

TAVOITTEET, TEOT JA TULOKSET

LAPSI- JA NUORISOPOLITIIKAN
KEHITTÄMISOHJELMAN 2012–2015
VÄLIARVIOINTI

JULKAISIJA

Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta Nuora

JULKAISUN NIMI

Tavoitteet, teot ja tulokset – Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 2012–2015 väliarviointi

JULKAISUN OSAT

Raportti + liitteet

Tiivistelmä

VALTIONEUVOSTO hyväksyi joulukuussa 2011 lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 2012–2015. Ohjelman kolme temaattista kärkeä ovat osallisuus, yhdenvertaisuus ja arjen hallinta. Ohjelma on poikkihallinnollinen ja sisältää 9 strategista tavoitetta, 29 temaattista toimenpidekokonaisuutta ja yhteensä 87 toimenpidettä. Nuorisolain 5 §:n mukaan Nuoran arvioi ohjelman toteutumista vuosittain. Vuoden 2014 arviointi toteutettiin laajempaan ohjelman väliarviointina.

RAPORTISSA on kuvattu, kuinka lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaa on toteutettu ohjelmakaudella valtioneuvostossa ja miten lasten ja nuorten elinolot ovat

ohjelmakaudella kehittyneet. Lisäksi raportissa on esitetty, kuinka ohjelmassa asetetut tavoitteet on saavutettu tuoden esille sekä onnistumiset että jatkossa kehittämistä vaativat asiat. Raportti sisältää myös tiedot ohjelman seuranta-indikaattorien kehityksestä. Arvioinnin läpileikkävana teemana on ollut yhdenvertaisuuden toteutuminen.

TAMMIKUUHUN 2015 mennessä lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 87 toimenpiteestä 49 on toteutunut ja 29 toimeenpano on hyvässä vauhdissa. Seitsemän toimenpidettä on aloitettu, mutta toimeenpano on vielä selvästi kesken. Kahden toimenpiteen tilanne ei ole tiedossa tai niitä ei ole aloitettu.

Avainsanat (asiasanat)

Lapset, nuoret, nuorisopolitiikka, yhdenvertaisuus, osallisuus, hyvinvointi

Muut tiedot

SARJAN NIMI JA NUMERO

Valtion nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja 52.

KOKONAISIVUMÄÄRÄ 77

KIELI suomi

ISSN 1455-268X, nro 52

ISBN 978-952-263-337-8 (nid.)

ISBN 978-952-263-338-5 (PDF)

Sisällys

ESIPUHE	4
JOHDANTO	6
OHJELMAN TOTEUTUMISEN ARVIOINTI	8
TAVOITE 1	
<i>Tuetaan lasten ja nuorten kasvua aktiivisiksi ja yhteiskuntavastuuta kantaviksi kansalaisiksi</i>	9
Lasten ja nuorten kuulemista sekä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia kehitetty useilla toimenpiteillä	9
Nuorisovaltuustojen määrä kasvanut, mutta vaikuttamismahdollisuuksiin kiinnitettävä huomiota	9
Oppilaskunnat vakiinnutettiin lainsäädännöllä	10
Demokratiakasvatuksen käytäntöjä kehitetään	10
Tietoyhteiskuntaosallisuutta edistetty, mutta nuoret eriarvoisessa asemassa kouluissa	11
TAVOITE 2	
<i>Tuetaan lasten ja nuorten mahdollisuuksia osallistua tasavertaisesti kulttuuri-, liikunta- ja vapaa-ajan toimintaan</i>	12
Nuorten harrastusaktiivisuudessa asuinpaikan ja perheen taloudellisen tilanteen mukaisia eroja	12
Nuorisotyötä kehitetty nuorten vapaa-ajanviettotavat huomioon ottaen	13
Nuorten parissa toimivien järjestöjen toimintaa tuettu useilta tahoilta	13
TAVOITE 3	
<i>Tuetaan nuorten työllistymistä ja työllisyysasteen parantamista</i>	14
Nuorisotakuun merkittävistä toimenpiteistä huolimatta nuorten työttömyys on kasvanut	14
Syrjäytymisvaarassa olevia nuoria on tavoitettu entistä paremmin osana nuorten työpaja-toimintaa ja etsivää nuorisotyötä	15
Räätälöityjen oppimis- ja työllistymispolkujen kehittämisen tarve on ilmeinen	16
Nuorten koulutusta ja työllistämistä edistäviin toimiin tarvitaan aiempaa enemmän herkkyyttä erilaisille nuorten ryhmille	17
TAVOITE 4	
<i>Tuetaan yhdenvertaisuuden toteutumista</i>	17
Rasismin, syrjinnän ja suvaitsemattomuuden vastainen työ on edistynyt, mutta syrjintä on tilastotietojen antamaa kuvaa yleisempää ja moniulotteisempaa	18
Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin sekä sateenkaariperheisiin kuuluvien lasten ja nuorten hyvinvoinnista uutta ja tärkeää tutkimustietoa	20
Alueellisen yhdenvertaisuuden toteutumisessa useita haasteita	20
TAVOITE 5	
<i>Luodaan tytöille ja pojille tasa-arvoiset oikeudet ja mahdollisuudet</i>	22
Sukupuolten tasa-arvo huomioitu avustuksia jaettaessa	22
Erot tyttöjen ja poikien liikunta-aktiivisuudessa kaventuneet	22
Sukupuolivaikutusten arviointi otettu osaksi lapsia ja nuoria koskevia lainsäädäntöhankkeita	23
Väkivallan uhriksi joutumisessa sukupuolen mukaisia eroja	23
Lasten ja nuorten tietoisuutta oikeudesta koskemattomuuteen edistetty useilla kampanjoilla	23

TAVOITE 6

<i>Luodaan nuorille mahdollisuus asua ja elää itsenäisesti</i>	25
Opiskelija-asumiseen investoitu, mutta korkotukimalli jäänee toteutumatta	25
Kehitysvammaisten asumisen ohjelma hyvässä vauhdissa	25
Oppilaitosten asuntolatoimintaa kehitetty laajalla hankkeella	25
Asunnottomien nuorten määrä kääntynyt laskuun	26
Korkokatto hillitsemään pienlainojen aiheuttamia velkaongelmia	26
Oman talouden hallinnan taitojen osaamista vahvistetaan monialaisesti	27
Nuorten rahapelaamisen väheneminen ja monialainen yhteistyö päihdehaittojen ehkäisyssä	27

TAVOITE 7

<i>Edistetään kaikkien lasten ja nuorten mahdollisuutta saada lähtökohdistaan riippumatta itselleen korkeatasoinen koulutus</i>	28
Koulutuksellista tasa-arvoa edistetty usein erillisin toimenpitein	28
Perusasteen jälkeistä tutkintoa vailla olevien osuus laskenut	28
Nuorten opintoihin sijoittumisen seuranta helpottuu opintopolku.fi -palvelun johdosta	29
Opintotuen uudistuksilla parannuksia opiskelijoiden asemaan	29

TAVOITE 8

<i>Ylläpidetään lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä ennaltaehkäisevillä toimilla</i>	30
Terveellisiin elämäntapoihin ohjaavia toimenpiteitä toteutettu monipuolisesti	30
Uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki lisää monialaista yhteistyötä	31
Kiusaamisen vastaisia toimia tehty sekä hallinnossa että järjestöissä	31
Perhekeskustoimintaa kehitetty ja laajennettu	32
Nuorten päihteiden käyttö polarisoitunut	33

TAVOITE 9

<i>Hoidetaan lasten, nuorten ja perheiden asioita osaavasti ja hyvässä yhteistyössä</i>	36
Lähes kaikissa kunnissa lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sekä nuorten ohjaus- ja palveluverkosto	36
Lasten ja nuorten parissa toimivien osaamisvalmiuksia parannettu	37

KATSE TULEVAISUUTEEN HAVAINTOJA OHJELMASTA KOKONAISUUTENA	38
--	----

NUORAN KAHDEKSAN TEESIÄ TULEVAN OHJELMAN VALMISTELUUN	41
--	----

LÄHTEET	42
----------------	----

LIITE 1

<i>Ohjelman toimenpiteiden toteutuminen</i>	44
--	----

LIITE 2

<i>Seuraintindikaattorit</i>	67
-------------------------------------	----

TIIVISTELMÄ	72
--------------------	----

SAMMANDRAG	74
-------------------	----

ABSTRACT	76
-----------------	----

ESIPUHE

VALTIONNEUVOSTO hyväksyi joulukuussa 2011 Suomen toisen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman vuodelle 2012–2015. Ohjelman kolme temaattista kärkeä ovat *osallisuus, yhdenvertaisuus ja arjenhallinta*. Ohjelma on poikkihallinnollinen ja se sisältää lähes sata toimenpidettä. Toimenpiteet jakautuvat yhdeksään eri tavoitekokonaisuuteen käsittäen laajasti lasten ja nuorten elinoloihin liittyviä kysymyksiä. Ohjelmassa esitetään myös suuntaviivoja alueelliselle ja paikalliselle toiminnalla ja työlle.

NYKYISTÄ lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaa on toteutettu tilanteessa, jota on leimannut Euroopan talouskriisi. Koko ohjelman toteutuksen ajan Suomen taloustilanne on heikentynyt, mikä heijastuu myös lapsia ja nuoria koskeisiin palveluihin ja instituutioihin sekä perheiden sosioekonomiseen asemaan ja hyvinvointiin. Kun useissa muissa Euroopan maissa elpymisen merkkejä on näkynyt erityisesti vuoden 2014 aikana, Suomessa tilanne on varsinkin nuorisotyöttömyyden osalta heikentynyt¹. Suomalaisien lasten ja nuorten hyvinvointi on kuitenkin kansainvälisesti verrattuna hyvä. Tilastojen mukaan suomalaislapset ja -nuoret sijoittuvat koulutukseen², syrjäytymiseen³,

köyhyyteen⁴, työllistymiseen⁵ ja moneen muuhun tekijään nähden vähintään vertailumaiden keskiarvon paremmalle puolelle.

VAIKKA suurin osa lapsista ja nuorista voi hyvin, keskeiseksi huolenaiheeksi nousee lasten ja nuorten jakautuminen hyvä- ja huono-osaisiin, hyvinvoiviin ja pahoinvoiviin. Samalla kun suuri osa nuorista liikkuu riittävästi ja syö terveellisesti, osalle tupakointi ja runsas alkoholinkäyttö ovat arkipäivää. Erityisesti huomiota kiinnittävät toisen asteen opiskelijoiden väliset erot niin elämäntavoissa kuin väkivaltakokemuksissa⁶. Ammattiin opiskelevat nuoret ovat liikkuvat vähemmän, käyttävät enemmän päihteitä ja kohtaavat enemmän seksuaalista häirintää kuin lukioissa opiskelevat.

MYÖS koulujen oppimistuloksissa on havaittu polarisaatiota. PISA 2012 -tulosten mukaan suomalaisnuorten osaaminen on edelleen OECD-maiden parhaimmistoa, mutta tutkimuksessa nousi ensimmäistä kertaa esiin joukko kouluja, joiden tulos matematiikan osaamisen osalta jäi OECD:n keskiarvon alapuolelle. Huolestuttava on myös tieto, että peruskoulun päättävillä maahanmuut-

1 Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan 15–24-vuotiaiden työttömyysaste oli joulukuussa 2014 19,8 prosenttia, mikä oli 3,2 prosenttiyksikköä suurempi kuin vuotta aiemmin.

2 Suomessa 15–19-vuotiaista on koulutuksessa 86 prosenttia, mikä on hieman enemmän kuin OECD-maiden keskiarvo. Vanhempien nuorten eli 20–29-vuotiaiden ikäryhmässä Suomi on pitkään erottunut korkean osallistumisasteen maana. Meillä nuorista aikuisista yli 40 prosenttia on opiskelijoita. Education at Glance 2014, OECD.

3 Vuonna 2012 melkein joka kuudes 15–29-vuotias OECD-maan nuori kuului syrjäytymisuhan alaisena oleviin, ns. NEET-nuoriin (not in employment, education or training). Suomessa osuus oli 11,9 prosenttia, mikä on alle OECD:n keskiarvon (15%). Education at Glance 2014, OECD.

4 Lokakuussa 2014 UNICEF:n julkaisemassa selvityksessä vertailaan taloudellisen laman vaikutuksia lasten hyvinvointiin 41 EU ja OECD -maassa. Raportissa verrataan vuotta 2008 vuoteen 2012. Kyseisenä aikana 18 maata onnistui vähentämään laman vaikutuksia lapsiperheisiin. Suomi oli 41 maasta kahdeksanneksi tehokkain tässä suhteessa. Huonointa kehitys oli mm. Irlannissa, Kreikassa, Kroatiassa ja Latviassa. Näissä maissa lapsiköyhyys kohosi yli 50 prosenttia. Vaikka lapsiköyhyys on Suomessa hieman vähentynyt, ei pienituloisten lapsiperheiden tilanne ole kuitenkaan merkittävästi kohentunut. Selvityksen mukaan kehittyneissä maissa elää reilut 76 miljoonaa köyhää lasta.

5 Eurostatin mukaan alle 25-vuotiaiden työttömyysaste Suomessa oli vuoden 2014 kolmanneksella kvartaalilla 20,3 %. EU:n jäsenmaista (EU28) työttömyysaste oli tätä korkeampi 16 maassa. Suurimmassa osassa EU:n jäsenmaita (19) nuorisotyöttömyys on laskenut vuosien 2012–2014 aikana. Suomessa suunta on kuitenkin ollut kyseisenä aikana nouseva.

6 Kouluterveyskysely 2013.

tajataustaisilla nuorilla on muita heikommat valmiudet toimia yhteiskunnan täysvaltaisina jäseninä⁷. Vieraskielisten nuorten määrän yhä kasvaessa maahanmuuttajataustaisten nuorten tukemiseen tuleekin panostaa.

JATKOSSA merkittävä kysymys yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta on, kuinka turvata lapsille ja nuorille tarkoitettujen palveluiden yhdenvertainen ja tasapuolinen saatavuus koko maassa. Kuntien edellytyksissä tuottaa palveluja on paljon vaihtelua ja OECD:n mukaan esimerkiksi mielenterveyspalveluiden saatavuudessa on tällä hetkellä Suomessa suuria alueellisia eroja. Muuttoliikkeen ja väestörakenteen muutosten myötä nuorten osuus kuntien väestöstä on polarisoitunut. Erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomessa nuorten osuus kuntien väestöstä on laskenut selvästi⁸.

TULEVAISUUDESSA palveluiden järjestämistä nuorille voisi tukea sähköisten järjestelmien kehittäminen, jota on tehty myös tällä ohjelmakaudella. Esimerkiksi verkkonorisotyön menetelmien kehittäminen tukee kaikkien nuorten mahdollisuutta ajanmukaisiin nuorten palveluihin. Nuorten vapaa-aikatutkimuksen⁹ mukaan nuoret

tapaavat kavereitaan eniten juuri internetissä. Hyvät ja käyttäjäystävälliset sähköiset käytänteet voisivat avata uudenlaisia väyliä myös alueellisen yhdenvertaisuuden lisäämiseen.

KULUVALLA ohjelmakaudella on toteutettu mittava määrä lasten ja nuorten osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja arjen hallintaa parantavia hankkeita sekä tehty merkittäviä lapsi- ja nuorisopoliittisia uudistuksia. Tämän arviointiraportin tulokset kertovat, että työtä on kuitenkin yhä tehtävänä. Yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta erityisen tärkeää on kiinnittää huomiota niihin ryhmiin, jotka yhteiskunnassa ovat heikoimpia. Samalla tulee kuitenkin muistaa, että yhdenvertaisuus koskettaa tavalla tai toisella kaikkia lapsia ja nuoria.

Antti Lindtman
puheenjohtaja, Valtion nuorisiasiain neuvottelukunta

Tuomo Valve
pääsihteeri, Valtion nuorisiasiain neuvottelukunta

7 PISA 2012.

8 Tilastokeskus 2014.

9 Myllyniemi & Berg 2013.

JOHDANTO

NUORISOLAIN 5 §:n mukaan Valtion nuorisoasiain neuvottelukunnan (Nuora) tehtävänä on arvioida vuosittain valtioneuvoston hyväksymän lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman toteutumista. Nuora hyväksyi syyskuussa 2012 lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman (Lanuke) 2012–2015 arviointisuunnitelman. Suunnitelman mukaisesti vuoden 2014 arviointi toteutettiin laajempaan koko ohjelman väliarviointina. Laajan arvioinnin lisäksi arvioinnin erityisteemana on yhdenvertaisuus, joka tulee esille arvioinnissa läpileikkaavasti.

OHJELMAA arvioitiin toimenpiteiden toteutumisen, strategisten tavoitteiden saavuttamisen ja ohjelman yleisen toimivuuden näkökulmista (taulukko 1). Arviointiaineistoina käytettiin eri tahoille tehtyjä kyselyjä ja haastatteluja, tilastoja ja tutkimustietoa sekä nuorten kuulemisissa syntyneitä materiaalia. Toimenpiteiden toteutumista seurattiin Nuoran keräämän ministeriöaineiston valossa. Aineisto perustuu keväällä 2014 ministeriölle tehtyihin haastatteluihin sekä syksyllä 2014 kerättyihin täydentäviin suoraan asiaa hoitaville tehtyihin tiedusteluihin. Nuoran tiedossa olevat ohjelman puitteissa toteutuneet toimenpiteet on kerätty liitteeseen 1.

STRATEGISTEN tavoitteiden saavuttamista arvioitiin toimenpiteiden toteutumista kuvaavien tietojen lisäksi indikaattorien, tutkimustulosten ja raporttien sekä nuorten kuulemisissa syntyneen materiaalin pohjalta. Nuoran vuonna 2013 hyväksymiä lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 2012–2015 seurantaindikaattoreita on yhteensä 52. Indikaattorit perustuvat tilastoihin ja kyselytutkimuksiin, kuten Kouluterveyskyselyyn, Nuorisobarometriin ja Nuorten vapaa-aikatutkimuksiin. Seurantaindikaattoritiedot on esitetty tarkemmin liitteessä 2. Indikaattorien lisäksi tavoitteiden saavuttamisen arvioinnissa on hyödynnetty soveltuvaa tutkimustietoa, raportteja ja selvityksiä.

NUORA myös kuuli nuoria laajasti arviointia tehdessään. Kuulemiset järjestettiin monipuolisten osallistumismahdollisuuksien tarjoamiseksi kahdella tavalla: arviointitilaisuuksina ja verkkoarviointina. Nuorten kuulemiset toteutettiin ”Mä oon asiantuntija!” -teemalla. Nuorten arviointitilaisuudet järjestettiin yhteistyössä Nuorisovaltuustojen Liiton kanssa. Liiton koordinoimalla hankkeella mahdollistettiin nuorten kuuleminen alueellisesti kattavasti tilaisuuksissa, johon kuka tahansa pystyi osallistumaan. Hankkeen kohderyhmänä olivat alueiden nuorisolain määritelmän mukaiset nuoret. Arviointitilaisuuksia järjestettiin kahdeksan ja niihin osallistui yh-

Taulukko 1. Arviointiasetelma

ARVIOINNIN TASO	AINEISTO
Toimenpiteiden toteutumisen seuranta	Ministeriökyselyt ja haastattelut
Strategisten tavoitteiden saavuttamisen arviointi	Seurantaindikaattorit Nuorten kuulemistilaisuudet Nuorten verkkoarviointi Tutkimustulokset ja raportit
Ohjelman yleisarviointi	Kyselyt kunnille AVI:en haastattelut Kansainvälinen vertailu ohjelmista Kansainvälisten tahojen lausunnot (YK, EU)

teensä 243 nuorta. Tilaisuuksista tiedotettiin laajasti paikallisille nuorisotyöntekijöille ja heitä pyydettiin olemaan yhteydessä kouluihin. Samanaikaisesti arviointitilaisuuksien kanssa loka-marraskuussa 2014 toteutettiin verkkoarviointi, joka oli avoinna kaikille 13–24-vuotiaille nuorille. Verkkoarviointiin vastasi yhteensä 1745 nuorta, joista 804 arvioi koko ohjelmaa. Nuorten kuulemisten tuloksia on käytetty strategisten tavoitteiden saavuttamisen arvioinnin taustamateriaalina. Arviointiraporttiin on otettu lainauksia Nuorisovaltuustojen Liiton koostamasta nuorten arviointitilaisuuksien loppuraportista. ”Mä oon asiantuntija!” -arviointien lisäksi nuorten työpajoissa toimiville nuorille järjestettiin kuuleminen valokuvien välityksellä, jonka satoa esitellään raportin sivuilla.

OHJELMAN yleisarvioinnissa käytetyt kuntien nuorisotoimille suunnatut kyselyt toteutti Johanna Kalliomaa keväällä 2014. Aineisto on osa Kalliomaan pro gradu -tutkielmaa. Kuntien toimijoilta kysyttiin miten lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015 näkyy nuorisotoimissa kuntatasolla ja minkälaisia mahdollisia toimenpiteitä se on kuntatasolle tuottanut. Kyselyyn vastasi 191 kunnallisen nuorisotyön toimijaa. Lisäksi kuutta kyselyyn vastannutta asiantuntijaa haastateltiin. Kunta-aineiston lisäksi Nuora toteutti syksyllä 2014 haastattelut aluehallintovirastojen nuorisooasioista vastaaville

viranhaltijoille. Haastatteluilla haluttiin saada aluetason näkökulma lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman toteutumiseen ja onnistumiseen.

KANSAINVÄLINEN vertaileva aineisto koostuu YK:n, EU:n ja Euroopan neuvoston ohjelmista ja raporteista sekä eri maiden kansallisista lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmista. Tavoitteena oli selvittää kuinka hyvin lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015 huomioi kansainvälisellä tasolla asetettuja yleisiä nuorisopoliittisia tavoitteita, joihin Suomi on valtiona sitoutunut. Lisäksi tarkasteltiin muutaman EU:n jäsenmaan (Ruotsi, Viro, Irlanti, Itävalta) vastaavaa lapsi- ja nuorisopoliittista ohjelmaa erityisesti ohjelman sisällön sekä arviointimenetelmien osalta.

TÄSSÄ arviointiraportissa esitetään vuoden 2012 alusta voimaan astuneen kehittämisohjelman väliarvioinnin tulokset. Arviointiraportin toisessa luvussa esitetään yleiskatsaus kunkin kehittämisohjelman yhdeksän strategisen tavoitteen toteutumisesta. Raportin kolmannessa luvussa luodaan näkökulmia tulevaan tarkastelemalla ohjelman kokonaisuutta ja ongelmakohtia. Lopuksi Nuora esittää omat teesinsä tulevan ohjelman valmisteluun.

OHJELMAN TOTEUTUMISEN ARVIOINTI

LAPSI- JA NUORISOPOLITIIKAN kehittämisohjelman kolme painopistealuetta ovat osallisuus, yhdenvertaisuus ja arjen hallinta. Nämä painopistealueet on jaettu yhteensä yhdeksään strategiseen tavoitteeseen, joihin sisältyy kaikkiaan 87 yksittäistä toimenpidettä. Nuoran tekemän seurannan perusteella ohjelman toimenpiteet ovat toteutuneet hyvin. 87 toimenpiteestä 49 on toteutunut ja 29 on hyvässä vauhdissa. Seitsemän toimenpidettä on aloitettu, mutta niiden toteutuminen on vielä selvästi kesken. Kahden toimenpiteen toteutuminen ei ole tiedossa tai sitä ei ole aloitettu.

TOIMENPITEIDEN määrällisen toteutumisen arviointia vaikeuttaa toimenpiteiden moninainen luonne. Osa toimenpiteistä on selvästi konkreettisia tekoja, kuten oppilaskuntien lisääminen perusopetuslakiin. Osa sen sijaan on laajempia kehittämis- ja ohjaustoimenpiteitä, joissa ei ehkä koskaan päästä täysin valmiiseen lopputulokseen. Yksittäisten toimenpiteiden toteutumista kuvataan tarkemmin liitteessä 1. Tässä luvussa sen sijaan on pyritty keskittymään strategisten tavoitteiden saavuttamisen arviointiin nostamalla esiin keskeisiä tehtyjä toimenpiteitä, indikaattori- ja tutkimustietoa sekä nuorten arvioinneissa esiin tulleita kysymyksiä.

Tuetaan lasten ja nuorten kasvua aktiivisiksi ja yhteiskuntavastuuta kantaviksi kansalaisiksi

SUOMALAISTEN nuorten tietämys yhteiskunnasta on kansainvälisesti huipputasoa, mutta kiinnostus yhteiskunnallisiin asioihin vähäistä¹⁰. Huolimatta siitä, että kiinnostus politiikkaan on ollut kasvussa, varsinainen poliittinen osallistuminen ei ole lisääntynyt¹¹. Nuorisobarometrissa tärkeimmiksi syiksi olla vaikuttamatta nousivat ajanpuute ja itselle mielekkään vaikuttamisen keinon löytymättömyys¹², mikä antaa aihetta pohtia jatkossa yhä monipuolisempien vaikuttamiskanavien löytämistä nuorille.

LASTEN ja nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia on ohjelmakaudella kehitetty valtionhallinnon taholta monin tavoin. Muodolliset osallistumis- ja vaikuttamiskanavat, kuten nuorisovaltuusto- ja oppilaskuntatoiminta, ovat vakiinnuttamassa paikkansa lakimuutosten myötä. Yhteiskunnallisen kasvatuksen, arvokasvatuksen ja ympäristökasvatuksen asemaa on vahvistettu peruskoulun tuntijakouudistuksen myötä. Kokonaisuutena lasten ja nuorten osallistumismahdollisuuksien edistämistä valtionhallinnossa luonnehtii kuitenkin pirstaleisuus ja tarve laajemmille ja vakiintuneemmille käytännöille. Kaikille nuorille tulisi olla selvää, miten mielipiteensä voi tuoda esiin. Samoin on huomattava, että muodollisten vaikuttamiskanavien luominen ei yksin riitä, vaan ne tarvitsevat ympärilleen tukea, toimivia rakenteita ja yhteisöllistä toimintakulttuuria.

Lasten ja nuorten kuulemista sekä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia kehitetty useilla toimenpiteillä

LASTEN ja nuorten kuulemista sekä heidän osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksiaan parantavia toimintamuotoja on kehitetty useissa toimenpiteissä eri ministeriöissä. Toimenpiteiden tuloksina on syntynyt esimerkiksi erityyppisiä selvityksiä ja nuorille itselleen tai hallinnolle suunnattuja julkaisuja. Nuorten osallisuutta ja osallistumista tukevia hankkeita on myös tuettu paljon: lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman toimeenpanoon varatusta määrärahasta vuonna 2013 avustetuista valtakunnallisista hankkeista joka kolmas koski jollain tavoin osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien kehittämistä.

ETENKIN oikeusministeriö on kehittänyt nuorten verkko-vaikuttamista. Esimerkiksi aloitekanava.fi-palvelu¹³ madaltaa osaltaan kynnystä lasten ja nuorten vaikuttamistoiminnalle. Oikeusministeriö on myös kehittämässä verkon käyttöä vaalien tiedottamisen ja äänestämisen välineenä. Verkon käytön lisäksi nuoria on kannustettu äänestämiseen muun muassa vuoden 2014 europarlamenttivaaleissa, jolloin kaikille ensimmäistä kertaa äänestäville lähetettiin yhteistyössä Euroopan parlamentin ja Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry:n kanssa toteutettu kirje.

LAPSET ja nuoret ovat olleet osallisina joidenkin toimien, kuten Nuorisotakuun ja THL:n Kouluterveyskyselyn lomakkeen suunnittelussa. Hallinnossa on myös järjestetty erityyppisiä lasten ja nuorten kuulemistilaisuuksia, kuten valtiovarainministeriön Avoimen hallinnon ohjelmaan liittynyt Jäätelöbaari -tapahtuma. Sosiaali- ja terveysministeriön yhdessä järjestöjen kanssa järjestämä ensimmäinen vammaisten lasten ja nuorten kuulemistilaisuus syyskuussa 2014 oli merkittävä askel yhdenvertaisuuden kannalta.

MYÖS monikulttuuristen nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia on ohjelmakaudella pyritty parantamaan. Esimerkiksi oikeusministeriö resurssoi Active Citizenship: Enhancing Political Participation of Migrant Youth (ACCESS)-hanketta, jonka tavoitteena on aktivoida erityisesti monikulttuurisia nuoria osallistumaan ja vaikuttamaan. Myös sisäministeriön yhteydessä toimivan Etnisten suhteiden neuvottelukunnan (Etno) vuoden 2013 toiminnan pääteemana on ollut nuoret ja erityisesti maahanmuuttajataustaisten ja monikulttuuristen nuorten osallisuuden lisääminen.

Nuorisovaltuustojen määrä kasvanut, mutta vaikuttamismahdollisuuksiin kiinnitettävä huomiota

LASTEN ja nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet ovat parantuneet viime vuosina, mikäli katsoo niiden kuntien osuutta, joissa on nuorisovaltuusto. Vuonna 2013 nuorisovaltuusto oli noin 75 prosentissa kunnista. Suomen Nuorisovaltuustojen Liiton vuonna 2013 toteuttaman selvityksen mukaan yli 60 prosenttia nuorisovaltuustoihin kuuluvista nuorista on iältään

10 Suoninen ym. (2010).

11 Myllyniemi (2013).

12 Myllyniemi (2013).

13 Jatkossa nuortenideat.fi

75 %

kunnista on nuorisovaltuusto.

Nuorisovaltuustojen määrä vuonna 2013 (% kunnista): 75.
Lähde: Nuorisovaltuustojen Liitto.

15–17-vuotiaita. Nuorisovaltuustojen toiminnan suurimpia haasteita ovat toiminnan tunnetuksi tekeminen omalla paikkakunnalla etenkin nuorten keskuudessa sekä vaikuttavuuden lisääminen. Vain puolet valtuustoista piti vaikutusmahdollisuuksiaan hyvinä ja joka kymmenes katsoi voineensa vaikuttaa kunnan päätöksentekoon paljon tai erittäin paljon.¹⁴ Tulos kertoo siitä, että jatkossa lasten ja nuorten osallisuutta kehitettäessä tulee mahdollisuuksien luomisen lisäksi kiinnittää huomiota aidon kuulemisen ja vaikuttavuuden lisäämiseen. Osaltaan vaikuttavuutta voi parantaa käsillä oleva nuorisovaltuustotoiminnan vakiinnuttaminen kuntalaissa. Samalla tulisi kuitenkin huomioida käynnissä olevan Sote-uudistuksen vaikutukset nuorisovaltuustojen vaikuttamismahdollisuuksiin ja nuorten osallisuuteen.

Oppilaskunnat vakiinnutettiin lainsäädännöllä

OPPILAIDEN kokemus heidän mielipiteidensä huomiointista koulussa on hieman parantunut viime vuosina. Vuoden 2013 Kouluterveyskyselyn mukaan 58 prosenttia peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisista ja noin 70 prosenttia lukioiden ja ammattioppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijoista koki, että oppilaiden mielipiteet otettiin huomioon koulutyön kehittämisessä. Kaikissa koulumuodoissa kokemus mielipiteiden huomiointista oli parantunut vuodesta 2011 noin 5 prosenttiyksiköllä. Sukupuolten välillä ei ollut merkittäviä eroja. Peruskouluissa ja lukioissa hieman suurempi osuus tytöistä koki, että oppilaiden mielipiteet otetaan huomioon, kun taas ammattioppilaitoksissa tilanne oli päinvastainen.

PERUSKOULULAISTEN alhaisempaa osuutta mielipiteiden huomiointissa saattaa jatkossa parantaa perusopetuslakiin vuonna 2013 lisätty osallisuutta ja oppilaskuntaa koskeva 47 a§. Pykälässä säädetään opetuksen järjestäjän velvoitteesta edistää kaikkien oppilaiden osallisuutta, huolehtia oppilaiden mahdollisuudesta osallistua koulun toimintaan ja kehittämiseen sekä mielipiteen ilmaisemiseen oppilaiden asemaan liittyvistä asioista. Kouluilla tulee olla sen oppilaista muodostuva oppilaskunta. Merkittävää on oppilaskuntien vakiinnuttaminen lailla myös alemmille luokille.

OPPILASKUNTATOIMINNAN vakiinnuttamiseen ja vaikuttavuuden varmistamiseen tarvitaan kuitenkin toiminnan tukemista. Esimerkiksi Opetushallituksen edu.fi -sivuilla onkin jaossa hyviä käytäntöjä ja oppaita oppilaskuntatoiminnasta. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissohjelman toimenpanoon varatulla määrärahalla toteutetaan Suomen peruskoulujen oppilaskuntien tukihanke SPOT (2014–2015). Hanke kartoittaa ja suunnittelee peruskoulujen osallisuutta ja oppilaskuntatoimintaa, tuottaa kartoituksen pohjalta osallisuuden ja oppilaskuntatoiminnan malleja, menetelmiä ja käytäntöjä eri ikäryhmille peruskoulujen keskustelevalle toimintakulttuurin rakentamiseksi ja luo pysyvän mallin ja järkevän toteutustavan peruskoulujen oppilaskuntien tukemiseksi jatkossa. Oppilaskuntatoiminnan lisäksi tärkeää on myös muistaa tukea oppilaiden osallisuutta kaikessa koulun toiminnassa ja toimintakulttuurissa.

NUORET:

OPPILASKUNNISSA PÄÄSTÄVÄ VAIKUTTAMAAN OPETUKSEEN

ARVIOINTITILAISUUKSIIN osallistuneet nuoret kokivat oppilaskuntatoiminnan hyödylliseksi, mutta kritisoivat oppilaiden mahdollisuuksia vaikuttaa opetukseen. Nuorten mielipidettä kuullaan myös hyvin vaihtelevasti isoissa päätöksissä, kuten esimerkiksi koulujen lakkauttamis päätöksissä. Nuoret kokevat etteivät pääse vaikuttamaan päätöksentekoon kouluissa opetuksen sisältöjä ja opetusmetodeja kehitettäessä. Pienemmissä kouluissa opetuksen sisältöön pääsee kuitenkin vaikuttamaan suuria helpommin. Myös henkilökohtaisilla kontakteilla koettiin olevan suuri merkitys omaan mahdollisuuteen vaikuttaa koulussa. Nuoret kokevat opetuksen sisältöön vaikuttamisen tärkeäksi.

Mä oon asiantuntija -rundi 2014

Demokratiakasvatuksen käytäntöjä kehitetään

HALLITUS antoi maaliskuussa 2014 eduskunnalle demokratiaselonteon, jossa linjattiin demokratiakasvatuksen kehittämisestä ja nuorten osallistumisen edistämisestä. Koulujen toimintakulttuuria halutaan parantaa oppilaiden ja opiskelijoiden osallistamista ja osallistumista vahvistavaksi. Selonteossa toivotaan, että poliittiset päättäjät ja virkamiehet niin kunnallisella kuin valtiollisella tasolla voisivat käydä yhä aktiivisemmin kouluissa kertomassa yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta ja osallistumisesta.

OSALTAAN demokratiakasvatusta kehittää perusopetuksen tuntijakouudistus, jossa lisätään itseilmaisun liittyvien taideaineiden sekä historian ja yhteiskuntaopin opetuksen määrää. Uudistus vahvistaa yhteiskunnallisen

¹⁴ Suomen Nuorisovaltuustojen Liitto (2014).

Kuva: Linnea Kejonen

20 %

nuorista on mukana yhteiskunnallisessa järjestö- tai kansalaisliiketoiminnassa.

15–29-vuotiaat, jotka osallistuvat johonkin yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen tähtäävän järjestön tai kansalaisliikkeen toimintaan: 20 prosenttia. Nuorisobarometri 2014.

kasvatuksen, arvokasvatuksen ja ympäristökasvatuksen asemaa. Demokratiakasvatuksen opetusta tullaan kehittämään opetus- ja kulttuuriministeriön laatiman selvityksen ”Demokratia ja ihmisoikeudet – Tavoitteet ja sisällöt opettajankoulutuksessa” pohjalta.

Tietoyhteiskuntaosallisuutta edistetty, mutta nuoret eriarvoisessa asemassa kouluissa

LAPSI- JA NUORISOPOLITIIKAN kehittämisohjelmassa on ollut tavoitteena taata jokaiselle lapselle ja nuorelle perusedellytykset toimia tietoyhteiskunnassa. Liikenne- ja viestintäministeriössä tehtiin jo ennen ohjelmakauden alkua Kansallinen tieto- ja viestintäteknikan opetuskäytön suunnitelma (2010), jonka perusteella esitettiin suosituksia sekä jatkotoimenpiteitä oppilaitosten oppimisympäristöjen kehittämisestä. Opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt vuosittain miljoona euroa nuorten tieto- ja neuvontapalveluiden sekä verkkomedioiden käyttöön. Vuonna 2013 määrärahalla avustettiin 38 hanketta. Lisäksi Koordinaatti – valtakunnallinen nuorten tieto- ja neuvontatyön kehittämiskeskus on yksi OKM:n palvelu- ja kehittämiskeskuksista. Puolustusvoimissa varusmiesten tietoyhteiskuntaosallisuuden tukemiseksi joukko-osastoihin on lisätty WLAN-verkkoja ja perustettu ns. SOME-agentin tehtäviä (sosiaalisen median tehtäviä hoitava varusmiehiä), jotka seuraavat sosiaalista mediaa ja toimivat yhteyshenkilöinä myös tuleville varusmiehille.

NUORET:

YHTEISKUNTAOPIN OPETUKSEN TULEE KANNUSTAA VAIKUTTAMISEEN

NUORTEN arviointitilaisuuksiin osallistuneiden nuorten mielestä yhteiskuntaopin tunneilla tulee kannustaa vaikuttamiseen. Demokratiakasvatuksen tulee nuorten mukaan alkaa heti alakoulusta. Koulujen ei pidä pelätä politiikkaa vaan yhteistyö eri järjestöjen kanssa tulee olla kaikkialla mahdollista. Nuoret toivoivat myös, että kouluissa kävisi enemmän järjestöjä ja poliittisia puolueita esittelemässä toimintaansa.

Mä oon asiantuntija -rundi 2014

NUORET:

OPISKELIJAT ERIARVOISESSA ASEMASSA TIETOTEKNISTEN LAITTEIDEN KÄYTÖSSÄ

NUORTEN arviointitilaisuuksissa tuli esille, että lapset ja nuoret ovat eriarvoisessa asemassa tietoteknisten valmiuksien saamisessa kouluista. Osasta kouluja puuttuu välineistöä ja osalta opettajista taas valmiuksia käyttää laitteita. Nuorten mielestä opettajille tulisi kuitenkin opettaa muutakin kuin vain laitteiden peruskäyttöä: esimerkiksi ohjelmien ja erilaisten koepohjien yms. käyttö. Tietoteknisiä valmiuksia tarvitaan nuorten mukaan lisää opettajankoulutukseen. Nuoret myös toivoivat tietotekniikan opetukselta työelämävastaavuutta: esimerkiksi Excelin käyttöopetusta toivottiin monissa arvioinneissa.

Mä oon asiantuntija -rundi 2014

Tuetaan lasten ja nuorten mahdollisuuksia osallistua tasavertaisesti kulttuuri-, liikunta- ja vapaa-ajan toimintaan

YHDENVERTAISUUDEN toteutuminen kulttuuri-, liikunta- ja vapaa-ajanpalveluissa sekä harrastusmahdollisuuksissa edellyttää sitä, että ne ovat kaikkien saavutettavissa. Saavutettavuus taas edellyttää esimerkiksi osallistumisen mahdollistavaa hinnoittelua, toimivaa julkista liikennettä, kohdennettua viestintää ja harrastustilojen esteettömyyttä. Lasten ja nuorten mahdollisuuksia osallistua tasavertaisesti harrastuksiin ja vapaa-ajan toimintaan on tuettu ohjelmakaudella useilla toimenpiteillä. Esimerkiksi sosioekonomisten erojen kaventaminen on huomioitu niin liikunnan kuin kulttuurin avustusperusteissa. Nuorisotyötä on kehitetty yhä helpommin kaikkien nuorten saavutettavaksi. Liikuntapaikkarakentamisessa on ohjattu esteettömyyteen.

TYÖTÄ tasavertaisten harrastusmahdollisuuksien eteen tulee kuitenkin jatkaa myös tulevilla ohjelmakaudella. Taloudellisen taantuman johdosta perheiden mahdollisuudet maksaa lasten ja nuorten harrastuksista ja vapaa-ajan toiminnoista saattavat heiketä entisestään, mikä tulisi huomioida lapsi- ja nuorisopoliittisessa päätöksenteossa. Esteettömyyden lisäksi vammaisten lasten ja nuorten mahdollisuudet osallistua harrastuksiin ovat riippuvaisia riittävästä henkilökohtaisesta avusta. Harrastusten asenneilmapiirin tulisi olla avoin ja turvallinen. Tieto, että ulkomaalaistaustaiset lapset ja nuoret raportoivat harrastusten kontekstissa selvästi muita useammin väkivaltakokemuksia¹⁵ tulee ottaa vakavasti, mikäli yhdenvertaisuutta halutaan edistää.

Nuorten harrastusaktiivisuudessa asuinpaikan ja perheen taloudellisen tilanteen mukaisia eroja

SUURIMMALLA osalla nuorista, 85 prosentilla, on vähintään yksi harrastus¹⁶. Tutkimustulokset kuitenkin kertovat asuinpaikan ja perheen taloudelliseen tilanteen mukaisista eroista harrastuksiin osallistumisessa. Nuorten vapaa-aikatutkimuksen mukaan vuonna 2013 Etelä-Suomessa asuvista nuorista 87 prosentilla oli vähintään yksi harrastus, kun Pohjois-Suomessa asuvista 81 prosentilla. Ero voi olla seurausta harrastusten tarjonnasta tai saavutettavuudesta pitkien välimatkojen

vuoksi. Samoin vähintään yhden harrastuksen omaavien osuus nousee kotitalouden tulotason noustessa, mikä kertoo siitä, että taloudelliset tekijät ovat yhä keskeinen este harrastamiselle. Myös Valtion liikuntaneuvoston tutkimuksessa todettiin, että liikunnan harrastaminen seuroissa on kallistunut, minkä johdosta kaikilla perheillä ei ole varaa maksaa lapsen tai nuoren seuraharrastusta¹⁷. Vapaa-aikatutkimuksen mukaan jopa puolet nuorista onkin kokenut, että rahanpuute rajoittaa vapaa-ajanviettomahdollisuuksia¹⁸.

OHJELMAKAUDELLE on tehty useita toimia taloudellisten esteiden vähentämiseksi harrastuksiin osallistumisessa. Esimerkiksi valtakunnallisten lajiliittojen avustusperusteet uudistettiin vuonna 2013, jolloin painopisteeksi nostettiin harrasteliikunta. Lisäksi liikunta- ja urheiluseuroille on jaettu kohdennettua seuratukea, jossa on huomioitu sosioekonomisten erojen kaventamisen tavoite. Seuratuen saamisen yhtenä kriteerinä on ollut, ettei harrastus saa maksaa yli 50 euroa kuukaudessa. Opetus- ja kulttuuriministeriö myös uudisti vuonna 2013 lastenkulttuurikeskusten avustusehdot. Uusittujen ehtojen mukaisesti avustusten saamisen edellytyksenä on, että tavoitteena on edistää lasten tasavertaista osallistumista

NUORET:

JULKISEN LIIKENTEEN HEIKKOUS AIHEUTTAA MONILLE ESTEITÄ OSALLISTUA JA HARRASTAA

JULKISEN liikenteen arviointi oli positiivista vain Helsingissä järjestetyssä arviointitilaisuudessa. Rovaniemen ja Oulun tilaisuuksissa julkisen liikenteen arvioinnille naureskeltiin. Julkisen liikenteen suhteen nuoret ovat omasta mielestään hyvin eriarvoisessa asemassa ja sen koettiin toimivan lähinnä pääkaupunkiseudulla. Julkisen liikenteen puuttuminen tai huonot kulkuyhteydet ja aikataulut aiheuttavat nuorten mukaan monille esteitä osallistua ja harrastaa.

Mä oon asiantuntija -rundi 2014

¹⁵ Fagerlund, Peltola, Kääriäinen, Ellonen & Sariola (2014)

¹⁶ Myllyniemi & Berg (2013)

¹⁷ Valtion liikuntaneuvosto (2014)

¹⁸ Myllyniemi & Berg (2013)

93 %

:lla eniten ansaitsevien perheiden lapsista on vähintään yksi harrastus.

83 %

:lla vähiten ansaitsevien perheiden lapsista on vähintään yksi harrastus.

Eniten ja vähiten ansaitsevien perheiden lasten harrastuneisuus.

7–29-vuotiaat, joilla on vähintään yksi harrastus. Ylin tulokvintili: 93 prosenttia, alin tulokvintili: 83 prosenttia.

Lähde: Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013.

taiteeseen ja kulttuuriin. Taloudellisten tekijöiden lisäksi jatkossa huomiota tulisi kiinnittää myös alueellisesti ta-savertaisiin osallistumismahdollisuuksiin.

Nuorisotyötä kehitetty nuorten vapaa-ajan-viettotavat huomioon ottaen

NUORTEN vapaa-aikatutkimuksen mukaan nuorisotaloilla viettävät aikaansa eniten 10–14-vuotiaat, mutta heistäkin vain hieman yli kymmenes viikoittain tai useammin¹⁹. Perinteisten nuorisotalojen lisäksi uudet nuorisotyön tekemisen paikat ovatkin yhä tärkeämpiä nuorten tavoittamiseksi. Vuonna 2013 nuoret tapasivat vapaa-aikatutkimuksen mukaan kavereitaan yleisimmin omassa tai kavereiden kodissa. Päivittäisten tapaamisten yleisyydessä internet oli kuitenkin vielä yleisempi. Verkossa tapahtuvan nuorisotyön kehittäminen onkin nuorten vapaa-ajanviettotapojen muutoksen myötä tärkeää. Opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt vuosittain miljoona euroa nuorten tieto- ja neuvontapalveluiden sekä verkkomedioiden käyttöön. Verkkonuorisotyötä on tuettu avustamalla valtakunnallista verkkonuorisotyön kehittämiskeskus Verkeä.

KOTIEN lisäksi nuoret viettävät paljon aikaa kaupungilla ja julkisissa tiloissa. Erityisesti 15–19-vuotiailla kavereiden tapaaminen siirtyy kodin piiristä kaduille ja kaupungille, kahviloihin ja ravintoloihin, ostos- ja kaupakeskuksiin sekä huoltoasemille²⁰. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman toimeenpanoon varatusta määrärahasta onkin tuettu hankkeita, joissa nuorisotyötä on tehty muissa kuin perinteisissä nuorisotyön tiloissa, kuten kaupakeskuksissa ja huoltoasemilla sekä kehitetty työhön soveltuvia menetelmiä.

Nuorten parissa toimivien järjestöjen toimintaa tuettu useilta tahoilta

ERI MINISTERIÖT ovat tukeneet lasten ja nuorten parissa toimivien järjestöjen toimintaa. Opetus- ja kulttuuri-

ministeriö on jakanut vuonna 2013 valtakunnallisille nuorisojärjestöille, nuorisotyön palvelujärjestöille sekä muille valtakunnallisille nuorisotyötä tekeville järjestöille vuosivastuksina yli 14,5 miljoonaa euroa. Ympäristöministeriö on jakanut 2 miljoonaa euroa avustuksina järjestöille, joista monella on laajaa nuorisotoimintaa. Yhteensä ympäristöministeriön järjestöille jakamista avustuksista kohdistuu nuoriin noin miljoona euroa. Ulkoministeriö on tukenut nuorten aktiivista kansalaisuutta edistävien järjestöjen toimintaa jakamalla vuosittain 2 miljoonaa euroa järjestöjen kehitysviestintä- sekä globaalikasvatushankkeisiin.

NUORTEN järjestöihin kuulumisessa ei ole tapahtunut muutoksia vuodesta 1998 vuoteen 2013. Nuorten vapaa-aikatutkimuksen mukaan hieman yli puolet 10–29-vuotiaista nuorista kuului jäsenenä johonkin järjestöön, seuraan, kerhoon tai vastaavaan²¹. Tyttöjen ja poikien osallistuminen on samalla tasolla. Kaikkein aktiivisin ikäryhmä ovat 10–14-vuotiaat, joista 61 prosenttia kuului järjestöön tai vastaavaan ryhmään. Nuorten järjestöaktiivisuutta tarkasteltaessa tulee kuitenkin ottaa huomioon, että esimerkiksi urheilu- tai liikuntaseuroihin osallistuvat nuoret eivät välttämättä miellä kuuluvansa järjestöön.

NOIN PUOLET

nuorista kuuluu johonkin järjestöön, kerhoon, seuraan tai vastaavaan.

10–29-vuotiaat, jotka kuuluvat jäsenenä johonkin järjestöön, seuraan, kerhoon tai vastaavaan: 53 prosenttia. Lähde: Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013.

19 Myllyniemi & Berg (2013)

20 Myllyniemi & Berg (2013)

21 Myllyniemi & Berg (2013)

Tuetaan nuorten työllistymistä ja työllisyysasteen parantamista

Nuorisotakuun merkittävistä toimenpiteistä huolimatta nuorten työttömyys on kasvanut

SUOMESSA nykyisen hallituskauden toimenpiteet nuorten työllistämiseksi ovat keskittyneet nuorisotakuun ympärille. Nykymallissaan nuorisotakuu käynnistyi vuoden 2013 alussa ja se pohjautuu työ- ja elinkeinoministeriön syksyllä 2011 asettaman eri hallinnonalojen ja sidosryhmien edustajista koostuneen työryhmän ehdotuksiin. Nuorisotakuu lupaa jokaiselle alle 25-vuotiaalle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikan kolmen kuukauden kuluttua työttömäksi jäämisestä. **NUORISOTAKUU** on TEM:n arvion mukaan tavoittanut vuoden 2014 syksyyn mennessä noin 300 000 nuorta. Nuorisotakuun toimeenpanosta, rahoituksesta ja hakumenettelystä on tiedotettu muun muassa mainoskampanjoiden, nuorisotakuu.fi-sivuston sekä lukuisten tilaisuuksien välityksellä. TEM:n mukaan koulutusta vailla olevat nuoret ovat kokeneet, että nuorisotakuu on auttanut selkiyttämään tulevaisuudensuunnitelmia ja lisännyt motivaatiota hakea ja päästä niin koulutukseen kuin työhönkin.

Nuorten työttömyysasteen vuosikeskiarvo v. 2014

20,5 %

Lähde: Eurostat.

HUOLIMATTA toteutetuista merkittävistä nuorisotakuuseen liittyvistä toimenpiteistä, jotka myös Lanukessa on mainittu, nuorten työttömyys on kuluvalle hallituskaudella kasvanut Suomessa²². Hankalassa työmarkkinatilanteessa nuorille tarjottu koulutus, harjoittelu, työpajatoiminta tai kuntoutus ei automaattisesti olekaan johtanut työsuhteiden muodostumiseen. Nuorisotakuu on kansallisella tasolla saanut myös paljon kritiikkiä osakseen ja käyty keskustelu on ollut vilkasta.²³ Esimerkiksi nuorisotakuun ensimmäisen vuoden toteutusta arvioineen selvityksen mukaan nuoret ja työnantajat tietävät yleensä nuoriso-

takuun olemassa olosta, mutta tuntevat harvemmin sen sisältöjä. Vuoden 2014 Nuorisobarometrin mukaan sen sijaan vain 29 prosenttia 15-29-vuotiaista oli sitä mieltä, että nuorisotakuu on heille tuttu. Työttömien nuorten joukossa tunnettuus oli vähän parempi, 39 prosenttia, mutta vailla tutkintoja tai opintopaikkaa olevista vain 23 prosenttia arveli tuntevansa nuorisotakuun. Nuorista, jotka ylipäättään tunsivat nuorisotakuun alle puolet arvioi sen parantaneen nuorten tilannetta.²⁴

TOIMIJOIDEN keskuudessa koulutustakuun tavoitteiden toteutusta on pidetty helpommin toteuttavana kuin muita nuorisotakuun osia.²⁵ Kuntaliiton vuonna 2013 tekemän selvityksen mukaan kuntien näkökulmasta selvästi suurin tarve on erilaisille ohjaus- ja tukipalveluille nuoren elämän eri vaiheissa. Selvityksessä korostetaan kiintuneiden ja toimivien eri toimijoiden yhteistyön merkitystä nivelvaiheissa, minkä puitteissa voitaisiin järjestää esimerkiksi nuorten parempi seuranta perusopetuksen

NUORET:

NUORISOTAKUU TÄYTYY AVATA NUORILLE NYKYISTÄ SELKEÄMMIN

NUORISOTAKUUSTA ei tiennyt juuri kukaan arviointitilaisuuksiin osallistuneista nuorista. Koko nuorisotakuu oli terminä epäselvä. Nuorisotakuu täytyy avata nuorille paljon nykyistä selkeämmin. Nuorten mielestä palvelut toimivat kun niitä markkinoidaan oikein. Suurimmaksi ongelmaksi nähtiin tiedottaminen ja se ettei tieto kulje palveluiden tarjoajien ja koulujen välillä. Koulu on paras paikka, jossa nuoret tavoitetaan. Nuorten ongelmaksi koetaan näköalattomuus: mitä tehdä kun tutkintotodistus on kourassa tai lakki päässä? Tiedon löytäminen jää kokonaan nuoren vastuulle, siksi tietoa arjen hallinnasta tarvitaan kouluihin. Monet nuoret kokivat, että koulun loputtua nuoret jäivät yksin työnhaun ja jatko-opintojen etsimisen kanssa. Nuoret kokevat, että oppisopimuskoulutuksesta ei saa tietoa, eikä nuoria ohjata oppisopimuskoulutukseen.

Mä oon asiantuntija -rundi 2014

22 Nuorten 15-24-vuotiaiden työttömyysaste oli joulukuussa 2014 19,8 prosenttia, mikä oli 3,2 prosenttiyksikköä suurempi kuin vuotta aiemmin. Tilastokeskus: Työvoimatutkimus.

23 Ks. esim. Gretscher, Paakkunainen, Souto & Suurpää (2014)

24 Myllyniemi (2014)

25 Tuusa, Pitkänen & Shemeikka (2014)

OHJAAMO-MALLI OSANA TULEVAISUUDEN NUORISOTAKUUTA

KEVÄÄLLÄ 2014 ilmestyneessä selvityksessä on esitetty useita näkökulmia nuorisotakuun kehittämiseksi. Tutkimuksen mukaan yhteistyötä ja toimintamallia tulisi selkiyttää mm. luomalla matalan kynnyksen palvelupiste, joka takaa nuorelle henkilökohtaisen asioinnin sähköisten kanavien rinnalla. Lisäksi työpajojen toimintaedellytykset tulisi turvata, ammatillisen koulutuksen tulisi nopeammin reagoida koulutustarpeisiin, palveluohjauksen tulisi olla systemaattisempaa ja seurantaindikaattoreita tulisi hyödyntää paremmin.

jälkeen. Yhteistyön merkitys korostuu, jotta kunnan ja valtion, sekä eri hankkeiden, projektien, järjestöjen ja yhdistysten sekä yritysten välinen kommunikointi toimii ja voimavaroja voitaisiin kohdistaa nuoria parhaiten hyödyttävällä tavalla.²⁶

SUOMEN toimet nuorten työllisyyden parantamiseksi ovat kuitenkin saaneet kiitosta kansainvälisellä kentällä. Eurooppalaisella tasolla tarkasteltuna Suomen nuorisotakuuta on pidetty yhtenä Euroopan kunnianhimoisimmista ja esimerkiksi Euroopan komissio pitää sitä omilla nettisivuillaan ”*menestystarinana*”.²⁷ Myös Eurofoundin tekemän arvion mukaan Suomen kokonaisvaltainen malli on onnistunut ja toimiva. Huhtikuussa 2013 Euroopan unionissa käynnistyneen nuorisotakuun mallina toimivatkin pitkälti juuri Suomen sekä Itävallan kansalliset kokemukset.²⁸ Suomi toimii myös kevään 2015 aikana yhtenä EU:n nuorisotakuun tiedonvälityksen pilottimaana yhdessä Portugalin, Latvian ja Romanian kanssa. Tavoitteena on yhteisellä tiedotuskampanjalla lisätä 15–24-vuotiaiden NEET-nuorten (not in employment, education or training) tietoisuutta nuorisotakuusta. Näitä työn ja koulutuksen ulkopuolella olevia NEET-nuoria arvioidaan Suomessa olevan yli 40 000²⁹, ja jopa 16 % kaikista EU:n 15–29-vuotiaista.³⁰ Kampanjasta saatavien kokemusten perusteella NEET-nuorille suunnattua tiedonvälitystä laajennetaan koskemaan koko EU:ta syksyn 2015 aikana.

26 Kuntaliitto (2013)

27 Euroopan komissio (2015a)

28 Euroopan komissio (2012)

29 Ulkopuoliseksi jääneitä ja työttömiä nuoria on arvioitu olevan yhteensä 48 300, joista 7 700 on hoitovapaalla (Myrskylä, 2011).

30 Ihalainen & Räisänen (2014)

NUORISOTAKUUN kehittämiseksi kehitetään parhaillaan Ohjaamo-palvelumallia, joka pyrkii tehostamaan ja yksinkertaistamaan nuorten palvelua ja karsimaan päällekkäistä toimintaa. Ohjaamo-toiminta pohjautuu eri organisaatioiden tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelu- sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden monipuoliseen ja toisia täydentävään osaamiseen ja yhteistyöhön. Toiminnan perusajatuksena on, että Ohjaamoissa työskentelevät ammattilaiset toimivat oman perusorganisaationsa (esimerkiksi kunta, TE-toimisto, oppilaitos, Kela jne.) työntekijöinä sijoittuen kuitenkin yhteisiin Ohjaamo-tiloihin. Ohjaamo-toiminnan pilotoimiseen on mahdollista hakea rahoitusta nuorisotakuun valtakunnallisesta ESR-osiosta.

Syrjäytymisvaarassa olevia nuoria on tavoitettu entistä paremmin osana nuorten työpajatoimintaa ja etsivää nuorisotyötä

SAMALLA kun nuorisotakuuta on markkinoitu ja rahoitettu ministeriövetoisesti, kuntasektorilla on ollut keskeinen ja vastuullinen rooli sen toteuttamisessa. Nuorisosektorilla nuorisotakuu on tarkoittanut ennen kaikkea panostusta etsivään nuorisotyöhön ja nuorten työpajatoimintaan. Nuorten työpajatoimintaan varattu OKM:n rahoitus vuonna 2013 oli 13 miljoonaa ja etsivään nuorisotyöhön 11,9 miljoonaa. Etsivää nuorisotyötä toteutti vuoden 2013 lopulla OKM:n myöntämällä valtionavustuksella 93 % maamme kunnista. Etsivä nuorisotyö oli vuonna 2013 yhteydessä yli 27 100 nuoreen, joista 61 % tarvitsi pidempiaikaista tukea palveluihin pääsemiseksi.³¹ Etsivän nuorisotyön on nähty tekevän hyvää työtä toimittaessaan erityistä tukea tarvitsevia nuoria palveluiden pariin. Viranomaisketjutusten välissä viranomaisten on kuitenkin nähty ”hukkaavan” nuoria uudelleen (YLE 19.11.2014).

NUORTEN työpajatoiminta kattaa 85 % kunnista. Vuonna 2013 pajoilla oli 14 720 alle 29-vuotiaasta nuorta, joista kolme neljästä sijoittuu pajajakson jälkeen joko koulutukseen, työhön tai muuhun nuoren tarvitsemaan aktiiviseen toimintaan. Työpaja on yhteisö, jossa työnteon ja siihen liittyvän valmennuksen avulla pyritään parantamaan yksilön arjenhallintataitoja sekä kykyä ja valmiuksia hakeutua koulutukseen tai työhön. Työpajavalmennus perustuu tekemällä oppimiseen. Noin viidellä prosentilla valmentau-

31 Yhteydessä olemisella tarkoitetaan, että nuori ja etsivä nuorisotyöntekijä ovat tavanneet toisensa tai olleet yhteydessä toisiinsa joko puhelimitse, sähköpostitse tai netin välityksellä. Tavoitetuilla nuorilla tarkoitetaan sellaisia nuoria, joiden kanssa on käyty keskustelua ja työskennelty pidemmän aikaa. Keskustelujen aikana on mm. selvitetty nuoren tuen tarve. Toimenpiteissä olevaksi katsotaan nuoret, jotka on ohjattu eteenpäin esim. TE-toimiston, sosiaalitoimen, KELA:n yms. palveluiden piiriin.

tujista äidinkieli on muu kuin suomi tai ruotsi. Työpajojen valmentautujat puhuvat äidinkielenään kaikkiaan noin 60 eri kieltä, venäjänkielisten ollessa suurin vieraskielinen ryhmä arabian- ja somalinkielisten ohella.³²

SELVITYKSEN mukaan nuorisotakuun toteutus on käynnistynyt paikallistasolla epätasaisesti, mutta sen nähdään onnistuneen erityisesti niissä kunnissa, joissa nuorisolain mukainen (7 a §, vuodesta 2011) ohjaus- ja palveluverkostojen yhteistyö on vakiintunut. Lain mukaan kunnassa onkin oltava nuorten ohjaus- ja palveluverkosto paikallisten viranomaisten monialaisen yhteistyön suunnittelua ja toimeenpanon kehittämistä varten. Verkostoon tulee kuulua edustajat opetus-, sosiaali-, terveys- ja nuorisotoimesta sekä työ- ja poliisihallinnosta. Kevääseen 2014 mennessä verkosto oli 90 % Manner-Suomen kunnista. Osa laissa mainittuja toimialojen edustajia, erityisesti työ- ja poliisihallinnon edustajia, puuttuu kuitenkin vielä useista näistä verkostoista.³³ Kuntien monialaisen yhteistyön ohjaus on tähän asti toteutunut pääasiassa aluehallintoviranomaisten kautta (ELY/AVI). Ohjaus ei ole tähän asti ollut yhtenäistä, mitä voidaan pitää selkeänä puutteena. Voidaan kuitenkin sanoa, että nuorisosektorin näkökulmasta ne toimenpiteet, joihin on ryhdytty, ovat toimineet tehokkaasti. Nuorisosektori voi täten olla tyytyväinen omiin saavutuksiinsa, vaikka yleinen taloudellinen tilanne on ollut vaikea ja työpaikkoja nuorille ei ole ollut riittävästi.

Räätälöityjen oppimis- ja työllistymispolkujen kehittämisen tarve on ilmeinen

KEHITTÄMISOHJELMASSA mainitut työmarkkinoiden muutostrendien vaikutusten selvittäminen ja siihen liittyvä valtakunnallinen toimenpiteiden toteutus ei ole tapahtunut täysin suunnitellusti. TEM-vetoinen monialainen työmarkkinoiden muutostrendejä selvittävä työryhmä on perustettu, mutta työryhmän työssä nuoret työntekijät tai opiskelijat eivät ole varsinaisesti olleet huomion keskipisteenä. Nuoret nousevat kuitenkin työryhmän väliraportissa esille.³⁴ Raportin mukaan nuorten osuus osa-aikatyötä tekevien palkansaajien joukossa on kasvanut – se on lähes kaksinkertaistunut 15–24-vuotiaiden sekä 25–34-vuotiaiden joukossa viimeisen parin vuosikymmenen aikana. Ainakin kaikkein nuorimpien osalta tätä selitetään pitkälti opiskelijoiden lisääntyneellä työssäkäynnillä. Vuokratyöstä työvoiman käyttötapa on tullut pysyvä ilmiö, ja vuokratyöntekijöistä valtaosa on nuoria. Pitkällä aikavälillä määräaikaisten työsuhteet

ovat siirtyneet naisilla ikäajanalla eteenpäin ja yleistyneet ennen kaikkea 25–34-vuotiaiden naisten joukossa. Jos työmarkkinoilla on tarjolla runsaasti osa-aikaista työtä, painottuu työvoiman tarjonta helposti nuoriin, joille osallistuminen työmarkkinoille ei kuitenkaan ole pääasiallinen toiminta.³⁵

PARHAILLAAN on menossa useita kehittämistoimia, joilla pyritään uudistamaan ja kehittämään nuorten joustavien opintopolkujen rakentamista sekä tutkintojen osien suorittamista. Myös EU-tasolla on pyritty vaikuttamaan esimerkiksi siihen, että kansallisella tasolla tehtäisiin pidemmälle meneviä toimenpiteitä koulun ulkopuolella opitun tunnistamiseksi ja tunnustamiseksi.³⁶ Tätä on pidetty tärkeänä ennen muuta siksi, että työhön siirtyvän nuoren taidot ja työelämän tarpeet kohtaisivat paremmin. Tuoreen selvityksen mukaan Suomi yhdessä Italian, Luxemburgin, Puolan ja Portugalin kanssa kuuluu niiden EU:n jäsenmaiden joukkoon, jossa tunnistamisessa ja tunnustamisessa on tapahtunut paljon positiivista kehitystä viimeisten vuosien aikana.³⁷

OSANA nuorisotakuun toimia vuonna 2014 on OK-M:ssä käynnistetty toimenpideohjelma nuorten työssä oppimisen ja oppisopimuskoulutuksen uudistamiseksi. Tavoitteena on mm. kehittää oppilaitos- ja oppisopimusmuotoista koulutusta yhdistäviä koulutusmalleja, edistää tutkinnon osien suorittamista sekä järjestää oppisopimuskoulutuksen ennakkojaksoja. Näiden toimien lisäksi toimenpiteet pitävät sisällään työpaikkaohjaajien ja -kouluttajien koulutusta. Toimenpiteisiin on kohdennettu lisäresursseja yhteensä 22,8 miljoonaa euroa vuodelle 2014. Rahoitetut hankkeet ovat alkaneet vasta vuoden 2014 aikana, joten niiden toimia on vaikea vielä arvioida. Voidaan kuitenkin todeta, että hankkeiden myötä saadaan arvokasta tietoa siitä, minkälaiset toimintamallit soveltuvat parhaiten suomalaiseen koulutusjärjestelmään. Kehittämistoimet ovatkin tärkeitä, sillä joidenkin arvioiden mukaan ulkopuolisiksi tai työttömiksi päätyneistä 15–29-vuotiaista nuorista 80 % ei myöhemminkään suorita perusastetta korkeampaa tutkintoa.³⁸ Lisäksi opiskelijakyselyiden mukaan koulutuksessa olevat nuoret eivät koe saavansa riittävästi omaan alaan ja työnhakuun liittyvää työelämätietoutta eikä yhteistyötä oppilaitosten ja yritysten välillä koeta olevan riittävästi.³⁹

35 Työ- ja elinkeinoministeriö (2012)

36 Mm. Council Recommendation of 2012

37 Euroopan Komissio (2015b)

38 Myrskylä (2012)

39 Helve (2012)

32 Valtakunnallinen työpajayhdistys (2014)

33 Lapin AVI (2014)

34 Työ- ja elinkeinoministeriö (2012)

SUOMESSA ON NOIN 50000 NUOREN OMISTAMAA YRITYSTÄ.

Maassamme oli vuonna 2012 noin 266 910 yritystä, joista 15–34-vuotiaiden yrityksiä oli 19 %. (Tilastokeskus)

ON SELVÄÄ, että yksi koulutus- ja työllistymispolku ei sovi kaikille. Räättälöidyn koulutuspolun ja riittävien tukipalveluiden puuttuminen aiheuttaa vääriä koulutusvalintoja. Osa nuorista tarvitsee toiminnallista koulutusta ja osalle riittää yksittäinen koulutuksen tai tutkintoa täydentävä osa. Jotkut nuorista tarvitsevat kokonaisvaltaista psykososiaalista tukea ja kiinnittymistä johonkin, osa yrittäjyyttä tukevia taitoja. Selvitysten mukaan nuorten suhtautuminen yrittäjyyteen onkin viime vuosina ollut kasvussa. Esimerkiksi Turun yliopiston toteuttaman GEM-tutkimuksen (Global Entrepreneurship Monitor) tuloksista ilmenee, että suomalaisten 18–24-vuotiaiden keskuudessa 13 prosentilla on halukkuutta ryhtyä yrittäjäksi seuraavan kolmen vuoden aikana. Osuus on aiempaa korkeampi, sillä vastaavan tutkimuksen mukaan osuus oli vajaa 7 % vuonna 2007. TEM:n vuonna 2011 tekemän kyselyn mukaan (Nuorten ääni kuuluviin -kysely, mol.fi) jopa 46 % kyselyyn vastanneista (n=6 300) kertoi harkinneensa yrittäjyyttä. Yrittäjyshalukkuutta omaavien nuorten osuuden muutos voi peilata yleistä työmarkkinoilla tapahtuvaa heilahtelua ja epävarmuutta. Toisaalta kyse voi olla laajemmasta, yrittäjämäisen toiminnan muuttuneesta ymmärtämisestä, jota esimerkiksi opiskelijavetoiset yrittäjäyhteisöt ja yrittäjyyskasvatuksessa tapahtuneet kehitykset ovat voineet edistää.

Nuorten koulutusta ja työllistämistä edistäviin toimiin tarvitaan aiempaa enemmän herkkyyttä erilaisille nuorten ryhmille

KOULUTUKSEN päättäminen peruskouluun on yksi varimmista syistä jäädä työmarkkinoiden ulkopuolelle. Tilastokeskuksen mukaan heikosti koulutetun työvoiman kysyntä ja perusasteen koulutusta vastaavien työpaikkojen määrät ovat vähentyneet keskeytyksestä 20 vuotta. Erityisesti haavoittuvassa työmarkkina-asemassa olevien – esim. vammaiset, maahanmuuttajat, NEET-nuoret – työllistymisessä on vielä useita pullonkauloja. Esimerkiksi Kelan selvityksen mukaan vammaisten nuorten on jatkuvasti todistettava palvelujärjestelmälle, että he ovat riittävän vammaisia saadakseen heille kuuluvat työntekoa tukevat palvelut. Työnantajille heidän on puolestaan todistettava, että he ovat riittävän toimintakykyisiä pystyäk-

seen olemaan tuottavia työntekijöitä.⁴⁰ Vieraskielisten nuorten riski jäädä koulutuksen ja työllistymisen ulkopuolelle on moninkertainen suhteessa suomea ja ruotsia puhuviin nuoriin. Myrskylän (2012) mukaan samalla kun vieraskielisistä kouluttautumattomista nuorista syrjässä on joka kolmas, kantaväestöön kuuluvista syrjässä on joka kahdeksas. Voitaneen kuitenkin sanoa, että kaikkein syrjäytyneimpiä ovat ne, jotka eivät ole edes kirjautuneet työnhakijoiksi.⁴¹

SYSTEMAATTISTA pitkittäistietoa erilaisten nuorten ryhmien sijoittumisesta toiseen asteen koulutukseen, koulutuksen keskeyttämiseen tai lopettamiseen sekä työllistymiseen ei tällä hetkellä ole olemassa. Tämän tiedon seuraaminen olisi kuitenkin oleellista, jotta mahdollisiin epäkohtiin voitaisiin puuttua paremmin. Esimerkiksi maahanmuuttajien osalta TE-hallinnolla on keskeinen rooli suunnatessaan kotoutumista ja työllistymistä edistäviä palveluita. Koska maahanmuutto kokonaisuudessaan kuitenkin vaihtelee alueellisesti keskittyen etelän isoihin kaupunkiseutuihin, on peruspalveluiden saatavuudessa ja toimivuudessa alueellisia ja paikallisia eroja.⁴²

SYNKIMPIEN ennusteiden mukaan talouskriisi tulee jatkumaan vielä pitkään. Tällä tulee olemaan vaikutuksia nuorten työllistymiseen myös jatkossa. Kysymys nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisystä työn ja koulutuksen muodossa tuleekin olla nuorisopoliittisella agendalla myös seuraavalla hallituskaudella. Koska nuorisotakuu ei ole vain suomalainen ponnistus vaan osa laajempaa eurooppalaista politiikkaa, on yhteistyö yhteisen ongelman ratkaisemiseksi eurooppalaisella tasolla myös jatkossa tärkeää.

40 Ekholm & Teittinen (2014)

41 Esimerkiksi ammattiin valmistuneita osatyökykyisiä vammaisia nuoria ohjataan Työvoimanpalvelukeskuksista ja TE-toimistoista sosiaalihuollon toimintoihin, kuten päivä- ja työtoimintaan. Näin muodostuu joukko nuoria, jotka jäävät nuorisotakuun ja työvoimapolitiittisten toimenpiteiden ulkopuolelle.

42 Työ- ja elinkeinoministeriö (2013)

Tuetaan yhdenvertaisuuden toteutumista

KEHITTÄMISOHJELMASSA tavoitteena on yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden tukeminen ennen kaikkea sellaisten erityisryhmien osalta, jotka ovat lasten ja nuorten joukossa vähemmistönä. Ohjelma korostaakin maahanmuuttajien, romanien, saamelaiden, vammaisten, sateenkaariperheiden lasten sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä. Myös alueellisen yhdenvertaisuuden tukemista pidetään tärkeänä. Yleisenä huomiona voidaan sanoa, että tavoitteen perustelutekstissä huomioidaan hyvin sellaiset ryhmät, joiden kohdalla yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys ovat vaarassa olla toteutumatta (esim. romanit, vammaiset ja saamelaiset), mutta heitä koskevat toimenpide-ehdotukset ovat varsin kapea-alaisia ja osin puutteellisia. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden lisääminen edellyttävätkin edelleen ponnistelua. Kaikkien maahanmuuttajaryhmien sekä muiden haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien osalta aito ja yhdenvertainen osallisuus yhteiskunnassa ei toteudukaan arkitodellisuudessa.

Rasismien, syrjinnän ja suvaitsemattomuuden vastainen työ on edistynyt, mutta syrjintä on tilastotietojen antamaa kuvaa yleisempää ja moniulotteisempaa

KEHITTÄMISOHJELMASSA mainittuja rasismien, syrjinnän ja suvaitsemattomuuden vastaisia toimia on toteutettu melko kattavasti. Uusi yhdenvertaisuuslaki tulee voimaan tammikuussa 2015 ja se sisältää aiempaa selkeämmin kaikki syrjintäperusteet, mukaan luettuna ikäperusteisen syrjinnän. Tämä on tärkeää, sillä vuoden 2012 Eurobarometrin mukaan suomalaisista 15 % on sitä mieltä, että ikäperusteinen, alle 30-vuotiaiden syrjintä on yleistä. Nuorisobarometrin mukaan noin viidennes 15-29-vuotiaista syrjintää kokeneista on kokenut syrjintää ikäperusteisesti⁴³. Lakiuudistuksen myötä suoja syrjinnältä on yhtäläistä riippumatta siitä, perustuuko syrjintä etniseen alkuperään, ikään, kansallisuuteen, kieleen, uskontoon, vakaumukseen, mielipiteeseen, terveydentilaan, vammaisuuteen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai muuhun henkilöön liittyvään syyhyn. Uuden lain myötä koulutuksen järjestäjillä ja oppilaitoksilla on velvollisuus laatia suunnitelma yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Erityisesti vammaisten lasten ja nuorten yhdenvertaisuutta tulee lisäämään viranomaisten, koulutuksen järjestäjien ja työnantajien velvollisuus varmistaa vammaisille muiden kanssa yhdenvertaiset asiointi-, koulutus- ja työnsaantimahdollisuudet. Uusi yhdenvertaisuusvaltuutettu

tulee valvomaan yhdenvertaisuuslain noudattamista, mikä parantaa ja selkiyttää syrjityn oikeusturvaa.

KESKEINEN yhdenvertaisuutta edistävä toimenpide on ollut poikkihallinnollinen Yhdenvertaisuus etusijalle (YES) -hanke, joka on kansallinen syrjinnän vastainen toimintaohjelma. Hankkeen tavoitteena on kasvattaa tietoisuutta ja valmiuksia yhdenvertaisen kohtelun ja syrjimättömyyden toteutumiseksi sekä edistää monimuotoisuuden hyväksymistä yhteiskunnassa. Osana maahanmuuttajalasten ja -nuorten kotoutumista on eri hallinnonaloilla toteutettu useita hankkeita ja tutkimuksia (mm. Etnokids). Myös monet sisäisen turvallisuuden ohjelmassa mainitut syrjinnän, häirinnän sekä kiusaamisen vastaiset toimet ja hankkeet ovat toteutuneet (esim. OKM:n KiVa Koulu -ohjelma). Yksittäisissä hankkeissa on muun muassa tuotettu tietoa maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten terveydestä ja hyvinvoinnista sekä siitä, miten palvelujärjestelmät ja aikuiset tukevat lapsen kasvua ja kehitystä koulussa ja kotona.

**55 %
nuorista on kokenut
syrjintää.**

15-29-vuotiaat, jotka ovat jossain elämänsä vaiheessa kokeneet joutuneensa syrjityiksi: 55 prosenttia. Lähde: Nuorisobarometri 2014.

NUORET:

SYRJINNÄSTÄ PUHUTTAVA AVOIMEMMIN

SYRJINNÄN ja seksuaalisen häirinnän määritelmät koetaan vaikeiksi ja nuoret toivoivat, että syrjinnästä puhuttaisiin avoimemmin. Nuoret kokivat että syrjinnän määritelmä on epäselvä, mutta toisaalta he kokivat saavansa apua mikäli sitä tarvitsevat. Koulupsykologeja ja kuraattoreita tarvitaan nuorten mielestä lisää ja palveluiden käyttämisen kynnyksiä pitää madaltaa.

Mä oon asiantuntija -rundi 2014

i MAAHANMUUTTAJANUORENA SUOMESSA

VIERASKIELISTEN nuorten (15–29) osuus vuonna 2013 kaikista Suomessa asuvista nuorista oli 7,4 % vastaavan osuuden ollessa vuonna 2003 3,3 %. Vaikka vieraskielisten nuorten määrä on kasvanut tasaisesti kaikissa Suomen maakunnissa, on kasvu ollut suurinta Uudellamaalla, jossa yli puolet (53,5 %) muista kuin suomen- ja ruotsinkielisistä nuorista asuu. Maahanmuuttajataustaiset nuoret muodostavat heterogeenisen ryhmän, sillä nuoria muuttaa Suomeen eri-ikäisinä, erilaisista lähtökohdista ja erilaisilla valmiuksilla.

MAAHANMUUTTAJATAUSTAISTEN nuorten tarpeet vaihtelevat suuresti koulutus-, ohjaus- ja muiden palveluiden osalta. Esimerkiksi Helsingissä asuvista 13–29-vuotiaista suurimman ryhmän muodostavat ne nuoret, jotka ovat asuneet maassa vain alle viisi vuotta (48 %). Erityisenä haasteena ovat ne nuoret, jotka ovat tulleet maahan opivellisuuden täytettyä, ja joilta puuttuvat kielelliset valmiudet, mikä omalta osaltaan voi johtaa väärin koulutusvalintoihin sekä muita heikompiin oppimistuloksiin. PISA 2012 -tutkimustulosten perusteella peruskoulun päättävillä maahanmuuttajataustaisilla nuorilla on muita heikommat valmiudet toimia yhteiskunnan täysivaltaisina jäseninä. On siis merkityksellistä, kuinka oppilas pärjää koulussa ja millaisin valmiuksin hän lähtee sieltä toisen asteen opintoihin tai työelämään. Tämän vuoksi koulunkäynnin sujumiseen on syytä kiinnittää erityistä huomiota.

TUOREEN selvityksen mukaan maahanmuuttajatausta vaikuttaa myös nuorten turvattomuuden kokemuksiin Suomessa. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tuoreen tutkimuksen mukaan etnisen taustansa perusteella kanta-

väestöstä erottuvilla 15–29-vuotiailla nuorilla esiintyi pääosin muita enemmän turvattomuuskokemuksia. Maahanmuuttajataustaiset nuoret miehet kokevat turvattomuutta Helsingissä suunnilleen saman verran kuin kantaväestön nuoret miehet. Maahanmuuttajataustaiset nuoret naiset sitä vastoin kokevat turvattomuutta kaikissa tilanteissa yleisemmin kuin miehet ja myös enemmän kuin kantaväestön nuoret naiset. Maahanmuuttajanuorten joukossa sukupuolella on siis suurempi merkitys turvattomuuden kokemiseen kuin kantaväestön samanikäisten joukossa. Samansuuntaisia tuloksia raportoidaan myös ETNOKIDS-hankkeessa, jossa maahanmuuttajatytöt raportoivat poikia enemmän turvattomuuden tunnetta. Hieman vajaa kymmenen prosenttia nuorista raportoi kiusaamiskokemuksia. Tavallisimmin kiusaaminen oli nimittelyä, joka usein liittyi ihonväriin tai etniseen taustaan.

LUKIOKOULUTUKSEEN VALMISTAVA KOULUTUS VASTAAMASSA HAASTEeseen

OPETUSHALLITUS on hyväksynyt lukiokoulutukseen valmistavan koulutuksen opetussuunnitelman perusteet noudatettavaksi vuodesta 2014 alkaen. Maahanmuuttajille ja vieraskielisille järjestettävän lukiokoulutukseen valmistavan koulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijalle kielelliset ja muut tarvittavat valmiudet lukiokoulutukseen siirtymistä varten. Lisäksi koulutuksen tulee tukea opiskelijoiden edellytyksiä elinikäiseen oppimiseen ja itsensä kehittämiseen elämänsä aikana. Näin pyritään edistämään yhteiskunnallista yhdenvertaisuutta sekä parannetaan maahanmuuttajien ja vieraskielisten mahdollisuuksia suorittaa lukiokoulutus.

TEHDYT tutkimukset luovat hyvää pohjaa ennen kaikkea seurannan kehittämiseksi sekä laajentamiseksi. Näin ne vastaavat osaltaan myös YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomelle vuonna 2011 esittämiin huolenaiheisiin siitä, ettei haavoittuvassa asemassa olevien lasten, kuten maahanmuuttaja- ja vähemmistötaustaisten, vammaisten, köyhien ja sijaishuollossa olevien elinoloista ole käytettävissä Suomessa riittävästi tietoa. Komitea onkin mm. kehottanut laatimaan tilastointijärjestelmän ja tilastolliset analyysit, joita tulisi käyttää laadittaessa toimintapolitiikkaa, jotka koskevat köyhyyttä, väkivaltaa sekä vähemmistö- ja maahanmuuttajataustaisia lapsia. Vaikka yhdenvertaisuuden eri puolia on selvitetty varsin paljon, monet vähemmistöihin liittyvät kysymykset vaativat edelleen konkreettisten toimenpiteiden lisäksi myös lisäselvitystä sekä systemaattista tilastointia.

TOTEUTETUT tutkimukset ovat nostaneet esille useita huolenaiheita, joihin on syytä jatkossa puuttua konkreettisilla toimenpiteillä. Esimerkiksi noin kolmannes eri vähemmistöryhmiin kuuluvista 10–17-vuotiaista kertoo

joutuneensa syrjinnän kohteeksi⁴⁴. Syksyllä 2014 julkaistun kouluterveyskyselyn mukaan ensimmäisen polven maahanmuuttajanuoret joutuvat muita nuoria useammin kiusatuksi ja kokevat fyysisistä uhkaa. Heidän keskuudessaan myös yksinäisyys on yleisempää verrattuna valtaväestöön. Vaikka viranomais tilastoissa syrjintä vaikkapa koulutuksessa ja vapaa-ajalla näkyy vain harvoin, raportoivat vähemmistöryhmiin kuuluvat haastattelututkimuksissa runsaasti syrjintäkokemuksista. Tilastojen mukaan myös rasististen rikosten uhreina erityisesti somalit ovat yliedustettuina. Havaintojen mukaan maahanmuuttajanuoret ovat myös aliedustettuina kansalaistoiminnassa, kuten nuorisojärjestöissä, lukuun ottamatta harrastejär-

44 ”Yhdenvertaisuus etusijalle” -hankkeen raportissa ”Kuka ei kuulu joukkoon? Lasten ja nuorten kokemana syrjintä Suomessa”[2] Sisäasiainministeriön julkaisu 36/2010 <http://www.intermin.fi/julkaisu/362010?docID=24923>

jestöjä. Samalla kuitenkin ulkomaalaistaustaiset lapset ja nuoret raportoivat harrastusten kontekstissa selvästi muita useammin väkivaltakokemuksia. Rasististen tai ulossulkevien käytäntöjen ja asenteiden läsnäolo niin julkisessa tilassa kuin lasten ja nuorten vapaa-ajan harrastuksissa on otettava todesta, mikäli lasten ja nuorten yhdenvertaista oikeutta fyysiseen koskemattomuuteen ja turvalliseen ympäristöön halutaan edistää. Maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten kotoutumisen, terveyden ja hyvinvoinnin seurantaan tulisikin laajentaa ja kehittää edelleen kattavamman ja luotettavamman tiedon saamiseksi.

Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin sekä sateenkaariperheisiin kuuluvien lasten ja nuorten hyvinvoinnista uutta ja tärkeää tutkimustietoa

OSANA OKM:n myöntämää Lanuke-rahoitusta on tuettu hankkeita, jotka lisäävät tietoa sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin sekä sateenkaariperheisiin kuuluvien lasten ja nuorten hyvinvoinnista. Esimerkiksi suomalaisten sateenkaariperheiden lasten hyvinvointia selvitetään nyt ensimmäistä kertaa Sateenkaariperheet ry:n ja Väestöliiton yhteisessä tutkimushankkeessa, jonka kyselytutkimus käynnistyy tammikuussa 2015. Sateenkaariperheet, joissa on alaikäisiä lapsia, ovat tilastojen mukaan lisääntyneet kymmenkertaisesti kymmenessä vuodessa. Kun vuonna 2003 koko Suomessa oli vain 47 sateenkaariperhettä, on vastaava määrä 447 vuonna 2013. Tilastojen ulkopuolelle jää kuitenkin suuri joukko tähän kategoriaan kuuluvia.

NUORISOTUTKIMUSSEURAN sekä Setan yhteinen tutkimushanke ”Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa?”⁴⁵ osoittaa, että useimmat sateenkaarinuoret voivat hyvin, vaikkakin suurimmalla osalla heistä on kokemuksia vaikeuksista ja haasteista, jotka aiheutuvat yhteiskunnan sukupuolta ja seksuaalista suuntautumista koskevista normatiivisista käsityksistä. Vaikka jotkin ongelmat ovat tavallisempia sateenkaarinuorten kuin muiden nuorten keskuudessa, se ei merkitse sitä, että kaikki hlbtq-identiteetin⁴⁶ omaavat nuoret voivat ikätovereitaan huonommin. Kaikki kokemukset, sekä myönteiset että kielteiset, ovat henkilökohtaisia myös silloin kun niitä on monilla.

TUTKIMUS toteaa, että sateenkaarinuorille on olennaisen tärkeää löytää ympäristöjä, joissa he voivat olla avoimia ja löytää toisia nuoria, joiden kanssa kommunikoida. Inter-

netistä onkin tullut monille sateenkaarinuorille foorumi, josta he voivat löytää tietoa ja vertaisia, vaikka verkko toisaalta tuo mukanaan omat ongelmansa. Virtuaaliset ja fyysiset ympäristöt, joissa nuoriso liikkuu, eivät aina suhtaudu myönteisesti sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin. Erityisen huolestuttavaa on, että koulu näyttäytyy sekä tämän että aikaisempien tutkimusten valossa turvatomana ympäristönä hlbtq-ihmisille, vaikka heidän kokemuksensa vuosien myötä käyvätkin myönteisemmiksi. Huolestuttava tulos on se, että enemmistö niistä, jotka ovat kertoneet koulukiusaamisesta opettajalle, on kokenut, että mitään ei ole tapahtunut tai että tilanteesta on syytetty heitä itseään. Vielä suurempi osa näistä nuorista vastaa, etteivät he ole kertoneet ahdistelusta, koska ovat kokeneet, ettei se olisi johtanut mihinkään tai että heidän sen takia olisi ollut tuotava esiin hlbtq-identiteettinsä. Koulun lisäksi urheilu, armeija ja työpaikka ovat ympäristöjä, joissa läheskään kaikki sateenkaarinuoret eivät koe voivansa turvallisesti olla oma itsensä. Kyse voi olla osallistumisesta jokapäiväisiin keskusteluihin samoilla ehdoilla kuin kaikki muutkin, niin että oma seksuaalinen suuntautuminen tai todellinen sukupuoli-identiteetti tulevat esiin, tai mahdollisuudesta ilmaista sukupuoltaan, esimerkiksi vaatetuksella, sillä tavoin kuin itsestä tuntuu oikealta.

Alueellisen yhdenvertaisuuden toteutumisessa useita haasteita

USEAT indikaattorit osoittavat, että nuoret eri puolilla Suomea ovat usein hyvin eriarvoisessa asemassa. Valtioneuvoston vuoden 2014 ihmisoikeusselonteon mukaan esimerkiksi oppilashuollon saatavuudessa on suuria kunta- ja koulukohtaisia eroja. Myös OECD:n heinäkuussa 2014 julkaisema suomalaisia mielenterveyspalveluita tarkasteleva raportti kiinnittää huomiota palvelujen suuriin alueellisiin eroihin. Lisäksi tutkijat ovat viime aikoina nostaneet esille muita niin alueelliseen eriarvoisuuteen liittyviä tekijöitä niin maantieteellisestä näkökulmasta kuin esimerkiksi koulun koon suhteen. Vaikka keskeinen alueellista yhdenvertaisuutta edistämään ajateltu toimenpide, Koulutuksellisen tasa-arvon toimenpideohjelma, jäänee ohjelmakaudella toteutumatta, alueellista tasa-arvoa on pyritty tukemaan muulla tavoin. Opetus- ja kulttuuriministeriö on mm. jakanut valtion erityisavustusta koulutuksellista tasa-arvoa edistäviin toimenpiteisiin peruskoulujen perusopetuksessa. Vuonna 2014 avustuksia jaettiin 26 miljoonaa euroa.

KOULUTUKSELLISEN tasa-arvon lisäksi alueellista yhdenvertaisuutta on ohjelmakaudella edistetty kehittämällä erilaisia sähköisiä järjestelmiä, kuten verkkonuorisotyötä. Stubbin hallitusohjelmassa todetaankin, että ”digitalisointumisen on Suomelle keskeinen mahdollisuus tuottavuuden lisäämiseen, ja se on hyödynnettävä täysimääräisesti.” Hyvät ja käyttäjäystävälliset sähköiset käytänteet voivat avata uudenlaisia väyliä myös alueellisen yhden-

45 Alanko (2014)

46 Kirjainlyhenne sisältää alkukirjaimet sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvista ryhmistä (homot, lesbot, bit, transihmiset, intersukupuoliset, queerit).

vertaisuuden lisäämiseen. Verkkonuorisotyön merkittävä kehittäjä on ollut vuonna 2011 käynnistynyt valtakunnallinen verkkonuorisotyön kehittämiskeskus (Verke), joka on yksi kolmestatoista opetus- ja kulttuuriministeriön nimitämis- ja tukemista valtakunnallisista nuorisotyön kehittämis- ja palvelukeskuksista. Verke konsultoi ja kouluttaa, tuottaa tietoa sekä tarjoaa asiantuntijapalveluita nuorten

verkonkäyttöön liittyen. Suomessa verkkonuorisotyö ymmärretään useita muita eurooppalaisia maita laajempaan käsitteenä – enneminkin digitaalisena työotteena kuin vain chat-työnä. Tulevaisuudessa verkkonuorisotyötä voitaisiin toivottavasti hyödyntää yhä enemmän yhtenä nuorisotyön muotona pitkien välimatkojen maassamme.

Kuva: Linnea Kejonen

TAVOITE 5

Luodaan tytöille ja pojille tasa-arvoiset oikeudet ja mahdollisuudet

JOKAISessa lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman toimenpidekokonaisuudessa on käsitelty erikseen sitä, kohdistuvatko toimenpiteet erityisesti tyttöihin tai naisiin vai poikiin tai miehiin. Strategisessa tavoitteessa 5 sukupuolten tasa-arvoisia oikeuksia ja mahdollisuuksia kuitenkin lähestytään vielä erillisenä kokonaisuutena. Kolmeksi päätoimenpiteeksi on nostettu tasa-arvoisten harrastusmahdollisuuksien tukeminen, sukupuolivaikutusten arvioinnin lisääminen sekä fyysisen ja psyykkisen koskemattomuuden edistäminen.

SUKUPUOLINÄKÖKULMA on otettu ohjelmakaudella melko hyvin huomioon hallinnossa niin lainsäädäntö-hankkeissa kuin avustuksia jaettaessa. Indikaattorien mukaan sukupuolten väliset erot liikunta-aktiivisuudessa ovat kaventuneet. Nuorten kuulemistilaisuuksissa nousi kuitenkin esiin näkemys, että sukupuoli ja sukupuolia kiinnostavat harrastukset määrittävät ohjelmassa stereotyyppisesti. Lisähuomiota vaatii myös lasten ja nuorten oikeus fyysiseen ja psyykkiseen koskemattomuuteen, jonka edistämiseen liittyvät toimenpiteet on kirjattu ohjelmaan hyvin niukasti.

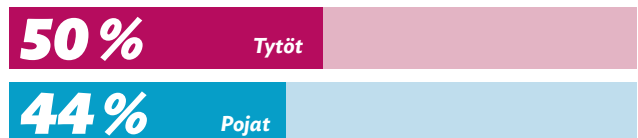
Sukupuolten tasa-arvo huomioitu avustuksia jaettaessa

OHJELMAKAUDELLE sukupuolten tasa-arvoa on pyritty edistämään harrastusten osalta kiinnittämällä huomiota tyttöjä tai poikia enemmän kiinnostavien harrastusten tukien tasapuoliseen kohdentumiseen. Tavoitteena on ollut, että toimenpanossa toteutuvat erityisesti tyttöjen harrastusmahdollisuudet. Tasa-arvon edistäminen on haluttu ottaa hakukriteeriksi terveyttä edistävän liikunnan sekä lasten ja nuorten liikunnan kehittämisavustuksissa.

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ on ohjelman tavoitteiden mukaisesti vuoden 2014 alusta lähtien lisännyt avustusten kirjaamisen yhdeksi perusteeksi sukupuolten tasa-arvon ja tyttö- tai poikatyön nuorisotoiminnan tukemista koskeissa harkinnanvaraisissa valtionavustuksissa. Tämä mahdollistaa entistä paremman tasa-arvotyötä koskevan seurannan. Sukupuolten välisen tasa-arvon näkökulma on myös otettu huomioon lasten ja nuorten liikunnan sekä aikuisten terveyttä edistävän liikunnan hankehauissa.

Erot tyttöjen ja poikien liikunta-aktiivisuudessa kaventuneet

KOULUTERVEYSKYSELYN mukaan nuorten liikunta-aktiivisuus on lisääntynyt 2000-luvulla. Vuonna 2003 hengästyttävää liikuntaa korkeintaan tunnin viikossa harrastavien 8. ja 9. luokkalaisten osuus oli vielä 46 prosenttia, kun vuonna 2013 se oli enää 33 prosenttia. Etenkin tytöt liikkuvat enemmän. Esimerkiksi lukiossa opiskelevilla tytöillä vähän liikkuvien osuus on vähentynyt 41 prosentista 30 prosenttiin. Vaikka yhä hieman suurempi osuus pojista kuin tytöistä liikkui yli tunnin viikossa, erot olivat selvästi kaventuneet. Ammattikouluissa opiskelevat liikkuvat vuonna 2013 selvästi vähiten. Vain puolet 1. tai 2. vuotta ammattikouluissa opiskelevista tytöistä harrasti

Ammattikouluopiskelijat, jotka harrastavat liikuntaa vain vähän.

Ammattikoulun 1. ja 2. vuoden opiskelijat, jotka harrastavat hengästyttävää liikuntaa korkeintaan tunnin viikossa. Tytöt: 50 prosenttia, pojat: 44 prosenttia. Lähde: Kouluterveyskysely 2013.

NUORET:

HARRASTUKSIA EI VOI MÄÄRITELLÄ SUKUPUOLEN MUKAAN

NUORTEN kuulemistilaisuuksissa nuoret kritisoivat vahvasti jaottelua tyttöjen ja poikien harrastuksiin ja lajeihin. Kaikissa tilaisuuksissa vastustettiin ajatusta jakaa asioita tyttöjen ja poikien kesken ja ihmeteltiin, miksi sukupuoli määrittää Lanukessa niin selkeästi. Tyttöjen ja poikien harrastuksia ei arvosteltu erikseen yhdessäkään tilaisuudessa, sillä nuoret eivät halunneet erotella stereotyyppisiä tyttöjen ja poikien harrastuksia.

Mä oon asiantuntija -rundi 2014

vähintään tunnin hengästyttävää liikuntaa viikossa. Pojilla osuus oli 44 prosenttia. Vaikka sukupuolten väliset erot liikunta-aktiivisuudessa ovat kaventuneet, eri koulutusmuodoissa opiskelevien nuorten välillä on yhä suuria eroja. Lisää huomiota tulisi kiinnittää ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien nuorten liikunta-aktiivisuuden lisäämiseen.

Sukupuolivaikutusten arviointi otettu osaksi lapsia ja nuoria koskevia lainsäädäntöhankkeita

LAPSI- JA NUORISOPOLITIIKAN kehittämisohjelman tavoitteena on ollut, että lapsiin ja nuoriin liittyvissä lainsäädäntö- ja muissa hankkeissa, kuten koulutusta uudistettaessa, tehdään sukupuolivaikutusten arviointia. Arviointi onkin otettu osaksi useiden lapsiin ja nuoriin liittyvien lakihankkeiden valmistelua. Sukupuolivaikutusten arviointi tehtiin esimerkiksi liikuntalakia uudistettaessa ja on nyt päätetty tehdä nuorisolakia uudistettaessa. Myös koulutusta koskevissa uudistuksissa, kuten oppivelvollisuuden pidentämisestä koskevassa lakihankkeessa sekä ammatillisesta koulutuksesta ja ammatillisesta aikuis-koulutuksesta annettujen lakien muuttamisen yhteydessä tehtiin sukupuolivaikutusten arviointia.

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN mukaan sukupuolivaikutuksia arvioitiin noin 12 prosentissa vuonna 2013 annetuista hallituksen esityksestä. Osassa esityksistä sukupuolivaikutusten arviointi oli kuitenkin niukkaa, vaikka sitä olikin joltain osin tehty. Sosiaali- ja terveysministeriö on pyrkinyt levittämään sukupuolivaikutusten arviointia eri yhteiskunnan toimijoille nettisivuillaan sekä julkaisemalla Sukupuolisilmälasit käytössä -käsikirja ministeriöiden tasa-arvotyön tueksi -oppaan. Ministeriön terveysministeriön alaisuudessa toimii myös Tasa-arvotiedon keskus Minna, jonka internetsivut (minna.fi) sisältävät paljon sukupuolivaikutusten arviointia helpottavaa materiaalia.

Väkivallan uhriksi joutumisessa sukupuolen mukaisia eroja

VÄKIVALTARIKOSTEN uhreiksi joutui Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2013 lähes 15000 nuorta. Määrä laski vuodesta 2011 kolmellatuhannella tapauksella, mutta

on edelleen korkeammalla tasolla kuin vuonna 2009. Lapsiuhritutkimuksen⁴⁷ mukaan alaikäisiin kohdistuva väkivalta on kuitenkin vähentynyt 2000-luvulla. Tutkimuksen mukaan poliisin tietoon tulleen rikollisuuden määrän kasvu vahvistaa käsitystä siitä, että rikokset tulevat aiempaa useammin viranomaisten tietoon, vaikka niiden määrä ei sinänsä olisikaan lisääntynyt.

TRENDIN suunnasta huolimatta väkivalta näyttäytyy indikaattorien valossa sukupuolittuneena ilmiönä. Pahoinpitelyjen uhrit ovat useammin miehiä, mutta perheväkivallan naisia. Esimerkiksi vuonna 2013 poliisin tietoon tulneiden nuoriin kohdistuneiden pahoinpitelyjen uhrit ovat lähes kaksi kertaa useammin miehiä kuin naisia. Sukupuolen lisäksi poliisin tilastorekisterit tuovat esiin ikäryhmien mukaisia eroja. Kun alle 14-vuotiaista perheväkivallan uhri on hieman useammin poika kuin tyttö, yli 15-vuotiaiden kohdalla ilmiö muuttuu tilastoissa selvästi sukupuolittuneeksi. 21–29-vuotiaista asianomistajista lähes 90 prosenttia on naisia. Perheväkivallasta muuttuu aikuistuttaessa todennäköisimmin lapsen kokemasta väkivallasta parisuhdeväkivallaksi, ja poliisin tietoon tulevat tällöin etenkin tapaukset, joissa nainen on uhri.

MYÖS vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksessa⁴⁸ havaittiin, että poikien riski joutua tuntemattoman tekijän väkivallan uhriksi julkisella paikalla on edelleen suurempi kuin tyttöjen. Kotona koetun väkivallan osalta tytöt ilmoittivat poikia useammin kuritusväkivallaksi luokiteltavia tekoja. Ikätovereiden välinen väkivalta ja kiusaaminen, seksuaalisen hyväksikäytön kokemukset ja sähköisiin viestimiin liittyvät uhrikokemukset olivat tytöillä yleisempiä. Merkittävää on, että lasten ja nuorten vapaa-ajan harrastustoiminta ei ole lapsiuhritutkimuksen mukaan väkivallasta vapaa alue. Pojat kohtaavat harrastuksissa tyttöjä useammin sekä henkistä että fyysistä ja seksuaalista väkivaltaa.

47 Fagerlund, Peltola, Kääriäinen, Ellonen & Sariola (2014)

48 Fagerlund, Peltola, Kääriäinen, Ellonen & Sariola (2014)

Lasten ja nuorten tietoisuutta oikeudesta koskemattomuuteen edistetty useilla kampanjoilla

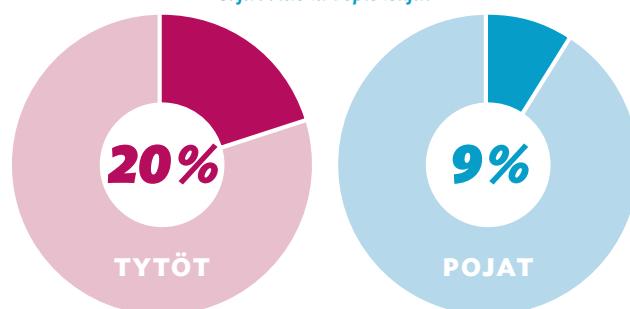
LASTEN ja nuorten omaa tietoisuutta oikeudesta koskemattomuuteen on ohjelmakaudella edistetty useilla kampanjoilla seksuaalista häirintää ja väkivaltaa vastaan. Esimerkiksi tasa-arvovaltuutettu on toteuttanut kouluihin kohdistuneen Ei meidän koulussa! -kampanjan ja THL vastannut Mun kroppa – Mä päätän -kampanjasta, joka on ollut osa poikkihallinnollista naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelmaa. Sisäministeriö hallinnoi Euroopan komission tuella toteutettavaa Right to Choose -hanketta, jonka kohderyhmänä ovat 15–25-vuotiaat naiset.

SAMALLA, kun lasten ja nuorten seksuaalikokemukset erityisesti aikuisten kanssa ovat vähentyneet, näyttää nuorten oma käsitys seksuaalikokemusten hyväksikäyttöluonteesta viime vuosina lähentyneen lain määritelmää hyväksikäytöstä⁴⁹. Tulos saattaa tutkijoiden mukaan viitata siihen, että nuorten tietoisuus seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja seksuaalisesta itsemääräämisoikeudesta on viime vuosina lisääntynyt. Myös lapsiuhritutkimuksen havainnot lasten ja nuorten tukiresursseista olivat valtaosin myönteisiä: enemmistöllä nuorista oli hyvät keskusteluyhteydet lähipiirissään ja he kokivat myös erilaiset ammattilaitahot suhteellisen luotettaviksi. Tulosta tukee Nuoran vuonna 2014 toteuttama nuorten verkkoarviointi, jonka mukaan sekä tytöt että pojat tietävät saavansa apua, jos kokevat fyysistä tai henkistä häirintää.

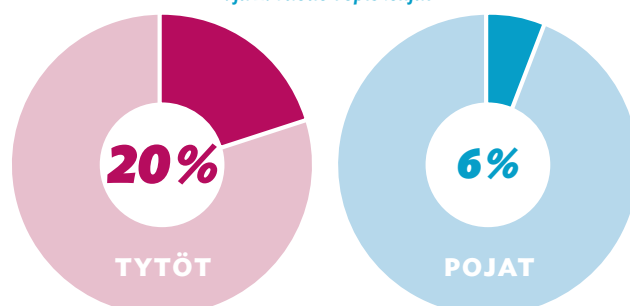
SAMALLA kuitenkin kouluterveyskyselyn tulokset osoittavat, että tytöt kokevat poikia selvästi enemmän seksuaalista väkivaltaa. Ammatillisessa oppilaitoksessa 1. ja 2. vuotta opiskelevista tytöistä jopa kolmannes oli kokenut seksuaalista väkivaltaa joskus tai toistuvasti, lukiossa tai peruskoulun 8. tai 9. luokalla opiskelevista tytöistä joka viides. Miehistä 11 prosenttia ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoista, 9 prosenttia peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisista ja 6 prosenttia lukiolaisista oli kokenut seksuaalista väkivaltaa. Seksuaalisen häirinnän ja väkivallan ennaltaehkäiseminen vaatii siis toimia jatkossakin.

Seksuaalista väkivaltaa kokeneet nuoret

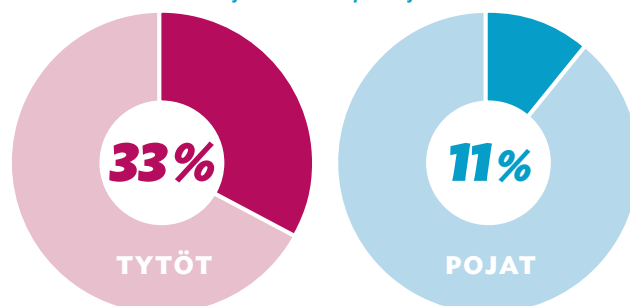
PERUSKOULU
8. ja 9. luokan opiskelijat

LUKIO
1. ja 2. vuoden opiskelijat

AMMATTIOPPILAITOKSET
1. ja 2. vuoden opiskelijat

Nuoret, jotka ovat kokeneet seksuaalista väkivaltaa joskus tai toistuvasti (eritely: tytöt – pojat, peruskoulu, 8. ja 9. luokan opiskelijat – lukio, 1. ja 2. vuoden opiskelijat – ammattioppilaitokset, 1. ja 2. vuoden opiskelijat).
Lähde: Kouluterveyskysely 2013.

Luodaan nuorille mahdollisuus asua ja elää itsenäisesti

ITSENÄISTYMISEEN liittyy uusia vastuita, kuten yksin asuminen ja oman talouden hallinta. Suomalaiset nuoret muuttavat pois kotoa eurooppalaisittain varhain⁵⁰. Keskimäärin lapsuudenkodista muutetaan pois 19-vuotiaina, tytöt hieman poikia aikaisemmin. Kotoa pois muuttamisessa on myös alueellisia eroja: eteläsuomalaiset muuttavat keskimääräistä vanhempina ja itäsuomalaiset nuoret nuorempina⁵¹. Oman talouden hallinnan opettelu voi viedä monelta aikaa, kun menot tulee suhteuttaa usein pieniin tuloihin.

OHJELMAKAUDELLE nuorille on luotu entistä parempia mahdollisuuksia itsenäiseen asumiseen esimerkiksi investointiavustuksin ja asumisen tukea lisäämällä. Ohjelman painopisteenä on ollut nuorten asunnottomuuden ehkäisy ja sosiaalinen vahvistaminen. Myös erityisryhmille, kuten vammaisille nuorille on rakennettu lisää itsenäisen asumisen kohteita. Uudistuksia on kuitenkin jäänyt myös puolitiehen. Esimerkiksi asuntorakentamisen lyhytrajoinen korkotuki, jolla oli tarkoitus vauhdittaa kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen rakentamista, jäänee toteutumatta.

OMAN talouden hallinnan taitojen opetus tullaan jatkossa aloittamaan yhä varhemmin, mikä luonee tuleville ikäluokille aiempaa paremmat valmiudet itsenäiseen elämään. Ohjelmakaudella on myös puututtu nuorten lisääntyneisiin maksuhäiriöihin lainsäädännöllä asetetulla korkokatolla. Korkokatosta huolimatta huolestuttavan moni nuori saa kuitenkin yhä maksuhäiriömerkinnän. Merkintä vaikuttaa nuoren arkeen monin tavoin: esimerkiksi asunnon vuokraaminen, vakuutuksen ottaminen tai opintolainan saaminen voivat vaikeutua.

Opiskelija-asumiseen investoitu, mutta korkotukimalli jäänee toteutumatta

LAPSI- JA NUORISOPOLITIIKAN kehittämisohjelmassa itsenäistyvien nuorten asunto-oloja on pyritty parantamaan huolehtimalla investointiavustusten riittävydestä ja parantamalla opiskelija-asuntojen saatavuutta. Vuosina 2012 ja 2013 investointiavustuksia opiskelija-asuntokohteille myönnettiin yhteensä 12 miljoonaa euroa, jolla rakennettiin tai peruskorjattiin 1 800 opiskelija-asuntoa. Kohtuuhintaisten asuntojen uudistustannon edellytyksiä

parannettiin myös esimerkiksi laskemalla omavastuukorke yhteen prosenttiin niin tavallisten ara-vuokra-asuntojen kuin opiskelija- ja nuorisotasuntojenkin osalta. Pitkään valmisteltu asuntorakentamisen lyhytrajoinen korkotuki jäänee kuitenkin toteutumatta. Korkotukimallilla oli tarkoitus vauhdittaa kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen rakentamista. Asuntojen käyttö- ja myyntirajoitukset olisivat kestäneet 20 vuotta nykyisen 40 vuoden sijaan. Tarkoitus oli houkutella uusia yhtiöitä rakentamaan vuokra-asuntoja. Lakiesityksen läpimeno olisi auttanut etenkin pääkaupunkiseudulla edullista vuokra-asuntoja jonottavia nuoria.

29 %

Nuoret kuntien asuntotoiminnassa.

Alle 25-vuotiaiden osuus kaikista asunnonhakijoista kuntien asuntotoiminnassa vuonna 2013: 29 prosenttia. Lähde: ARA.

Kehitysvammaisten asumisen ohjelma hyvässä vauhdissa

KEHITYSVAMMAISTEN asumisen ohjelma on saavuttanut asuntorakentamista koskevat tavoitteensa hyvin. Ohjelmassa asetettiin tavoitteeksi, että vuosina 2010–2015 rakennetaan vuosittain 470 uutta asuntoa ja perusparannetaan 60 asuntoa ARA:n tuella. Esimerkiksi vuonna 2013 rakennettiin 412 asuntoa ja perusparannettiin 39 asuntoa. Samalla kehitysvammaisten laitoshoidon suunta on ohjelman tavoitteiden mukaisesti ollut laskeva. Jatkossa on kuitenkin kiinnitettävä huomiota siihen, että asunnot ovat asukkaiden tarpeita vastaavia. Lasten ja nuorten kohdalla erityisenä haasteena laitoshoidon vähentämisessä ovat vaikeavammaiset lapset, jotka eivät voi asua kotona sekä murrosikäiset nuoret, joilla on käytöshäiriöitä. Haasteita kentälle asettavat myös toimintaympäristön muutokset, kuten yleinen taloustilanne ja meneillään olevat sosiaali- ja terveysalan rakenteelliset uudistukset.

Oppilaitosten asuntolatoimintaa kehitetty laajalla hankkeella

PELKÄSTÄÄN toisen asteen ammatillisten oppilaitosten asuntoloissa asuu noin 13 000 nuorta⁵². Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa tavoitteena on ollut parantaa oppilaitosten asuntoloiden turvallisuutta, viihtyi-

50 Eurostat (2008)

51 Ympäristöministeriö (2011)

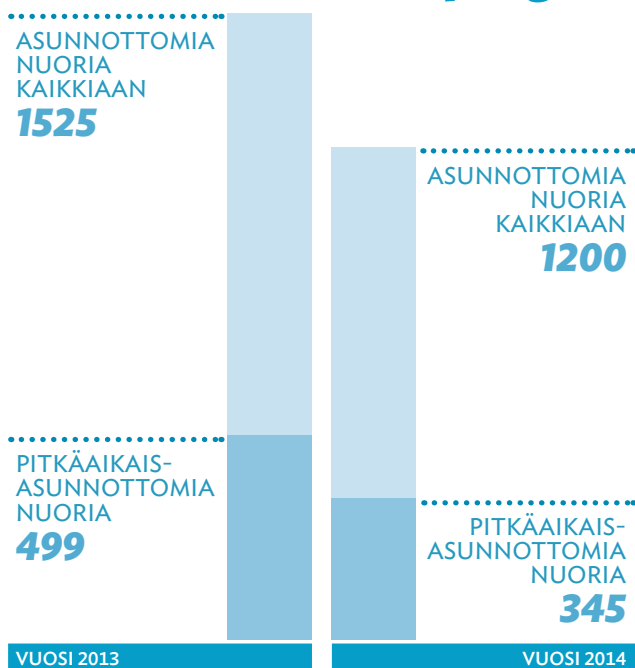
52 Opetushallitus (2012)

syöttä ja vapaa-ajantoimintaa. Osana opetus- ja kulttuuri-ministeriön, opetushallituksen ja koulutuksen järjestäjien ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamisohjelmaa Seinäjoen koulutuskuntayhtymä on vetänyt Fiilistä asumi- seen -hanketta. Hankkeen tavoitteena on ollut luoda am- matillisen koulutuksen asuntola- ja vapaa-ajantoiminnas- ta aktiivisia oppimisympäristöjä, jotka tukevat opiskelun etenemistä. Toimintaan on kuulunut opiskelijoiden arjen taitojen lisääminen, ennaltaehkäisevä työ ja osallisuuteen kannustaminen. Yhteistyökumppaneina hankkeessa on ollut kuusi isoa ammatillisen koulutuksen järjestäjää eri puolilta maata. Hankkeessa on tuotettu myös asuntolatoi- minnan käsikirja, jota voivat soveltaa käytäntöön kaikki koulutuksen järjestäjät, joilla on asuntolatoimintaa. Asun- tolatoiminta voi jatkossa tulla yhä tärkeämmäksi toisen asteen opiskelijoiden tukipalveluksi, mikäli oppilaitosverk- ko lähivuosina harvenee ja huono taloustilanne kaventaa entisestään julkisen liikenteen palveluja.

Asunnottomien nuorten määrä kääntynyt laskuun

OHJELMAKAUDEN asuntopolitiikan painopisteenä on ol- lut nuorten asunnottomuuden ja syrjäytymisen ehkäisy sekä sosiaalinen vahvistaminen. Hallitus on toteuttanut pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaa vuo- sille 2012–2015, jonka yhtenä tavoitteena on ollut pois- taa pitkäaikaisasunnottomuus kokonaan vuoteen 2015 mennessä. Osana pitkäaikaisasunnottomuuden vähentä-

Nuorten asunnottomuus 10 suurimmassa kaupungissa

Asunnottomien nuorten määrä 10 suurimmassa kaupungissa (1525) vrt. pitkäaikaisasunnottomien nuorten määrä 10 suurimmassa kaupungissa (499) vuonna 2013. Lähde: ARA.

Asunnottomien nuorten määrä 10 suurimmassa kaupungissa (1200) vrt. pitkäaikaisasunnottomien nuorten määrä 10 suurimmassa kaupungissa (345) vuonna 2014. Lähde: ARA.

misohjelmaa Nuorisotasuntoliitto on toteuttanut Nuorten asunnottomuuden ennaltaehkäisy -hanketta. Lisäksi RAY on kohdennanut järjestöille toiminta- ja kehittämisavus- tuksia nuorten asunnottomuuden ennaltaehkäisytyöhön. Nuorten asunnottomuus kasvoi selvästi vuodesta 2011 vuoteen 2012. Ohjelmakaudella se on kuitenkin kääntynyt laskuun ja vuoden 2014 asunnottomuusluvut kertovat tuloksia saadun aikaan. Asunnottomien nuorten määrä väheni kymmenessä suurimmassa kaupungissa neljän- neksellä vuodesta 2012 vuoteen 2014. Asunnottomuus on ollut etenkin pääkaupunkiseudun ongelma ja nuorten asunnottomuuden vähentämisessä näytetään onnistuneen erityisesti Helsingissä. Myös nuorten pitkäaikaisasunnot- tomuus väheni kymmenessä suurimmassa kaupungissa vuodesta 2013 vuoteen 2014 noin 30 prosenttia.

ASUNNOTTOMIEN nuorten määrä on kuitenkin edelleen korkealla suhteessa 2000-luvun tasoon. Myös pitkäai- kaisasunnottomuuden vähentämishjelman tavoitetta pitkäaikaisasunnottomuuden poistamisesta kokonaan on pidettävä tavoiteltava etenkin nuorten osalta. Hyviä käytäntöjä tulisi siis jatkaa ja nuorten asunnottomuutta yhä vähentää laaja-alaisesti niin asuntotuotanto, asu- misen kustannukset kuin asumisen tuki huomioiden. Asunnottomuutta tulisi myös ennaltaehkäistä välillisesti esimerkiksi oman talouden hallinnan taitoja lisäämällä ja nuorten asumisen taitoja vahvistamalla.

Korkokatto hillitsemään pienlainojen aiheut- tamia velkaongelmia

ITSENÄISTYMISEN myötä vastuu oman talouden hoidosta saattaa monen nuoren kohdalla muuttua kertaheitolla ja aiheuttaa ongelmia, jotka vaikuttavat elämään pitkään. Keskeinen talouden hallinnan menettämisen riskitekijä on pikalainojen ottaminen. Yksi edistysaskel pikavippien aiheuttamien velkaongelmien hillitsemisessä oli vuonna 2013 lakitasolla asetettu korkokatto, jolla rajoitetaan pienlainojen todellista vuosikorkoa. Korkokatto koskee alle 2 000 euron luottoja, kuten pikaluottoja, luottokortti- luottoja sekä tavaroiden ja palveluiden ostamiseen tarkoi- tettu luottoja, joilla voidaan nostaa myös rahaa. Luoton todellinen vuosikorko saa olla enintään korkolaisa tar- koitettu viitekorko lisättynä 50 prosenttiyksiköllä. Luo- tonantaja ei saa käyttää lisämaksullisia tekstiviestipal- veluja luottosuhteen aikana. Lisäksi luotonantajan tulee selvittää asiakkaan luottokelpoisuus aiempaa tarkemmin myös pienemmissä luotoissa. Tulot ja muut taloudelliset olosuhteet on arvioitava samaan tapaan kuin isommissa luotoissa. Luotonantajan olisi myös yritettävä varmistaa, ovatko lainahakijan antamat tiedot oikeat.

PIKALAINOJEN lisäksi valtaosa nuorten maksuhäiriö- merkinnöistä aiheutuu kulutusluotoista, puhelinlaskuis- ta, verkko-ostoksista tai maksamatta jääneistä vuokris- ta. Noin 9 prosentille 18–29-vuotiaista rekisteröitiin maksuhäiriömerkintä vuonna 2013. Tämä tarkoittaa

Noin yhdeksän nuorta sadasta sai maksuhäiriömerkinnän v. 2013

18–29-vuotiaat, joille rekisteröity vähintään yksi maksuhäiriömerkintä vuonna 2013. (määrä 71000 nuorta, osuus ikäluokasta 8,7 %). Lähde: Suomen Asiakastieto.

71 000 nuorta. Osuus on yhä huomattavan suuri, vaikka häiriöiden kasvu onkin pysähtynyt 2010-luvulla. Maksuhäiriöt koskettavat erityisesti 20–29-vuotiaita nuoria, joista lähes 10 prosentille rekisteröitiin maksuhäiriömerkintä vuonna 2013. Juuri täysi-ikäisyyden saavuttaneilla 18–19-vuotiailla osuus oli noin 5 prosenttia.

Oman talouden hallinnan taitojen osaamista vahvistetaan monialaisesti

OMAN talouden hallinnan taitojen opettelu on hyvä aloittaa riittävän varhain. Nykyistä nuoremmat oppilaat tulevat peruskoulun uuden opetussuunnitelman mukaan saamaan yhteiskuntaopin ja sen mukana taloustiedon opetusta. Uuden opetussuunnitelman luonnoksessa taloustiedon opetuksen tavoitteeksi 4–6 luokilla otettaisiin oppilaan tukeminen ymmärtämään oman rahankäytön ja kulutusvalintojen perusteita sekä harjoittelemaan niihin liittyviä taitoja. Opetushallitus on myös linjannut, että yhteiskuntaopin opetus suositellaan aloitettavaksi viimeistään 4. luokalla. Samoin kotitalousopetusta ja sen osana kuluttajakasvatusta voidaan järjestää valinnaisena aineena jo alemmilla luokka-asteilla. Kuluttajakasvatus on myös otettu entistä vahvemmin 7.–9. luokkien kotitalousopetuksen opetussuunnitelmiin omaksi aiheekseen. Läpileikkaavana tavoitteena on ollut oman talouden hallinnan taitojen sisällyttäminen mahdollisimman laajasti ja oppijälhtöisesti opetussuunnitelmiin ja koulun toimintaan. Uudet opetussuunnitelmat tulevat voimaan lukuvuoden 2016 alusta.

NUORET:

KANSALAISTAITO OPPIAINEEKSI KOULUIHIN

NUORTEN arviointitilaisuuksissa nousi esille, että opetukseen tarvittaisiin uusi oppiaine: kansalaistaito. Kansalaistaito opettaisi enemmän vaikuttamista sekä konkreettisia elämän kannalta oleellisia taitoja, kuten opintotukihakemuksen täytön tai vuokrasopimuksen teon. Yhteiskuntaopin puolelle tulisi lisätä poliittista tietoutta, opettaa enemmän puolueista sekä taloudesta. Yhtenä ideana tuotiin myös esimerkiksi tutustumiskäynnit Kelaan, jossa saisi konkreettista tietoa mm. opintotukihakemusten sekä muiden sosiaalietuuksien hakemusten tekemisestä sekä käytännöistä.

Mä oon asiantuntija -rundi 2014

KOULUJEN opetussuunnitelmatyön lisäksi talouden hallinnan taitojen levittämisessä on pyritty yhteistyöhön eri toimijoiden kesken. Esimerkiksi RAY rahoittaa Monialaista nuorten talousosaamisen hanketta, joka on Nuorisotasuntoliiton, Nuorisosäätiön, Suomen Setlementtiliiton ja Takuu-Säätiön yhteishanke. Hankkeen tuloksena on perustettu vuonna 2013 Mun talous-verkosto vahvistamaan nuorten taloudellista osaamista ja ennaltaehkäisemään nuorten talousongelmia. Verkosto koostuu eri sektorien toimijoista, jotka yhdistämällä eri alojen asiantuntijuutensa pyrkivät kehittämään tiedon saantia nuorten oman talouden hoidosta. Hankkeessa on onnistuttu kokoamaan yhteen laaja järjestöistä, finanssialan toimijoista ja hallinnosta koostuvan verkosto.

Nuorten rahapelaamisen väheneminen ja monialainen yhteistyö päihdehaittojen ehkäisyssä

JUURI ennen ohjelmakauden alkua tehtiin lainsäädäntötasolla merkittävä muutos, kun arpajaislaissa asetettiin kaiken rahapelaamisen ikärajaksi 18 vuotta. Lakimuutos tuli voimaan kesäkuussa 2010. Lainmuutoksella, joka on todennäköisesti ohjannut myös asenneilmapiiriä, on ollut selkeä vaikutus lasten ja nuorten rahapelaamiseen. Kouluterveyskyselyn mukaan vuosina 2010 ja 2011 vielä 20 prosenttia 8. ja 9. luokkalaisista pelasi rahapelejä viikoittain, kun vuonna 2013 osuus oli enää 6 prosenttia. Myös toisen asteen opiskelijoilla rahapelien pelaaminen on vähentynyt merkittävästi. Vuoden 2012 jälkeen tärkeä askel rahapelihaittojen ehkäisyssä on otettu integraatiotyössä, kun rahapelaamisen haitat ja siihen liittyvä ehkäisevä työ on katsottu osaksi perinteisempiä alkoholi- ja tupakkahaittojen vähentämiseen tähtääviä toimintamalleja. Hallitus on 11.12.2014 antanut eduskunnalle esityksen ehkäisevän päihdetyön laiksi, jossa rahapelihaittojen ehkäisy on osa ehkäisevän päihdetyön kokonaisuutta.

Edistetään kaikkien lasten ja nuorten mahdollisuutta saada lähtökohdistaan riippumatta itselleen korkeatasoinen koulutus

KOULUTUKSEN eriytyminen alkaa varhaisessa vaiheessa. Jo perusasteella on havaittavissa eroja oppilaan taustan ja oppimistulosten välillä. Useissa tutkimuksissa on havaittu, että ylimpiin sosioekonomisiin luokkiin kuuluvien perheiden nuoret saavuttavat parempia oppimistuloksia kuin alempien sosioekonomisten luokkien nuoret. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa tavoitteena on ollut, että kaikilla lapsilla ja nuorilla olisi taustastaan riippumatta mahdollisuus hakeutua koulutukseen eikä tausta ennustaisi koulutukseen osallistumista tai oppimistuloksia.

OHJELMAKAUDELLA on tehty useita koulutuksellista tasa-arvoa edistäneitä toimenpiteitä, vaikka ohjelmassa kaavailtu Koulutuksellisen tasa-arvon toimenpideohjelma jääneekin toteutumatta. Perusasteen jälkeistä tutkintoa vaille olevien osuus on laskenut ja oppisopimuskoulutuksen ja työssäoppimisen asemaa on vahvistettu. Jatkossa koulutuksellista tasa-arvoa edistettäessä tulisi painottaa maahanmuuttajanuorten tukemista koulunkäynnissä. Kouluterveyskyselyn mukaan maahanmuuttajanuoret kokevat muita selvästi enemmän avun puutetta koulunkäynnissä, koulu-uupumusta ja vaikeuksia päästä kouluterveydenhoitajalle tai -kuraattorille⁵³.

Koulutuksellista tasa-arvoa edistetty usein erilisin toimenpitein

OHJELMAN keskeisimpiä koulutuksellista tasa-arvoa edistäviä toimenpiteitä oli käynnistää Koulutuksellisen tasa-arvon toimenpideohjelma. ”Ehdotus valtioneuvoston strategiaksi koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseksi” julkaistiin vuonna 2012, mutta Koulutuksellisen tasa-arvon toimenpideohjelmaa ei ole käynnistetty. Useita strategiaehdotuksessa olleita toimenpiteitä on kuitenkin toteutettu erillisesti.

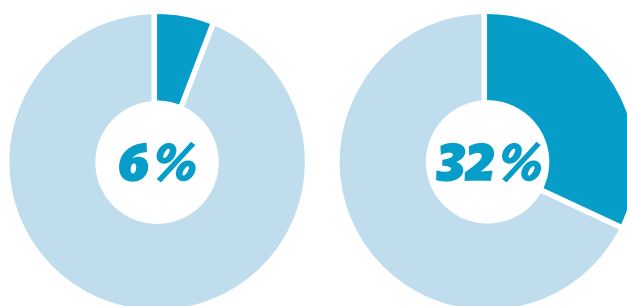
OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ on jakanut valtionavustuksia koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseksi vuodesta 2012. Vuonna 2014 avustuksia jaettiin 26 miljoonaa euroa. Avustusten tavoitteena on koulujen välisten erojen kaventaminen. Varhaisessa vaiheessa alkavaan koulutuspolkujen eriytymiseen on puututtu säättämällä esiopetus velvoittavaksi vuoden 2015 alusta alkaen. Samoin valmistavien ja valmentavien koulutusten

kokonaisuutta on yhtenäistetty. Toisen asteen ammatilliseen koulutukseen, lukioihin kohdistuu ohjelmakaudella useita rakenteellisia uudistuksia. Myös korkeakoulujen koulutusrakenteita kehitetään korkeakoulutarjonnan monipuolistamiseksi muun muassa selvittämällä tarvetta korkeakoulututkintoja suppeammille opintokokonaisuuksille. Lisäksi korkeakoulujen markkinointia erityisesti maahanmuuttajataustaisille opiskelijoille on tehostettu.

NUORET, JOILLA KORKEA-ASTEEN TUTKINTO

20-24-vuotiaat

25-29-vuotiaat

20-24-vuotiaat, joilla on korkea-asteen tutkinto: 6 prosenttia. 25-29-vuotiaat, joilla on korkea-asteen tutkinto: 32 prosenttia. (vuosi 2013) Lähde: Tilastokeskus.

Perusasteen jälkeistä tutkintoa vaille olevien osuus laskenut

NOIN 18 prosentilla 20-24-vuotiaista ei ollut perusasteen jälkeistä tutkintoa vuonna 2013. Osuus laski vuodesta 2011 prosenttiyksiköllä. Niiden nuorten osuus, jotka olivat perusasteen tutkinnon varassa ja eivät olleet jatkokoulutuksessa tai harjoittelussa, osuus oli 9,3 prosenttia⁵⁴. Myös heidän osuutensa on laskenut ohjelmakaudella. Suomen tavoitteena on, että vuonna 2020 perusasteen jälkeistä tutkintoa ja jatkokoulutuspaikkaa vaille olisi enää 8 prosenttia.

VAILLA perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien asemaa onkin pyritty kohentamaan ohjelmakaudella. Esimerkiksi nuorten työssäoppimisen ja oppisopimuskoulutuksen uudistamiseksi on käynnistetty toimenpideohjelma vuonna 2013. Ohjelman toimenpiteet kohdennetaan alle

53 Matikka, Luopa, Kivimäki, Jokela & Paananen (2014)

54 Early leavers from education and training. Europa 2020 -indikaattori.

Kuva: Lilja Martina, "Biljardi"

25-vuotiaille, vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa oleville nuorille. Opetus- ja kulttuuriministeriö jakoi myös nuorten oppisopimuskoulutuksen ja työpaikalla tapahtuvan oppimisen vahvistamiseksi 20,6 miljoonaa euroa valtionavustuksia vuonna 2014.

PERUSASTEEN tutkinnon varassa olevien asemaa parantaa osaltaan myös ammatillisen perusopetuksen ohjaus- ja tukipalvelujen uudelleen organisointi, jolla on vahvistettu palvelujen moniammatillisuutta. Säädös- ja määräysmuutoksilla on myös lisätty ammatillisten tutkintojen osaamisperusteisuutta ja tutkintojen rakentumista työelämän työ- ja toimintakokonaisuuksiin pohjautuvista tutkinnon osista.

Nuorten opintoihin sijoittumisen seuranta helppottuu opintopolku.fi -palvelun johdosta

SYKSYLLÄ 2013 otettiin käyttöön opintopolku.fi -haku ja valintapalvelu, jonka kautta mm. perusopetuksen päättäneet nuoret voivat hakeutua toisen asteen koulutukseen. Palvelu on Opetushallituksen ylläpitämä. Palvelun kautta opiskelijavalintarekisteriin tallennetaan tiedot perusopetuksen päättävistä nuorista ja heidän hakeutumisestaan sellaiseen koulutukseen, jossa opiskelijavalinta suoritetaan kyseisen valintarekisterin kautta. Rekisteriin ei toistaiseksi tallenneta tietoja opintojen keskeyttämisestä. Keskeyttämistieto saadaan ainoastaan välillisesti siinä tilanteessa, että rekisteriin tallennetaan tieto uuden opiskelupaikan vastaanottamisesta.

Opintotuen uudistuksilla parannuksia opiskelijoiden asemaan

OPINTOTUKI uudistui 1.8.2014 lukien. Osana uudistusta toteutuivat tavoitteet opintotuen indeksisidonnaisuudes-

ta ja eräiltä osin toisen asteen opintotuen epäkohtien korjaamisesta, kuten vanhempien tulojen huomioonottamisen lieventämisestä vaiheittain täysi-ikäisten itsenäisesti asuvien osalta sekä maahanmuuttajille tarkoitetun valmistavan koulutuksen ottamisesta opintotuen piiriin.

VUONNA 2013 opintotukea sai noin 327 000 opiskelijaa⁵⁵. Opintotukea saavien määrä laski noin 10 000:lla vuodesta 2011. Myös työssäkäyvien opiskelijoiden osuus on laskenut. Tilastokeskuksen koulutustilastojen mukaan työssäkäyvien opiskelijoiden määrä väheni 3 prosenttiyksikköä vuonna 2012 edellisestä vuodesta. Edelleen opiskelijoista kävi opintojen ohella töissä yli puolet. Työssäkäyvien opiskelijoiden osuuden lasku kertonee työvoiman kysynnän vähenemisestä taantuman seurauksena. Opiskelijoista on tullut työelämän puskuri, joka lievittää taantumien aiheuttamaa iskuja. Vaikka työssäkäynnin väheneminen voi antaa opiskelijoille lisää aikaa keskittyä opiskeluun, tulee politiikassa huomioda myös työtilanteen vaikutukset opiskelijoiden toimeentuloon.

**NOIN
PUOLET
opiskelijoista käy töissä.**

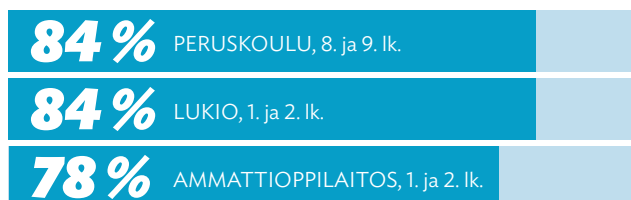
Työllisten opiskelijoiden osuus v. 2012: 53,7 prosenttia. Lähde: Tilastokeskus.

⁵⁵ Opintotukea, asumislisää ja/tai opintolainaa saavat yhteensä. Kela.

Ylläpidetään lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä ennaltaehkäisevillä toimilla

TUTKIMUSTEN mukaan valtaosa suomalaisnuorista voi hyvin ja he ovat terveitä. Esimerkiksi viimeisimmän Kouluterveyskyselyn mukaan lasten ja nuorten elintavat ovat muuttuneet terveellisemmiksi (THL 2013). Lasten ja nuorten hyvinvointia, terveyttä ja terveellisiä elämäntapoja edistäviä toimia tuetaan valtion sekä paikallistason toimesta varsin paljon. Lasten ja nuorten terveystottumuksissa ja elämänhallinnassa on kuitenkin yhä monia haasteita ja negatiivisia kehityssuuntia. Tutkimustulosten perusteella voidaan sanoa, että vaikka nuorten enemmistö voi hyvin, pienelle osalle nuorista ongelmat kasaantuvat. Niin ikään terveyseroja on sekä eri maahanmuuttajaryhmien välillä että suhteessa kantaväestöön⁵⁶.

Nuoret, jotka kokevat olevansa erittäin tai melko terveitä.

Nuoret, jotka kokevat terveydentilansa erittäin tai melko hyväksi: Peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisten 84 prosenttia, lukion 1. ja 2. luokkalaisten 84 prosenttia, ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. luokkalaisten 78 prosenttia. Lähde: Kouluterveyskysely 2013.

Terveellisiin elämäntapoihin ohjaavia toimenpiteitä toteutettu monipuolisesti

KESKEISIÄ terveellisiin elämäntapoihin kuuluvia tekijöitä ovat monipuolinen ruokavalio, liikunta ja riittävä uni. Viimeaikaisten terveyteen ja hyvinvointiin liittyvien tutkimusten mukaan lasten ja nuorten ylipainoisuus on yleistynyt⁵⁷. Ylipaino on maaseudulla yleisempää kuin taajamissa ja se on yhteydessä vanhempien sosioekonomiseen asemaan. Lisäksi se on yleisempää vähemmän koulutusta saaneiden vanhempien lapsilla.⁵⁸ Seurantatietoa lasten ja nuorten ruoankäytöstä ja ravinnonsaannista on niukasti. Tutkijoiden mukaan lapset saavat kuitenkin kahden vuoden iästä lähtien sokerista energiaa suosituksia enemmän⁵⁹.

LASTEN urheiluseuraharrastusten määrä on pysynyt entisellä tasolla, mutta liikunnasta jäädään yhä nuorempina ja yhä suurempana joukkona pois. Suomessa onkin parhaillaan kasvamassa kenties maailman liikkumattomin sukupolvi⁶⁰. Nykyään alle kouluikäisistä jo noin joka kolmas liikkuu urheiluseuran järjestämissä harjoituksissa ja 7–14-vuotiaista jopa 55 prosenttia. Jyrkkä pudotus seuratoimintaan osallistumisessa koetaan murrosikäisinä, jolloin suuri osa lapsista ja nuorista lopettaa aloittamansa harrastuksen, mikä on kansainvälisesti tarkasteluna erityisen suurta⁶¹.

NUORET tarvitsevat unta noin 8–10 tuntia yössä. Joka kolmas (30 %) yläasteikäinen nukkuu kuitenkin liian vähän⁶². Lisäksi peruskoululaisten uniongelmat ja päiväväsymys ovat kaksinkertaistuneet viimeisten 20 vuoden aikana. Päivisin väsyneet oppilaat pärjäävät koulussa myös yhä huonommin verrattuna virkeisiin oppilaisiin⁶³.

ERI ministeriöt (OKM, STM, MMM) ovat tukeneet lasten ja nuorten terveellisiä elämäntapoja lisääviä toimenpiteitä avustuksin sekä informaatio-ohjauksella. Valtion tukea on osoitettu mm. järjestöavustusten, liikuntapaikkarakentamisen sekä yksittäisten hankkeiden rahoittamisen muodossa. Esimerkiksi maa- ja metsätalousministeriön toimenpiteet vuosina 2012–2014 pitävät sisällään sellaisten hankkeiden rahoittamista, joilla on pyritty lisäämään lasten ja nuorten ravitsemustietoisuutta ja terveyttä painopisteenä mm. tietämyksen lisääminen ruokaketjusta ja sen vaikutuksista työllisyyteen, ympäristöön ja ruoan laatuun. Rahoitetuilla hankkeilla on mm. lisätty tietoisuutta vihannesten terveysvaikutuksista sekä ohjattu koululaisia ja lapsiperheitä kiinnittämään huomiota kotona ja koulussa syntyvään ruokahävikkiin ja toimimaan hävikin vähentämiseksi. Puolustusministeriön tavoitteena on ollut vaikuttaa varusmiesikäluokan elämäntapavalintoihin ja sitä kautta koko elämänhallintaan mm. useiden erilaisten kampanjoiden muodossa.

LIIKUNTAPOLITIIKALLA on onnistuttu suhteellisen hyvin tavoittamaan aktiivisesti liikkuvat. Vaikka useissa kouluis-

56 THL: Maamu-tutkimus

57 THL (2015a)

58 THL (2015a)

59 Valtion ravitsemusneuvottelukunta (2014)

60 Harinen & Rannikko (2014)

61 Valtion liikuntaneuvosto (2013)

62 THL: Kouluterveyskysely 2013

63 THL (2015b)

sa on siirrytty jo kohti liikuttavampaa arkea ja liikunta on lasten ja nuorten suosittu vapaa-ajan harrastus, yltää suositusten mukaiseen liikunnan määrään tällä hetkellä vain noin puolet lapsista, joka kymmenes aikuisväestöön kuuluva ja muutama prosentti ikäihmisistä⁶⁴. Istutamme lapsia 5–7 tuntia päivässä samalla kun suositusten mukaan pitkäaikaista täydellistä passiivista ajankäyttöä tulisi välttää. Liikunnan merkitystä arkisissa toimissa ja arkielämän kontekstissa tulisikin pyrkiä korostamaan.

SAMOIN nuorten arkeen ja arjenhallintaan liittyen tarvitaan lisätutkimusta. Esimerkiksi nuorten uniongelmiin ja väsyneisyyden taustalla olevia syitä, jotka luultavasti liittyvät nuorten vuorokausi-rytmin muutokseen murrosiässä ja elämäntapoihin kuten ravitsemukseen, liikuntaan sekä elektronisten laitteiden käyttöön, ei tunneta tutkijoiden mukaan vielä tarpeeksi hyvin. Mm. vuoden 2015 Nuorisobarometri tarttuu tähän haasteeseen selvittämällä nuorten arjenhallintaan liittyviä kysymyksiä, mitä voi pitää positiivisena asiana.

NUORET:

LISÄÄ MAHDOLLISUUKSIA RENTOON LIIKKUMISEEN

NUORTEN arviointitilaisuuksiin osallistuneet nuoret näkivät, että koulujen ja järjestöjen tulisi järjestää kattavammin muuta kuin kilpaurheilua. Nuoret näkevät, että liikunnan aloittaminen teini-ikässä on mahdollista, koska kaikissa lajeissa treenataan tavoitteellisesti eikä rennommalle urheilulle jää sijaa. Lisäksi teini-ikäinen on aivan liian vanha moneen lajiin; kaikki pitäisi aloittaa jo lapsena. Urheilusta tulee liian totista liian aikaisin. Koettiin myös että tiettyjä lajeja, kuten esimerkiksi yleisurheilua, ei voi vain harrastella vaan aina pitäisi kilpailla. Kaikissa arviointitilaisuuksissa kritisoitiin kilpaurheilupakkoa.

Mä oon asiantuntija -rundi 2014

Uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki lisää monialaista yhteistyötä

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ ja sosiaali- ja terveysministeriö valmistelivat yhdessä oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013), joka astui voimaan elokuussa 2014. Laki kattaa lapset ja nuoret esiopetuksesta toisen asteen loppuun. Lain mukaan kunnalla tulee olla jatkossa tarjota sen alueella sijaitsevien oppilaitosten opiskelijoille kuraattorin, vastaavan kuraattorin sekä opiskeluhoollon psykologipalvelut. Lain myötä psykologi- ja kuraatto-

ripalvelut tulivat lakisääteiksi myös toiselle asteelle. Samoin kuraattorien pätevyysvaatimuksia tiukennettiin. Uuden lain mukaan oppilaiden tulisi voida tarvittaessa päästä terveydenhoitajan vastaanotolle myös ilman ajanvarausta.

LAIN tarkoituksena on myös edistää yhteisöllistä opiskeluhoollon sekä monialaista yhteistyötä kaikkien koulussa toimivien tehtävänä. Uusi laki edellyttää opetuksen ja koulutuksen järjestäjäkohtaista opiskeluhoollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista vastaavan monialaisen opiskeluhoollon ohjausryhmän perustamista. Lisäksi tulee olla koulun ja oppilaitoksen opiskeluhoollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista vastaava oppilaitoskohtainen opiskeluhoolloryhmä sekä yksittäisen oppilaan tai opiskelijan taikka tietyn oppilas- tai opiskelijaryhmän tuen tarpeen selvittämiseen ja opiskeluhoollon palvelujen järjestämiseen liittyvien asioiden käsittelemistä varten tapauskohtaisesti koottava monialainen asiantuntijaryhmä.

OPPILASHUOLTOPALVELUJEN aseman vahvistaminen on positiivista, mutta jatkossa tulisi kiinnittää huomiota myös nuorten yhdenvertaiseen pääsyyn palveluihin. Kouluterveyskyselyn mukaan ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajanuoret mieltävät oppilashuollon palveluihin pääsemisen vaikeammaksi kuin muut nuoret⁶⁵. Kouluissa tulisikin pohtia miten maahanmuuttajataustaiset nuoret ja heidän perheensä olisivat paremmin tietoisia koulun ja oppilashuollon palveluista ja tukimahdollisuuksista. Lisäksi tulisi pyrkiä lisäämään maahanmuuttajataustaisten nuorten luottamusta tuen tarjoajia kohtaan.

Kiusaamisen vastaisia toimia tehty sekä hallinnossa että järjestöissä

KOULUTERVEYSKYSELYN mukaan 7 prosenttia peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisista oli ollut koulukiusattuna vähintään kerran viikossa vuonna 2013. YTHS:n selvityksen mukaan yliopisto- ja ammattikorkeakouluopintojen aikana muiden opiskelijoiden kiusaamisen kohteena koki olleensa noin 5 prosenttia ja henkilökunnan kiusaamisen kohteena 6,5 % opiskelijoista⁶⁶. Kiusatuksi joutuminen on yleisempää naisille kuin miehille. Puhdas nettikiusaaminen näyttäisi olevan edelleen harvinaista Suomessa. Osana KiVaKoulu-hanketta toteutetun selvityksen mu-

65 Kouluterveyskysely 2013

66 YTHS:n vuonna 2012 toteuttaman tutkimuksen kohdejoukkona olivat alle 35-vuotiaat perustutkintoa suorittavat suomalaiset yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijat. Kiusaamista tarkastelevaan kysymykseen on vastannut yhteensä reilu 4300 opiskelijaa. <http://www.yths.fi/filebank/1893-Yhteenveto.pdf> ja http://www.yths.fi/filebank/1864-KOTT_2012_verkkoon.pdf

64 Valtion ravitsemusneuvottelukunta (2014)

kaan peruskoulun 4.–9. luokkalaisista vajaata kolmea prosenttia kiusataan verkossa⁶⁷. Myös lapsiuhritutkimuksessa on havaittu netissä tapahtuvan kiusaamisen ja häirinnän vähentyneen viime vuosina vaikka netin käytöt on lisääntynyt⁶⁸.

MINISTERIÖISSÄ on tehty erilaisia toimenpiteitä, joilla on pyritty kiinnittämään huomiota syrjinnän ja kiusaamisen vastaisuuteen sekä yhdenvertaisuuden ja ihmisoikeuksien edistämiseen. Esimerkiksi asepalvelukseen osallistuvien näkökulmasta puolustusvoimien nollatoleranssi kaikenlaiseen kiusaamiseen ja simputukseen on tärkeä yleisperiaate. Opetus- ja kulttuuriministeriön tukeman opetustoimen henkilöstökoulutuksen yhtenä painopistealueena on ollut turvallinen koulu- ja oppilaitosyhteisö sekä opettajien monikulttuurisessa opetustyössä tarvitsemien pedagogisten ja muiden valmiuksien kehittäminen. Samoin uuden oppilas- ja opiskelijahuoltolain tavoitteena on edistää oppilaiden ja opiskelijoiden oppimista, terveyttä ja hyvinvointia sekä ehkäistä ongelmien syntymistä esimerkiksi koulukiusaamista estävillä toimenpiteillä. Tavoitteena on, että kiusaamistilanteet tulisivat aikuisten tietoon nykyistä paremmin ja että oppilaat ja opiskelijat saisivat niiden käsittelyyn riittävän tuen. Myös opetus- ja kulttuuriministeriön tukeman KiVa koulu -ohjelman yksi keskeinen osio pyrkii puuttumaan juuri kiusaamiseen. Samalla kuitenkin esimerkiksi lasten ja nuorten harrastustoimintaa avustettaessa ei kiusaamista ole mainittu yhtenä rahoituskriteerinä, vaan painopiste on ollut ennemminkin yhdenvertaisuuden ja tasa-arvoisen kohtelun painottamisessa, mikä sinällään on tärkeä asia, mutta ei suoranaisesti pyri vaikuttamaan kiusaamisen vähentämiseen.

HALLINNON toimenpiteiden lisäksi paljon huomiota ovat saaneet erilaiset kiusaamisen vastaiset nettikampanjat. Erityisesti Lukiolaisten liiton käynnistämä ”Kutsu mua” -kampanja sai aikaan laajan keskustelun aiheesta. Myös eri kansalaisjärjestöjen ”Ikuinen arpi” -kampanja netti-kiusaamista vastaan on ollut näkyvä. Keskeinen netti-kiusaamisen vastainen toimija on myös Nettipoliisi. Suomen lisäksi vain Virossa on omalla nimellä ja kasvoilla toteutettavaa nettipoliisitoimintaa. Vaikka Kiva Koulu -kyselyn mukaan vain kolme prosenttia kokee netissä kiusaamista, nettipoliisin arvion mukaan eri nettipalveluissa (esim. Whatsapp, Ask.fm, Instagram) kiusaamista tapahtuu kohtuullisen paljon. Huolimatta siitä, että kiusatuksi joutuu tutkimusten mukaan alle kymmenes, jokainen tapaus on silti liikaa. Kiusaamiseen tulisin ottaa nollatoleranssi Puolustusvoimien esimerkin mukaisesti.

67 Sähköpostiviestinvaihto tutkijan kanssa 1.12.2014; <http://www.hs.fi/elama/a1305866832022>

68 Fagerlund, Peltola, Kääriäinen, Ellonen & Sariola (2014)

MITÄ LAKI JA SÄÄDÖKSET SANOVAT KIUAAAMISESTA KOULUKONTEKSTISSA?

PERUSOPETUSLAIN 29 §:n mukaan oppilaalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Säännöksen 2 momentin mukaan opetuksen järjestäjän tulee laatia opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimeenpanna suunnitelma ja valvoa sen noudattamista ja toteutumista. Opetushallituksen tulee opetussuunnitelman perusteissa antaa määräykset tämän suunnitelman laatimisesta.

LUKION opetussuunnitelman perusteiden mukaan paikallisessa opetussuunnitelmassa tulee määritellä mm. opiskelijalle tarjottava tuki ja ohjaus opiskeluun sekä kehitykseen tai elämäntilanteeseen liittyvissä fyysisissä, psyykkisissä ja sosiaalisissa vaikeuksissa, eri hallintokuntien yhteistyö ja paikalliset tukiverkostot opiskelijan tarvitsemien palvelujen turvaamiseksi ja opiskelijan ohjaamiseksi tarvittaviin palveluihin ja oppilaitoksen suunnitelma, jossa määritellään toiminta opiskeluyhteisön terveyden ja turvallisuuden edistämiseksi sekä menettelytavat ongelma-, onnettomuus- ja kriisitilanteissa kuten kiusaaminen, väkivalta, mielen-terveyskysymykset, tupakointi ja päihteiden käyttö, erilaiset onnettomuudet ja kuolemantapaukset.

AMMATILLISESTA koulutuksesta annetun lain 34 a §:n 3 momentin mukaisesti koulutuksen järjestäjän tulee yhteistyössä opiskelijahuollon toimijoiden kanssa laatia kirjalliset toimintaohjeet opiskelijoiden päihteiden käytön ehkäisemiseksi ja päihdeongelmiin puuttumiseksi. Koulutuksen järjestäjällä tulee olla kriisisuunnitelma ja toimintaohjeet myös kiusaamisen, häirinnän, käyttäytymishäiriöiden, väkivallan, tapaturmien, onnettomuuksien ja kuolemantapauksien varalta.

Kuva: Tuomas Rautiainen, "Universumi"

Perhekeskustoimintaa kehitetty ja laajennettu

MONET lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä ylläpitävät toimet painottuvat kouluihin ja itsenäiseen harrastamiseen. Alle kouluikäisten lasten hyvinvointia tukevat perhekeskukset, joiden lähtökohtana on, lapsen hyvinvoinnilla ja vanhempien voimavaroilla on vahva keskinäinen yhteys. Vahvistamalla vanhemmuutta sekä vanhempana toimimista voidaan edistää lapsen hyvinvointia, terveyttä ja osallisuutta. Perhekeskukset ovat avoimia kohtaamispaikkoja, joissa alle kouluikäisten lasten palvelut toiminnalliseksi monialaiseksi palvelukokonaisuudeksi. Keskukset toimivat yhteistyössä järjestöjen, seurakuntien, yksityisen sektorin ja perheiden kanssa.

PERHEKESKUSTENMÄÄRÄ on ollut viime vuosina kasvussa. Äitiys- ja lastenneuvolatoiminnan seurantatutkimuksessa 62 terveyskeskusta ilmoitti alueellaan olevan perhekeskustyyppistä toimintaa. Lounais-Suomen alueella 64 prosenttia ja Etelä-Suomen alueella 56 prosenttia oli järjestänyt lasten ja perheiden palveluja perhekeskukseksi, Lapissa noin 13 prosenttia⁶⁹. Perhekeskustoimintaa onkin kehitetty ja laajennettu osana Kaste-ohjelman Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluja uudistetaan -osaohjelmaa 2012–2015 usean toimenpiteen avulla. Perhekeskustoiminnasta on laadittu julkaisuja ja pidetty asiantuntijapuheenvuoroja useissa seminaareissa. Vuodesta 2013 on järjestetty Perhekeskukset Suomessa -yh-

teistyökokouksia, joissa on mukana laaja edustus julkisen ja kolmannen sektorin toimijoita. Kokousten tavoitteena on mallintaa perhekeskustoimintaa Suomessa. Lisäksi perhekeskustoiminta sisältyy sosiaali- ja terveysministeriön Sote-uudistuksen mukaiseen kehittämistyöhön, jossa lasten, nuorten ja perheiden palveluja uudistetaan kokonaisuutena.

Nuorten päihteiden käyttö polarisoitunut

KOULUTERVEYSKYSELYN sekä sosiaali- ja terveysministeriön toteuttaman Nuorten terveystapatutkimuksen (2013) mukaan nuorten alkoholinkäyttö sekä tupakointi ovat vähentyneet selkeästi tarkasteltaessa koko 2000-luvun kehitystä⁷⁰. Nuorten lisääntyneen raittiuden on arveltu johtuvan nuorten vapaa-ajan viettotapojen moninaistumisesta, ikärajakontrollin tiukentumisesta sekä nuorisokulttuurissa tapahtuneen humalajuomista paheksuvien arvojen yleistymisestä. Suomessa on myös Eurobarometrin mukaan EU-maista vähiten sellaisia nuoria, joiden mielestä säännölliseen alkoholinkäyttöön sisältyy korkeita terveysriskejä. Kun suomalaisnuorista 29 prosenttia ajattelee, että alkoholin käyttöön liittyy suuria terveysriskejä, kaikista EU-maiden nuorista näin ajattelee yli puolet ja esimerkiksi unkarilaisnuorista jopa 80 prosenttia⁷¹.

70 Sosiaali- ja terveysministeriö (2013)

71 Eurobarometri (2014)

69 Hakulinen-Viitanen ym. 2014

Nuoret, jotka juovat itsensä tosi humalaan 1-2 kertaa viikossa.

Nuoret, jotka juovat itsensä tosi humalaan 1-2 kertaa kuukaudessa. Peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisten 12 prosenttia, lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijat 20 prosenttia, ammattioppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijat 35 prosenttia. Lähde: Kouluterveyskysely 2013.

KUITENKIN edelleen osa nuorista käyttää alkoholia säännöllisesti siten, että ovat tosi humalassa. Nuorten alkoholin käytön on eriytynyt toisen asteen opiskelijoilla: kun lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista 20 prosenttia juo itsensä tosi humalaan kuukausittain, ammattioppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoilla luku on 35 prosenttia⁷². Tutkimusten mukaan lähes kolmannes nuorten tapaturmaisista kuolemista sattuu päihtyneille. Käytännössä tämä tarkoittaa vuosittain noin 35 päihtymyksen aiheuttamaa nuoren tapaturmaista kuolemaa⁷³.

JOS alkoholin käyttö aloitetaan myöhemmällä iällä, sen on todettu vähentävän alkoholin käyttöön liittyviä riskejä aikuisiällä. Myös alkoholin saatavuuden ja mainonnan rajoittamisen uskotaan vaikuttavan alkoholin kulutukseen ja vähentävän sen haittoja. Ehkäisevän päihdetyön tarve on lisääntynyt Suomessa viime vuosina. Alkoholin käytöstä johtuvien haittojen määrä on ennätystasolla, vaikka kulutus on hieman laskenut. Myös tupakoinnin aiheuttamien sairauksien määrä jatkaa kasvuaan, ja etenkin nuoret kokeilevat ja käyttävät huumeita entis-

tä enemmän.⁷⁴ Hallitus on antanut esityksen uudesta ehkäisevän päihdetyön järjestämistä koskevasta laista eduskunnalle 11.12.2014. Lain on tarkoitus tulla voimaan vuoden 2015 loppupuolella.

NUORTEN tupakointi on erityisen voimakkaasti polarisoitunut lukiolaisten ja ammattikoululaisten välillä. Vuonna 2013 lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista 8 prosenttia tupakoi päivittäin, kun samalla ammattioppilaitoksessa opiskelevista jopa 36 tupakoi päivittäin⁷⁵. Hyvä esimerkiksi laajempaan asennemuutokseen pyrkivästä kampanjasta on ”Tupakoimattomuuden edistäminen Puolustusvoimissa” -hanke. Hanke toteutetaan Puolustusvoimien, keuhkoterveysjärjestö Filha ry:n ja Suomen Syöpäyhdistys ry:n yhteistyönä Raha-automaattiyhdistyksen rahoittamana. Hankkeen lähestymistapa on kokonaisvaltainen ja moniulotteinen, ja sillä pyritään valtakunnalliseen vaikuttavuuteen. Kohderyhmänä ovat sekä varusmiehet että puolustusvoimien henkilökunta. Hankkeen tavoitteena on vähentää varusmiesten tupakkatuotteiden käyttöä vähintään 20 prosenttia nykytilanteeseen verrattuna.

72 THL: Kouluterveyskysely 2013

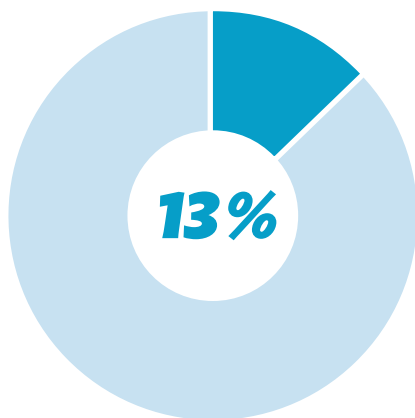
73 THL (2015c)

74 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 339/2014 vp)

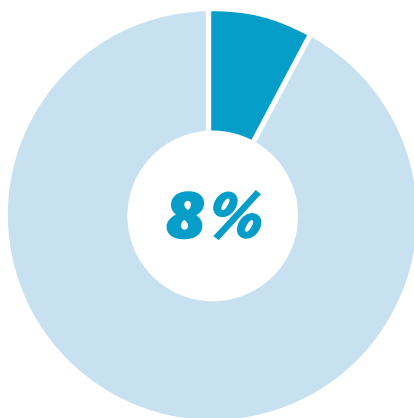
75 THL: Kouluterveyskysely 2013

Nuoret, jotka tupakoivat päivittäin.

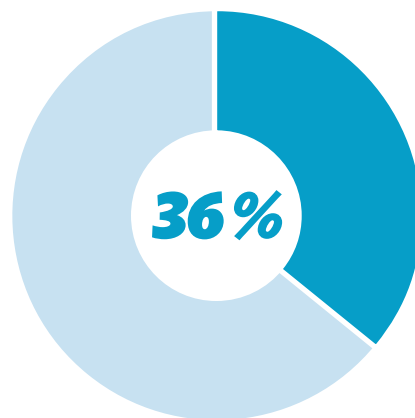
PERUSKOULU
8. ja 9. luokan opiskelijat

LUKIO
1. ja 2. vuoden opiskelijat

AMMATTIOPPILAITOS
1. ja 2. vuoden opiskelijat

Nuoret, jotka tupakoivat päivittäin. Peruskoulun 8. ja 9. luokkalaiset 13 prosenttia, lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijat 8 prosenttia, ammattioppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijat 36 prosenttia. Lähde: Kouluterveyskysely 2013.

Kuva: Tuomas Rautiainen, "Oma tila"

TAVOITE 9

Hoidetaan lasten, nuorten ja perheiden asioita osaavasti ja hyvässä yhteistyössä

LAPSI- JA NUORISOPOLITIIKAN kehittämisohjelmassa korostetaan, että lapsia, nuoria ja perheitä koskevien asioiden valmistelussa, suunnittelussa, toiminnan ohjauksessa ja arvioinnissa tehdään yhteistyötä. Toimintaprosesseja on haluttu tarkastella kokonaisuudessaan ja varmistaa, että eri osat toimivat saumattomasti yhteen. Tavoitteena on ollut, että monialaisella yhteistyöllä turvataan palvelujen saatavuus, riittävyys, laatu sekä yhteensopivuus.

VALTIONHALLINNOSSA eri hallinnonalojen yhteistyötä on pyritty parantamaan perustamalla opetus- ja kulttuuriministeriön koordinoima työryhmä lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman toteuttamisen seurantaan ja kehittämistä varten. Myös sosiaali- ja terveysministeriö on aloittanut syksyllä 2014 laaja-alaisen lapsi-, nuoriso-, ja perheasioiden koordinaation edistämisen valtioneuvostossa ja laatinut ehdotukset koordinaation parantamisesta.

HALLINNONALOJEN välisen toimivan koordinaation luominen sekä työnjaon selkiyttäminen on kuitenkin yhä kesken ja vaatii resursseja myös jatkossa. YK:n lapsen oikeuksien komitean suositus vuodelta 2011 kattavan toimintapolitiikan ja toimintasuunnitelman kehittämisestä on edelleen relevantti.

Lähes kaikissa kunnissa lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sekä nuorten ohjaus- ja palveluverkosto

LAPSIA, nuoria ja perheitä koskevia asioita koordinoidaan paikallistasolla melko kattavasti, mikäli asiaa mitataan

niiden kuntien osuudella, joissa on tehty lain vaatima lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma. Kuntaliitto selvitti vuonna 2012 kuntien suunnitelmatyön etenemistä⁷⁶. 80 prosentissa kunnista suunnitelma oli valmistunut ja 10 prosentissa kunnista suunnitelmatyö oli käynnissä. Kolmessa kunnassa suunnitelmatyö ei ollut käynnistynyt ja 29 kuntaa jätti vastaamatta kumpaankin kyselyyn. 75 prosentissa kaikista kunnista myös valtuusto oli hyväksynyt suunnitelman.

MINISTERIÖIDEN on tullut kehittämisohjelman mukaisesti ohjata kuntia lastensuojelulain mukaisten lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmien tekemisessä niin, että ne sisältävät myös kuntien nuorisolain mukaisen nuorisopoliittisen ohjelmatyön ja terveydenhuoltolain mukaisen terveys- ja hyvinvointikertomuksen. Kuntia on haluttu ohjata myös selvittämään suunnitelmia varten lasten ja nuorten omia mielipiteitä hyvinvoinnistaan ja käyttämistään palveluista. Työtä on tehnyt sosiaali- ja terveysministeriön alaisena etenkin THL.

MYÖS ohjaus- ja palveluverkostojen kattavuus on kunnissa hyvä, vaikka niiden toiminnassa onkin yhä kehitettävää. Nuorten ohjaus- ja palveluverkoston oli keväääseen 2014 mennessä perustanut 273 Manner-Suomen kuntaa, mikä on 90 prosenttia kunnista⁷⁷. Kunnista 22 eli seitsemän prosenttia oli verkoston valmisteluvaiheessa.

⁷⁶ Kuntaliitto (2012)

⁷⁷ Lapin AVI (2014)

Kuva: Linnea Kejonen

Kaksi prosenttia eli seitsemän kuntaa ei ollut perustanut verkostoa eikä ollut sitä vielä valmistelemissaan.

TILANNE oli jonkin verran parantunut vuodesta 2013 jolloin verkosto oli 84 prosentilla kuntia ja 12 kuntaa ei ollut verkostoa vielä edes valmistelemissaan. Joidenkin laissa mainittujen toimialojen, kuten työhallinnon ja poliisihallinnon edustajia tulisi kuitenkin saada mukaan toimintaan. Monet verkostot ovat toteuttaneet lain mukaisia tehtäviään hyvin. Lapin aluehallintoviraston ja opetus- ja kulttuuriministeriön selvityksen mukaan osalle verkostoista sen tavoitteet, tehtävät, rooli tai toimintapa eivät kuitenkaan olleet vielä täysin selkiytyneet.

Lasten ja nuorten parissa toimivien osaamisvalmiuksia parannettu

LASTEN ja nuorten parissa toimivien valmiuksia on pyritty parantamaan ohjelman painopistealueiden mukaisesti. Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla ammatillisten perustutkintojen perusteiden uudistamisessa vuonna 2014 on kiinnitetty erityistä huomiota osallisuuden lisäämiseen, demokratiakasvatukseen sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvokasvatukseen. Teemat ovat olleet esillä myös lasten ja nuorten parissa toimivien lisä- ja täydennyskoulutuksessa. Perhe- ja kunniaväkivallan tunnistamista on kehitetty lisäämällä sosiaali- ja terveysalan sekä humanistisen kasvatustieteen tutkintojen perusteisiin ammattitaitovaatimuksia perheväkivallan mahdolliseen havaitsemiseen ja apuun ohjaamiseen.

MYÖS muut ministeriöt ovat kehittäneet lasten ja nuorten parissa toimivien osaamista. Esimerkiksi puolustusvoimissa on toteutettu vuodesta 2013 alkaen ”Kaveria ei jätetä” -toimintamallia, johon on liittynyt joukko-osastojen henkilöstön koulutus mielenterveydenhäiriöiden varhaiseen tunnistamiseen. Suomen mielenterveysseura on myös opetus- ja kulttuuriministeriön tuella toteuttanut monivuotista hanketta, jonka tavoitteena on kohottaa nuorisotyön ammattilaisten osaamista nuorten mielen terveyteen liittyvissä asioissa.

NUORET:

NUORTEN KANSSA TYÖSKENTELEVÄT PÄÄSÄÄNTÖISESTI AMMATTITAITOISIA

ARVIOINTITILAISUUKSIIN osallistuneet nuoret kokivat kaiken kaikkien nuorten kanssa työskentelevät työntekijät ammattitaitoisiksi. Erityisesti nuorisotyöntekijät saivat kiitosta. Tilaisuuksissa kuitenkin keskusteltiin siitä, etteivät kaikki työntekijät välttämättä osaa työssään ottaa huomioon erilaisia vähemmistöjä, kuten etnisiä- ja seksuaalivähemmistöjä.

Mä oon asiantuntija -rundi 2014

Katse tulevaisuuteen HAVAINTOJA OHJELMASTA KOKONAISUUTENA

LAPSI- JA NUORISOPOLITIIKAN kehittämisohjelma 2012–2015 on toteutunut melko hyvin, jos katsotaan siinä esitettyjen toimenpiteiden määrällistä toteutumista ja vaihetta. Ohjelman strategiset tavoitteet ovat olleet laajoja painopistealueita, joihin pääsemistä neljässä vuodessa tuskin voi odottaakaan. Vuosi 2015 on tulevien vuosien lapsi- ja nuorisopolitiikan kannalta erityisen merkittävä, sillä käynnissä on nuorisolain uudistaminen, jonka yhteydessä myös lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman sisältöä, kestoja ja kohderyhmää selkiytetään. Samalla arvioidaan uudestaan ohjelman seuranta- ja arviointivastuita. Yhtäkaaisesti lakiuudistuksen kanssa käynnissä on tulevan hallituskauden kehittämisohjelman valmistelu. Seuraavassa Nuora pyrkii alue- ja paikallistason lähteisiin, kansainvälisiin vertailuihin ja ohjelman seurantatyössä esiin tulleisiin seikkoihin nojaten nostamaan esiin niitä kehittämiskohtia, joita niin lakia uudistettaessa, kuin tulevan ohjelman valmistelussa tulisi huomioida.

Kehittämisohjelman näkökulma selvästi kansallinen

NUORAN selvityksen mukaan kehittämisohjelman linjatukset vastaavat hyvin kansainvälisellä tasolla asetettuja yleisiä lapsi- ja nuorisopolitiittisia tavoitteita. Ohjelman strategiset tavoitteet noudattelevat pitkälti EU:n nuorisostrategian (2010–2018) toiminta-aloja ja niille asetettuja tavoitteita. EU:n nuorisostrategian tavoitteena on luoda kaikille nuorille enemmän ja yhtäläisiä mahdollisuuksia koulutuksessa ja työmarkkinoilla sekä edistää kaikkien nuorten aktiivista kansalaisuutta, sosiaalista osallisuutta ja solidaarisuutta. Kehittämisohjelman kolme kärkeä osallisuus, yhdenvertaisuus ja arjenhallinta ovat linjassa myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen kanssa.

KEHITTÄMISOHJELMAN lähestymisnäkökulma on kuitenkin EU:n nuorisostrategiaa ja eräiden muiden EU:n jäsenmaiden nuorisopolitiittisia asiakirjoja selkeästi ”kansallisempi”. Kehittämisohjelmassa ei esimerkiksi nouse keskeiseen asemaan nuorten liikkuvuuden lisääminen,

nuorten rajat ylittävän työskentelyn korostaminen tai EU-tason välineet tutkintojen ja pätevyysien tunnustamiseksi. EU:n tavoite epäviralliseen oppimiseen liittyvien taitojen validivoimiseksi sekä tutkintojen ja pätevyysien tunnustamiseksi ei nouse kehittämisohjelman keskeiseksi prioriteetiksi, vaikka tämänsuuntaisia toimia tehdäänkin. Useita mainittuja tekijöitä nostetaan kansallisella tasolla esiin muissa ohjelmissa ja toimenpiteissä.

OPETUS- ja kulttuuriministeriön tekemän kaikille avoimen kyselyn mukaan vastanneista vain 28 % on täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että kehittämisohjelman tulisi kohdistua niille nuorten elämänalueille, jotka pitävät sisällään kansainvälisyyttä. Sen sijaan enemmistön mielestä keskeisiä teemoja tulevassa ohjelmassa tulisi olla nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen, koulutus, nuorisotyö sekä terveys. Nuora kuitenkin katsoo, että käytännössä nuoret ovat kuitenkin kasvavassa määrin sitoutuneita eurooppalaiseen ja laajempaan kansainväliseen kontekstiin. Yhä useammalle nuorelle rajat ylittävä liikkuvuus on arkea, samoin kuin liikkuvuuden mukanaan tuomat sosiaalisten tekijöiden vaikutukset. Tulevassa ohjelmassa tulisikin aiempaa enemmän huomioida kansainvälisyys osana lasten ja nuorten elämää.

Ohjelman rakennetta ja vastuita selkiytettävä

NYKYISTÄ kehittämisohjelmaa on pidetty edeltäjänsä tiiviimpänä, johdonmukaisempana ja selkeämpänä.⁷⁸ Myös kunnallisen nuorisotyön toimijoille keväällä 2014 suunnatun kyselyn ja haastatteluiden tulokset tukevat tätä näkemystä⁷⁹. Kuntien työntekijät toteavatkin, että nykyinen ohjelma on edeltäjänsä selkeämpi ja konkreet-

78 Nuoran arviointiraportti 2012

79 Kysely- ja haastatteluaineisto kunnallisen nuorisotyön toimijoille (N=191). Aineiston pohjalta valmistuu Johanna Kalliomaan pro gradu -tutkielma Tampereen yliopiston yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikköön kevään 2015 aikana.

Kuva: Lilja Martina, "Katse tulevaisuuteen"

tisempi. Ohjelmaa pidetään jo tullessaan ensimmäistä turtumpana ja siksi se on ollut myös helpompi ottaa vastaan. Toisaalta nykyisen kehittämisohjelman nähdään jääneen osittain edeltäjänsä varjoon, mikä näkyy kuntien edustajien mukaan muun muassa siinä, ettei nykyisen ohjelman toimenpiteisiin oli kaikissa tapauksissa paneuduttu yhtä hyvin kuin edellisellä ohjelmakaudella.

NUORAN vuoden 2012 arviointiraportissa nostetaan esille useita ohjelman sisältöön ja rakenteeseen liittyviä kehittämistarpeita. Ohjelman tavoitteita olisi syytä priorisoida, ministeriöiden vastuuta toimenpiteiden osalta selkeyttää sekä kirjoitusasuun ja -tyylin tulisi huomioida paremmin viranomaisten lisäksi erilaiset lukijat. Vaikka ohjelmassa onkin huomioitu edellisen ohjelman (2007–2011) loppuraportin suosituksista tiivistämisestä, toimeenpanovastuiden selkiyttämisestä sekä kansalaisyhteiskunnan roolin vahvistamisesta, on kokonaisuus kuitenkin sekava. Listattuja temaattisia toimenpidekokonaisuuksia on ohjelmassa aiemman 47 sijaan 29. Tosiasiallisia toimenpiteitä, joista osa on selkeitä ja konkreettisia ja osa yleisiä, on kuitenkin lähes sata. Tämä asettaa haasteita ohjelman toteutuksen seurannalle. Kielellinen, sisällöllinen ja rakenteellinen selkeys sekä tiiviys on syytä pitää mielessä tulevaa ohjelmaa valmisteltaessa, jotta se palvelee eri toimijoita paikallisella, alueellisella ja kansallisella tasolla.

Ohjelman kohderyhmän oltava lapsissa ja nuorissa

YKSI keskeinen kysymys tulevan ohjelman valmistelussa on, tulisiko Lanuken olla vain nuorisopoliittinen asiakirja vai myös lapsi- ja/tai perhepoliittinen ohjelma. Nuora on aiemmassa arvioinnissaan (2012) todennut kehittämisohjelman kattavan laajasti lasten ja nuorten eri ikäryhmät, eri elämänaalueet sekä palveluiden kokonaisuudet. Nykyinen ohjelma ei siis ole vain nuorisopoliittinen asiakirja, vaan siinä esitetään kehittämistavoitteita ja toimenpiteitä, jotka kohdistuvat lapsiin (0–6 v., 7–12 v.) sekä perheisiin.

VOIDAAN kuitenkin todeta, että huolimatta joistakin lapsi- ja perhepainotuksista, ohjelma on jäänyt käytännön tasolla pitkälti nuorisopoliittiseksi asiakirjaksi. Tätä väitettä tukee kunnallisen nuorisotyön toimijoille suunnatun kyselyn tulokset. Vastausten mukaan ohjelma tunnetaan hyvin kuntien nuorisotoimissa – 83 % kyselyyn vastanneista toimijoista kertoi itse lukeneensa kehittämisohjelman ja 62 % kertoi, että sitä on käsitelty kunnan nuorisotoimissa. Vastanneista kuitenkin vain 19 % uskoo, että kehittämisohjelma tunnetaan erittäin hyvin tai hyvin muilla kunnan toimialoilla ja järjestökentällä. Kyselyssä nostettiin myös esille kuntatoimijoiden pelko siitä, että kehittämisohjelma jää aina yksinomaan nuorisotoimien asiakirjaksi.

ALUEVIRANOMAISILLE syksyllä 2014 suunnatun kyselyn ja haastatteluiden mukaan myös tulevalta ohjelmalta odotetaan pitkälti nykyisen kaltaista ohjelmaa, joka huomioi laajasti nuorten elinpiiriin liittyviä kysymyksiä. Näin kyetään huomioimaan eri puolilla Suomea asuvien erilaisten nuorten erilaiset tarpeet. Kunnille suunnatun kyselyn mukaan sellaiset kuntatoimijat, jotka pitävät kehittämisohjelmaa hyödyllisenä, näkevät sen erittäin tärkeänä ohjausvälineenä, "pohjapaperina" ja "selkärangapaperina", joka aktivoi kuntia, antaa suuntaviivat, luo turvaa ja auttaa monella tavalla nuorisotyön kehittämisessä. Toimijoiden mukaan tulevan ohjelman tulisi toimia nykyisessä niukkaresurssisessa yhteiskunnallisessa tilanteessa niin kuntien, alueiden kuin valtionkin arjessa aitona työvälineenä mutta myös nuorisotyön ammattikunnan yhteisen identiteetin rakentajana tuoden "asialle jämäkkyyttä ja toimijoille työkalut". Yli puolet kyselyyn vastanneista (59 %) kuntatoimijoista ei jättäisi lapsia pois tulevasta kehittämisohjelmasta.

NUORA katsoo, että tulevan ohjelman kohderyhmän tulisi nuorisolain ikärajan mukainen. Laajemmän perhepolitiikan sisällyttäminen ohjelmaan voisi hajaannuttaa entisestään monialaisen ohjelman fokusta ja vaikeuttaa sen seuranta.

Vuorovaikutusta, tiedonvälitystä ja yhteistyön koordinaatiota tehostettava

ERI ministeriöillä on useita ohjelmia, jotka tulevat toimenpiteissään hyvin lähelle ja osittain päällekkäin lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman kanssa. Tällaisia sektoriohjelmia ovat mm. opetus- ja kulttuuriministeriön valmisteleva koulutuksen ja tutkimuksen kehittämisohjelmaa (KESU), sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön valmisteleva sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelmaa (Kaste) sekä sisäasiainministeriön sisäisen turvallisuuden ohjelmaa.

PARHAASSA tapauksessa eri ohjelmat ja toimet tukevat toisiaan, mutta resurssien tai yhteistyön koordinaation puuttuessa vaarana on sekavuus. Useasta suunnasta onkin esitetty kritiikkiä, että eri ministeriöiden yhteistyön sekä lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia koskevien ohjelmien tulisi tukea toisiaan paremmin. Alue- ja paikallistasolle suunnattujen kyselyiden valossa näyttää myös siltä, että useiden ohjelmien ja lakisääteisten velvoitteiden olemassaolo vie tilaa lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmalta. Kriittisimmät huomiot jopa toteavat kehittämisohjelman paikallistason suuntaviivojen jäävän lastensuojelulain 12 § jalkoihin. Lastensuojelulaki velvoittaa kuntia laatimaan suunnitelman lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi sekä lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi.

VAIKKA lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma on valmisteltu yhteistyössä eri sektoriohjelmia valmisteleiden ministeriöiden virkamiesten kanssa, tulee uutta ohjelmaa valmisteltaessa yhteistyön tehostamiseen kiinnittää erityistä huomiota⁸⁰. Alue- ja paikallistason näkökulmissa nousee esille myös useita ohjelman viestintään, tiedottamiseen ja vuorovaikutukseen liittyviä kehittämisajatuksia. Näissä näkemyksissä korostuu tarve tiedon levittämiseen ja lisäämiseen moneen eri suuntaan. Toimijoiden keskuudessa nähdään, että kehittämisohjelma tulisi jalkauttaa osaksi oppilaitosten tarjoamaa opetusta, tiedotus- ja koulutustilaisuuksia tulisi järjestää sekä yhteistyötä koulujen kanssa olisi syytä tehostaa. Yhdenvertaisuuden näkökulmasta paikallistason toimijat peräänkuuluttavat alueellisia nuorisotoimijoiden tapauksia sekä yhdenvertaisia käytäntöjä eri alueiden välillä. Kehittämisohjelman painoarvoa lisäämään ohjelmasta tiedottaminen tulisi hoitaa aiempaa paremmin mm. sosiaali-, terveys- ja opetustoimien suuntaan.

Ohjelmalle luotava selkeä seurantajärjestelmä

NYKYISEN ohjelman mukaan kehittämisohjelman toteutumisen arvioinnista vastaa Nuorisosiain neuvottelukunta nuorisolakiin perustuen. Ohjelmassa ei määritellä tarkemmin, mikä taho vastaa ohjelman toimenpiteiden toteutumisen seurannasta. Käytännössä ohjelman seuranta on määritelty tapahtuvaksi eri ministeriöiden edustajista koostuvassa työryhmässä, jonka opetus- ja kulttuuriministeriö on asettanut ohjelmakauden alussa. Poikkeihallinnollisen ohjelman työryhmän olemassaolo ja aktiivinen työskentely mahdollistaisi ohjelman ajantasaisen seurannan sekä informaatio-ohjauksen eri hallinnonaloilla. Tämän seurantamallin ei voi katsoa toteutuneen erityisen onnistuneesti ohjelman tähänastisen toteutuksen osalta sillä työryhmä on kokoontunut vain hyvin harvakseltaan.

OHJELMASSA mainitun mukaisesti Nuorisosiain neuvottelukunta on työstänyt kehittämisohjelman seurantaindikaattorit, joita on yhteensä 52 (liite 2). Indikaattoreita on varsin paljon, mikä on toisaalta perusteltua ottaen huomioon ohjelman poikkeihallinnollisen luonteen. Indikaattoreita ei ole linkitetty ministeriön verkkosivuille, kuten kehittämisohjelman mukaan on ollut tarkoitus. Nuoran omille nettisivuille on kuitenkin laadittu nuorten hyvinvointi-indikaattorit, jotka osittain toimivat myös kehittämisohjelman seurantaindikaattoreina. Jatkossa voisi olla hyödyllistä tunnistaa pienempi määrä vuosittaiseen seurantatietoon perustuvia avainindikaattoreita jo ohjelman valmisteluvaiheessa. Indikaattoreille tulisi määritellä myös selkeä tavoitetaso, johon ohjelman toimenpiteillä pyritään. Näin ohjelman tavoitteet olisivat selkeämmin määriteltynä sekä seuranta indikaattoreiden osalta mahdollista heti ohjelman käynnistyttyä.

TEHOKKAAN toimeenpanon varmistamiseksi ja seurannan mahdollistamiseksi olisi tärkeää, että ohjelmassa määriteltäisiin konkreettisemmin, mitä kunkin ministeriön odotetaan kunkin toimenpiteen osalta tekevän ja kuka tosiasiallisesti vastaa seurannasta. Selkeämmän seurantajärjestelmän ohella olisi tärkeää, että arviota ja keskustelua eri ohjelmakohtien välisistä yhteyksistä pystyttäisiin käymään erilaisilla foorumeilla eri asiantuntijoiden sekä käytännön tason toimijoiden kesken. Tulisikin pohtia, voisiko jatkossa esimerkiksi vuosittain tai joka toinen vuosi järjestettävä ohjelmaan kytkeytyvä lasten ja nuorten hyvinvointifoorumi toimia seurantaa tukevana menetelmänä. Samalla foorumin avulla lasten ja nuorten hyvinvoinnin merkitys nousisi osaksi laajempaa kansallista ja poliittista keskustelua sekä lisäisi tiedonvälitystä.

80 Kysely aluehallintoviranomaisille, syyskuu 2014

NUORAN **KAHDEKSAN TEESIÄ** *tulevan ohjelman valmisteluun*

- 1** Kansallinen (lapsi- ja) nuorisopoliittinen ohjelma on hyvä työkalu hallituskausittaiseen nuorisopolitiikan tekemiseen. Jatkossa tulisi tehdä selkeämpi ero yleisen, hallituskauden ylittävän nuorisoon liittyvän tavoittilan ja sille asetettavien tavoitteiden ja konkreettisen, hallituskaudella toteutettavan politiikan välillä.
- 2** Uuden ohjelman valmistelu on tehtävä avoimesti ja laajasti eri toimijat jo varhaisessa vaiheessa mukaan ottaen. Ohjelman tulee olla luonteeltaan poikkihallinnollinen ohjelma, jota toteutetaan yhteistyössä laajasti eri toimijoiden kanssa.
- 3** Ohjelman tulee sisältää mitattavia päämääriä ja tavoitteita, joiden avulla pystytään parantamaan lasten ja nuorten elinoloja ja hyvinvointia ja seuraamaan, miten tässä onnistutaan.
- 4** Nykyisessä ohjelmassa (2012–2015) esitetyt tavoitteet ja kehittämistarpeet ovat suurelta osin edelleen ajankohtaisia. Esimerkiksi nuorten työllisyyden parantaminen, terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen sekä moniperusteisen syrjinnän ehkäisy tulee nostaa keskiöön myös uudessa ohjelmassa. Tulevalla ohjelmalla tulisi pyrkiä laaja-alaisesti puuttumaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin polarisoitumiseen.
- 5** Nuoret ovat kasvavassa määrin sitoutuneita eurooppalaiseen ja laajempaan kansainväliseen kontekstiin. Yhä useammalle nuorelle rajat ylittävä liikkuvuus on arkea, samoin kuin liikkuvuuden mukanaan tuomat sosiaalisten tekijöiden vaikutukset. Tulevassa ohjelmassa tulisikin aiempaa enemmän huomioida kansainvälisyys osana lasten ja nuorten elämää.
- 6** Lapsi-, nuoriso- ja perhepolitiikan koordinaatiota tulee parantaa valtioneuvostossa. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman yhteyttä muihin ohjelmiin tulee selkiyttää. Paremman seurannan takaamiseksi on suositeltavaa luoda ministeriöiden ja muiden asianomaisten edustajien entistä tiiviimpi asiantuntijaverkosto sekä verkkopohjainen seurantatietokanta.
- 7** Jatkossa ohjelman toteutumista voitaisiin seurata vuosittain esimerkiksi verkkopalvelun avulla. Laajempaan arviointiin toimisi kerran ohjelmakaudella ilmestyvä Nuorten hyvinvoinnin tila -katsaus. Ohjelman arviointia koordinoisi Nuora.
- 8** Ohjelman sisällöstä, vastuista, seurannasta ja arvioinnista tiedottamista tulee lisätä. Ohjelman onnistuneen jalkauttamisen kannalta olisi olennaista tarjota paikallistasolle, mukaan lukien kunnille suosituksia ja konkreettisia työvälineitä ohjelman tavoitteiden edistämiseksi.

LÄHTEET

ALANKO, KATARINA (2014) Mitä kuuluu sateenkaari-nuorille Suomessa? Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura Verkkojulkaisuja 72. Seta, Seta-julkaisuja 23.

EKHOLM, ELINA & TEITTINEN, ANTTI (2014) Vammaiset nuoret ja työntekijäkansalaisuus. Osallistumisen esteitä ja edellytyksiä. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 133. Kela.

EUROBAROMETRI (2014) Young people and drugs. Flash Eurobarometer 401.

EUROOPAN KOMISSIO (2012) Komission yksiköiden valmisteluasiakirja ehdotukseen neuvoston suositukseksi nuorisotakuun perustamisesta. Virallisen asiakirjan SWD(2012) 409 käännös.

EUROOPAN KOMISSIO (2015a) Youth Guarantee. [online] <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1079>

EUROOPAN KOMISSIO (2015b) Recognition of skills gained outside school or university is still a challenging road to take, report revealed. [online] <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=2153&furtherNews=yes>

EUROSTAT (2008) The Life of Women and Men in Europe 2008. A statistical portrait.

FAGERLUND, MONICA & PELTOLA, MARJA & KÄÄRIÄINEN, JUHA & ELLONEN, NOORA & SARIOLA, HEIKKI (2014) Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Lapsiuhritutkimuksen tuloksia. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110.

GRETSCHER, ANU & PAAKKUNAINEN, KARI & SOUTO, ANNE-MARI & SUURPÄÄ, LEENA (toim.) (2014) Nuorisotakuun arki ja politiikka. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 150, verkkojulkaisuja 76.

HARINEN, PÄIVI & RANNIKKO, ANNIKA (toim.) (2014) Tässä seison enkä muuta voi? Nuorisotutkijoiden ajatuksia nuorten liikunnasta ja sen kipupisteistä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 65.

HELVE, HELENA (2012) Valmistu töihin – Mihin? Nuoret matkalla koulutuksesta työelämään. Nuorisofoorumi 2012. Taloudellinen tiedotustoiminto TAT.

HALAINEN, LAURI & RÄISÄNEN, HEIKKI (2014) Euroopalla ei ole varaa hukattuun sukupolveen. Työpoliittinen aikakauskirja 3/2014, 39-42.

KUNTALIITTO (2012) Monialainen yhteistyö edistää nuorten ja perheiden hyvinvointia. [online] <http://www.kunnat.net/fi/Kuntaliitto/media/tiedotteet/2011/02/Sivut/Monialainen-yhteistyö-edistää-nuorten-ja-perheiden-hyvinvointia.aspx>

KUNTALIITTO (2013) Nuorisotakuu – uusi tapa toimia. Kunnille suunnatun kyselyn tuloksia. [online] http://shop.kunnat.net/product_details.php?p=2870

LAPIN AVI (2014) Nuorten ohjaus- ja palveluverkostot kunnissa 2014 sekä nuorisotakuu.

MATIKKA, ANNI & LUOPA, PAULIINA & KIVIMÄKI, HANNE & JOKELA, JUKKA & PAANANEN, REIJA (2014) Maahanmuuttajataustaisten 8. ja 9.-luokkalaisten hyvinvointi. Kouluterveyskysely 2013 Raportti 26/2014.

MYLLYNIEMI, SAMI & BERG, PÄIVI (2013) Nuoria liikkeellä. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013. Nuorisosiain neuvottelukunnan julkaisuja 49.

MYLLYNIEMI, SAMI (2012) Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012. Nuorisosiain neuvottelukunnan julkaisuja 46.

MYLLYNIEMI, SAMI (2013) Vaikuttava osa. Nuorisobarometri 2013. Nuorisosiain neuvottelukunnan julkaisuja 50.

MYLLYNIEMI, SAMI (2014) Ihmisarvoinen nuoruus. Nuorisobarometri 2014. Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja 51. (julk. 6.3.2015.)

MYRSKYLÄ, PEKKA (2011) Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelijoiden ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 12/2011.

MYRSKYLÄ, PEKKA (2012) Hukassa. Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Eva analyysi nro 19.

OPETUSHALLITUS (2012) Selvitys toisen asteen ammatillisen koulutuksen asuntoloista. Raportit ja selvitykset 2012:5.

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ (2013) Nuorten terveystapatutkimus 2013. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977-2013. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:16.

SUOMEN NUORISOVALTUUSTOJEN LIITTO (2014) Osallisuus nyt ja vuonna 2015. Helsinki: Suomen Nuorisovaltuustojen Liitto Nuva ry.

SUONINEN, ANNIKA & KUPARI, PEKKA & TÖRMÄKANGAS, KARI (2010) Nuorten yhteiskunnalliset tie-dot, osallistuminen ja asenteet. Kansainvälisen ICCS 2009 -tutkimuksen päätulokset. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylä.

THL (2015a) Lihavuuden yleisyys Suomessa. [online] <http://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/kansallinen-lihavuusohjelma-20122015/lihavuus-lukuina/lihavuuden-yleisyys-suomessa>

THL (2015b) Koululaisten uniongelmat kaksinkertaistuneet 20 vuodessa. [online] <http://www.thl.fi/fi/-/koululaisten-uniongelmat-kaksinkertaistuneet-20-vuodessa>

THL (2015c) Päihteidenkäyttö ja tapaturmat. [online] <http://www.thl.fi/fi/web/tapaturmat/lapset-ja-nuoret/nuoret/paihteidenkaytto-ja-tapaturmat>

TUUSA, MATTI & PITKÄNEN, SARI & SHEMEIKKA, RIIKKA (2014) Yhdessä tekeminen tuottaa tuloksia - seurantietoa nuorisotakuun ensimmäiseltä toimeenpanovuodelta. Työpoliittinen Aikakauskirja 3/2014, 23-38.

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ (2012) Työvoiman käyttötapojen ja työn tekemisen muotojen muutostrendejä selvittävän ja kehittävän työryhmän väliraportti. TEM raportteja 16/2012.

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ (2013) Kotoutumisen kokonaiskatsaus. TEM raportteja 38/2013.

VALTAKUNNALLINEN TYÖPAJAYHDISTYS (2014) Työpajatoiminta 2013. Valtakunnallisen työpajakyselyn tulokset. Julkaisuja 11/2014.

VALTION LIIKUNTANEUVOSTO (2013) Urheiluseurat kunniaan. Liikunnan ja urheilun rahoituksen painopisteeksi perustaso – lapset ja nuoret. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2013:7.

VALTION LIIKUNTANEUVOSTO (2014) Drop-out vai throw-out? Tutkimus lasten ja nuorten liikuntaharrastusten kustannuksista. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:2.

VALTION RAVITSEMUSNEUVOTTELUKUNTA (2014) Suomalaiset ravitsemussuosituksat 2014. [online] http://www.ravitsemusneuvottelukunta.fi/files/images/vrn/2014/ravitsemussuosituksat_2014_fi_web.pdf

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ (2011) Oma kotia etsimässä. Nuorten asuminen. Suomen ympäristö 1/2011.

Ohjelman toimenpiteiden toteutuminen

1 Lapset ja nuoret kasvavat aktiivisiksi ja yhteiskuntavastuuta kantaviksi kansalaisiksi

1.1 Lasten ja nuorten kuuleminen sekä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet

Kehitetään lasten ja nuorten kuulemista sekä heidän osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksiaan parantavia toimintamuotoja yhdessä lasten ja nuorten kanssa. Lisätään ja aktivoidaan nuorten osallistumista yhteiskunnalliseen ja ympäristöpoliittiseen päätöksentekoon.

VASTUUTAHO: VNK, UM, OM, SM, PLM, VM, OKM, MMM, LVM, TEM, STM, YM

OKM:ssa toimiva Nuora on julkaissut nuorille suunnatun version lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmasta "Sinulla on oikeus – vaadi sen toteuttamista!" sekä kuntapäätäjille suunnatun version "Nuorisotalokoot!". OKM:n lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman toimeenpanoon varatusta määrärahasta vuonna 2013 tuetuista hankkeista joka kolmas hanke ilmoittaa toteuttaneensa jollakin tapaa ohjelman toimenpidekokonaisuutta 1.1. Määrärahasta on rahoitettu mm. osallisuutta koskevia selvityksiä, lasten oikeuksien viestintään liittyviä hankkeita, koulutushankkeita, hankkeita, joiden tavoitteena on ollut lisätä lasten ja nuorten osallisuutta erilaisessa harrastus- ja vapaa-ajantoiminnassa sekä esimerkiksi hanke, jossa on pyritty saamaan lapsia ja nuoria osalliseksi kauppakeskusten suunnitteluun. STM:n yhteydessä toimiva lapsiasiainvaltuutettu on toiminut lasten ja nuorten osallisuuden edistämiseksi monin tavoin. STM:ssä on myös tekeillä lastensuojelun laatusuositus ja toteuttamissuunnitelma, joissa lasten kuuleminen on esillä. STM:n alaisen Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tuottaman kouluterveyskyselyn esitietolomakkeen muotoilussa on ollut mukana nuoria. Vuoden 2013 Lapsen oikeuksien päivän vietto toteutettiin "Vammaisten lasten oikeudet" teemalla, jolloin korostettiin vammaisten lasten osallisuutta.

STM toteutti yhdessä järjestöjen kanssa ensimmäisen vammaisten lasten ja nuorten kuulemistilaisuuden syyskuussa 2014.

OM on toteuttanut lasten ja nuorten kuulemisen tietokortit hallinnon tueksi yhteistyössä OKM:n kanssa. OM myös resursoi myös Active Citizenship: Enhancing Political Participation of Migrant Youth (ACCES-S)-hanketta, jonka tavoitteena on aktivoida erityisesti monikulttuurisia nuoria osallistumaan ja vaikuttamaan. OM on pyrkinyt nostamaan nuorten osallistumista ja vaikuttamista esiin mm. vuoden 2014 europarlamenttivaaleissa, jolloin kaikille ensimmäistä kertaa äänestäville lähetettiin yhteistyössä Euroopan parlamentin ja Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry:n kanssa toteutettu kirje. OM on myös pyrkinyt tavoittamaan nuoria käyttämällä erilaisia sosiaalisen median kanavia (Twitter, Facebook, YouTube) markkinoinnissaan sekä lisäämällä vaalien ilmoituskorttiin QR-koodin, jonka kautta on päässyt mobiilioptimoidulle vaalisivulle. OM ja OKM ovat kehittäneet nuorten Aloitekanava.fi-palvelua osana muita valtakunnallisia verkkovaihtamispalveluita. OM on myös asettanut työryhmän valmistelemaan esitykset nettiäänestyksen mahdollistamisesta. Lasten ja nuorten yksilökohtaiseen kuulemiseen heitä koskevissa asioissa on kiinnitetty huomiota esimerkiksi OM:n Follo-hankkeessa, jossa on selvitetty lasten osallistumismahdollisuuksia huoltoriitojen tuomioistuinsovitteluun. Suoraan lasten ja nuorten aktiiviseen kansalaisuuteen liittyvänä informaatio-ohjauksena voi pitää eduskunnalle maaliskuussa 2014 annettua demokratiaselontekoa, jossa linjataan mm. demokratiasvatuksen kehittämisestä ja nuorten osallistumisen edistämisestä. Perus- ja ihmisoikeuskasvatuksia koskevia kirjauksia tullaan sisällyttämään syksyllä 2014 eduskunnalle annettavaan perus- ja ihmisoikeusselontekoon. Lisäksi oikeusministeriö ja opetus- ja kulttuuriministeriö ovat toteuttaneet Kansalliseen perus- ja

toimenpide on toteutunut täysin

toimenpide on toteutunut osittain, mutta siinä on vielä kehitettävää

toimenpide on aloitettu, mutta sen toteutuminen on selvästi kesken

toimenpidettä ei ole tiedossa tai sitä ei ole aloitettu

ihmisoikeustoimintaohjelmaan (2012–2013) liittyen selvityksen ”Toteutuvatko lasten ja nuorten osallistumisoikeudet Suomessa?” (OM 6/2014).

YM on selvittänyt, että rakennetun ympäristön suunnitteluun osallistuminen toteutuu kohtuullisen hyvin eri osallisten, myös nuorten, osalta (Maankäyttö ja rakennuslain toimivuuden arviointi 2014).

SM on varannut resursseja erityisesti maahanmuuttajanuorten osallisuuden edistämiseen (65 000 euroa vuonna 2013). SM:n koordinoiman sisäisen turvallisuuden ohjelman (STO) yhteydessä valmisteltiin myös toimenpideohjelma ”Tavoitteena eheä yhteiskunta” väkivaltaisen ekstremismin ennalta ehkäisemiseksi. Ohjelman yhtenä tavoitteena on lisätä nuorten luottamusta demokraattiseen järjestelmään ja siten myös vaikuttamiseen ja osallistumiseen. Myös SM:n yhteydessä toimivan Et-nisten suhteiden neuvottelukunnan (Etno) vuoden 2013 toiminnan pääteemana on ollut nuoret. Toiminnassa on ollut teemana erityisesti maahanmuuttajataustaisten ja monikulttuuristen nuorten osallisuuden lisääminen. Teemasta on keskusteltu valtakunnallisesti ja järjestetty asiantuntijaseminaari sekä haastekampanja järjestöille. Lisäksi Etno on toiminut kumppanina ja rahoittajana IOM:n Active Citizenship -hankkeessa, joka tähtäsi maahanmuuttajataustaisten nuorten aktivoimiseen eurooppavaaleissa. Yleisenä informaatio-ohjauksena voi pitää myös SM:n koordinoiman YES6-hankkeen osana järjestettyä mediakampanjaa vähemmistöjen osallisuuden vahvistamiseksi.

VM:n Avoimen hallinnon tulevassa toimintaohjelmassa (2015–2017) tullaan erityisesti painottamaan lasten ja nuorten osallisuutta.

TEM:n lasten ja nuorten osallisuutta tukevat toimet liittyvät ensisijaisesti Nuorisotakuuseen. Nuorisotakuun suunnitteluun on pyritty saamaan mukaan myös nuoria. Esimerkiksi mol.fi-sivuston ”Nuorten ääni” -kyselyyn saatiin yli 6 300 vastausta.

Lisätään lapsivaikutusten arviointia päätöksenteossa. Lapsivaikutusten arvioinnin osaamista tuetaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen taholta (STM). Kukin ministeriö ohjaa omaa hallinnonalaansa niin nuorten mukaan ottamiseksi erilaisiin arviointeihin kuin lapsivaikutusten arviointien tekemiseen.

VASTUUMINISTERIÖ: STM

Nuora on hyväksynyt vuonna 2012 nuorten hyvinvointi-indikaattorit, joita seurataan vuosittain. Indikaattoritieto on koottu Nuoran nettisivuille (www.tietoa-nuorista.fi). OKM on toteuttanut yhdessä Jyväskylän yliopiston kanssa lasten hyvinvointi-indikaattorien kehittämishankkeen. VM on ilmoittanut kannustavansa kuntia lapsivaikutuksien arviointiin rakenneuudistuksia tehtäessä. VM on myös julkaissut yhdessä lapsiasiavaltuutetun kanssa esitteen ”Kuntauudistus on lasten ja nuorten asia”, jonka valmistelussa toteutettiin seminaari-/keskustelutilaisuus, jossa nuoret saivat esittää näkemyksiään hallinto- ja kuntaministerille. STM on selvittänyt, että lapsivaikutusten arvioinnin mekanismin kehittämisessä on edistytty.

Tuetaan nuorten tieto- ja neuvontapalveluita.

VASTUUMINISTERIÖ: OKM

Opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt vuosittain miljoona euroa nuorten tieto- ja neuvontapalveluiden sekä verkkomedioiden käyttöön. Vuonna 2013 määrärahalla avustettiin 38 hanketta. Lisäksi Koordinaatti – valtakunnallinen nuorten tieto- ja neuvontatyön kehittämiskeskus on yksi OKM:n palvelu- ja kehittämiskeskuksista.

1.2 Demokratia-, globaali- ja ympäristökasvatus

Demokratiakasvatuksen toteutumista koskevan selvityksen pohjalta kehitetään demokratiakasvatuksen toteuttamistapoja kouluihin ja oppilaitoksiin sopivaan muotoon. Erilaisia menetelmiä ja työkaluja demokra-

tiakasvatuksen toteuttamiseksi erityisesti toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa kehitetään ja levitetään. Näitä on kehitetty hankkeissa ja kansalaisjärjestöissä. Edistetään työkalujen käytön helppoutta ja tunnetta-vuutta. Oppilaita ja opiskelijoita osallistetaan kaikessa koulutuksen kehittämisessä.

VASTUUTAHO: OKM

OKM on julkaissut selvityksen: Demokratia ja ihmis-oikeudet. Tavoitteet ja sisällöt opettajankoulutuksessa. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:18. Toimielin asetettiin 26.8.2013, julkaisu 11.6.2014.

Perusopetuksen yleisistä valtakunnallisista tavoit-teista ja opetukseen käytettävän ajan jakamisesta eri oppiaineiden ja aineryhmien opetukseen ja oppilaanoh-jaukseen päätetään keväällä 2012. Uudistuksessa vah-vistetaan taito- ja taideaineiden opetusta, liikuntaa, yhteiskunnallista ja arvokasvatusta sekä ympäristökas-vatuksen asemaa ja oppiaineiden välistä yhteistyötä.

VASTUUTAHO: OKM

Opetus- ja kulttuuriministeriössä on valmisteltu perus-opetuksen tuntijakouudistus, jossa lisätään itseilmai-suun liittyvien taideaineiden sekä historian ja yhteiskun-taopin opetuksen määrää. Työryhmä laati 24.2.2012 esityksen valtioneuvoston asetukseksi, jolla säädetään perusopetuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteis-ta ja perusopetuksen tuntijaosta. Opetushallitus on käynnistänyt valtioneuvoston asetuksen pohjalta ope-tussuunnitelman perusteiden valmistelun esiopetusta, perusopetusta ja lisäopetusta varten. Perusopetuksen osalta työ valmistuu vuoden 2014 loppuun mennessä. Asetuksen mukaiset opetussuunnitelmat otetaan käyt-töön porrastetusti 1.8.2016 lukien. Hallitusohjelman mukaisesti uudistus valmisteltiin vahvistamaan taito- ja taideaineiden opetusta, liikuntaa sekä yhteiskunnallista kasvatusta, arvokasvatusta ja ympäristökasvatuksen asemaa sekä oppiaineiden välistä yhteistyötä ja moni-puolistamalla kieliohjelmia.

OKM ja OPH selkeyttävät toimintatapoja yhdessä järjestöjen kanssa siitä, miten kansalaisjärjestöille ja muille yhteiskunnallisille liikkeille luodaan mahdollisuu-det esitellä toimintaansa kouluissa, oppilaitoksissa ja kir-jastoissa. Demokratiakasvatuksen käytäntöjä kehitetään nuorisotoimintaan ja työpajoille sopiviksi.

VASTUUTAHO: OKM

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden uu-distuksessa huomioidaan aktiivinen kansalaisuus ja vuorovaikutus yhteiskunnan eri toimijoiden kanssa. Opetushallitus lisäksi kutsunut poliittiset nuorisojärjes-

töt toimimaan yhteistyössä toisen asteen ammatillisten oppilaitosten kanssa.

Tuetaan ympäristökasvatusta antavia järjestöjä (YM), luonto- ja ympäristökouluja, nuorisojärjestöjä ja toimijoiden verkostoitumista (OKM). Tuetaan järjestöjen kehitysyhteistyöhankkeita (UM) sekä ympäristökasva-tusta ja -valistusta edistäviä alueellisia kehittämishank-keita (YM). Tuetaan nuorisotyön kehittämiskeskuksena nuorisokeskuksia, joiden tehtävä on kehittää mm. seik-kailu- ja elämyspedagogiikkaa nuorisotyön muotona. Osoitetaan määrärahoja sellaisiin kansalaisjärjestöjen ja koulujen välistä yhteistyötä edistäviin hankkeisiin, joi-den tavoitteena on kasvattaa oppilaista aktiivisia, vas-tuullisuutta ja moninaisuutta ymmärtäviä kansalaisia ja maailmankansalaisia.

VASTUUTAHO: OKM, YM, UM

OKM:n Nuorisokeskusten seikkailukasvatuksen tuki vuonna 2013 on ollut 50 000 euroa. Lisäksi OKM on myöntänyt nuorisokeskuksille toiminta-avustuksina noin 3,7 miljoonaa euroa vuosittain. OKM on myös tu-kenut ympäristökasvatuksen verkottumista (LYKE-toi-minta) 70 000 eurolla vuonna 2013.

Ympäristöministeriö on jakanut 2 miljoonaa euroa avustuksina järjestöille, joista monella on laajaa nuo-risotoimintaa. Lisäksi ympäristöministeriö on jakanut hankeavustuksia ympäristökasvatushankkeille. Yhteen-sä ympäristöministeriön järjestöille jakamista avustuk-sista kohdistuu nuoriin noin miljoona euroa.

UM on tukenut nuorten aktiivista kansalaisuutta edis-tävien järjestöjen toimintaa. UM jakaa vuosittain n. 2 miljoonaa euroa näiden järjestöjen kehitysviestintä-sekä globaalikasvatushankkeisiin. Lisäksi ohjelmatus-piirissä olevat kumppanuusjärjestöt käyttävät globaali-kasvatukseen vuosittain n. 3 miljoonaa euroa.

1.3 Oppilaskuntatoiminta

Vuonna 2014 vakiinnutetaan oppilaskunnat kaikkiin peruskouluihin tekemällä säädösmuutokset perus-opetuslakiin.

VASTUUTAHO: OKM

Perusopetuslakiin on lisätty osallisuutta ja oppilaskun-taa koskeva 47 a§, joka on tullut voimaan 1.1.2014 alkaen. Kyseisessä pykälässä säädetään opetuksen järjestäjän velvoitteesta edistää kaikkien oppilaiden osallisuutta, huolehtia oppilaiden mahdollisuudesta osallistua koulun toimintaan ja kehittämiseen sekä mie-lipiteen ilmaisemiseen oppilaiden asemaan liittyvistä asioista. Kaikissa kouluissa tulee olla oppilaskunta.

Tuetaan kouluja ja oppilaitoksia oppilaskuntatoiminnan järjestämisessä ja koordinoinnissa jakamalla hyviä käytäntöjä ja tukemalla järjestöjä, jotka tukevat oppilaskuntien työtä. Tuetaan oppilas- ja opiskelijakuntatoiminnan kehittämiseen tähtäviä hankkeita. Oikeusministeriö ja OKM osallistuvat oppilaskuntatoiminnan sisältöjen kehittämiseen informaatio- ja resurssiohjauksella, jossa korostetaan eri kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvien lasten ja nuorten sekä aistivammaisten lasten ja nuorten pääsyä toimintaan.

VASTUUTAHO: OKM, OM

OKM:n Lanuke-määrärahalla toteutetaan Suomen peruskoulujen oppilaskuntien tukihanke SPOT (2014–2015), joka kartoittaa ja suunnittelee peruskoulujen osallisuutta ja oppilaskuntatoimintaa, tuottaa kartoituksen pohjalta osallisuuden ja oppilaskuntatoiminnan malleja, menetelmiä ja käytäntöjä eri ikäryhmille peruskoulujen keskustelevalle toimintakulttuurin rakentamiseksi ja luo pysyvän mallin ja järkevän toteutustavan peruskoulujen oppilaskuntien tukemiseksi jatkossa.

Opetushallitus on päivittänyt opettajien opetuksen tueksi tarkoitettua www.edu.fi -sivustoa nuorten osallisuuden ja oppilaskuntatoiminnan osalta. Lisäksi OPH on päivittänyt myös oppilaskuntatoimintaan linkittyviä aihekokonaisuuden Aktiivinen kansalaisuus ja yrittäjyys -sivuja. Opetushallitus on myös järjestänyt syyskuussa jokavuotisen Osallisuus- ja oppilaskuntafoorumin, joka kokoaa keskeisiä näitä teemoja edistäviä tahoja jakamaan tietoa viimeisimmistä oppilaiden ja opiskelijoiden osallisuutta ja oppilaskuntatoiminnan kehittämistä edistävästä toimista, hankkeista ja suunnitelmista. Opetustoimen henkilöstökoulutuksen määrärahoja on myönnetty osallisuutta ja oppilaskuntatoimintaa edistävään koulutukseen. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista oppilaiden osallisuutta ja oppilaskuntatoimintaa nostavia normitekstejä. OPH valmistelee myös oppilaiden osallisuuteen ja oppilaskuntatoimintaan liittyvien opetussuunnitelmatekstien tukiaineistoa koulutuksen järjestäjille ja kouluille yhteistyössä opettajien pedagogisten järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa.

1.4 Tietoyhteiskuntaosallisuus ja mediataidot

Jokaiselle lapselle ja nuorelle taataan perusedellytykset toimia tietoyhteiskunnassa. Tieto- ja viestintätekniikan hyödyntämistä koulutuksessa parannetaan ja kehitetään opettajien ja opiskelijoiden tietoteknistä osaamista. Nuorisotyömäärärahoista tuetaan kuntia nuorten mediakeskusten perustamisessa ja varustamisessa sekä erilaisia mediakasvatukseen liittyviä hankkeita. Jatketaan järjestöjen verkkomedia- ja verkkonuorisotyön sekä -toiminnan tukemista. Edistetään turvallisten verkkoympäristöjen kehittämistä lapsille ja nuorille. Tuetaan verkossa tapahtuvaa nuorisotyötä sekä muita verkkosovelluksia, joilla tuetaan lasten ja nuorten kasvua, harrastamista tai vaikuttamista. (OKM, STM, LVM) Vahvistetaan tieto- ja viestintätekniikan hyödyntämistä opetuksessa ja koulutuksessa. OKM toteuttaa kehittämisohjelman lasten ja nuorten monipuolisen luku- ja kirjoitustaidon vahvistamiseksi.

VASTUUTAHO: OKM, STM, LVM

OKM on jakanut vuonna 2013 valtakunnallisille nuorisojärjestöille, nuorisotyön palvelujärjestöille sekä muille valtakunnallisille nuorisojärjestöille vuosiatuoksina yli 14 miljoonaa euroa. Avustettuihin järjestöihin kuuluu mm. Mediakasvatusseura ja Mediakasvatuskeskus Metka. Lisäksi OKM on myöntänyt vuosittain miljoona euroa nuorten tieto- ja neuvontapalveluiden sekä verkkomedioiden käyttöön. Vuonna 2013 määrärahalla avustettiin 38 hanketta. Verkkonuorisotyötä on tuettu myös avustamalla Verkeä (valtakunnallinen verkkonuorisotyön kehittämiskeskus).

LVM:ssä on tehty Kansallinen tieto- ja viestintätekniikan opetuskäytön suunnitelma (2010), jonka perusteella esitettiin suosituksia sekä jatkotoimenpiteitä oppilaitosten oppimisympäristöjen kehittämisestä.

PLM:ssa varusmiesten tietoyhteiskuntaosallisuuden tukemiseksi joukko-osastoihin on lisätty WLAN-verkkoja ja joukko-osastoihin on perustettu ns. SOME-agentin tehtäviä (sosiaalisen median tehtäviä hoitavia varusmiehiä), jotka seuraavat sosiaalista mediaa ja toimivat yhteyshenkilöinä myös tuleville varusmiehille. Puolustusministeriön tavoitteena on myös kehittää varusmiesten sähköisiä palveluita joukko-osastotasolla.

2 Lapset ja nuoret voivat osallistua tasavertaisesti kulttuuri-, liikunta- ja vapaa-ajantoimintaan

2.1 Nuorisopalvelut lähipalveluina

OKM tukee julkisissa tiloissa kuten ostoskeskuksissa tehtävän nuorisotyön menetelmien kehittämistä.

OKM tukee nuoriso- ja harrastustilojen rakentamista. Tuen saannin yhtenä kriteerinä on saavutettavuuden varmistaminen ja se, että rakentamisessa huomioidaan erilaiset käyttäjäryhmät. Nuoriso- ja harrastustilojen rakentamisen ja investointien tukemisessa edellytetään suunnittelua yhdessä nuorten kanssa.

VASTUUTAHO: OKM

Lanukan toimeenpanoon varatusta määrärahasta on tuettu hankkeita, joissa nuorisotyötä on tehty muissa kuin perinteisissä nuorisotyön tiloissa (kauppakeskukset, huoltoasemat) ja kehitetty työhön soveltuvia menetelmiä. Nuoriso- ja harrastustilojen peruskorjaus- ja rakentamishankkeita on avustettu 1,5 miljoonalla vuonna 2013 (1 milj. e/2014). Nuoriso- ja harrastustilojen rakentamisen ja investointien tukemisen edellytyksiä (saavutettavuus, erilaisten käyttäjäryhmien huomiointi, nuorten mukanaolo suunnittelussa) ei ole eritelty selvityksessä.

2.2 Harrastusten saavutettavuus

Tukemalla nuoriso- ja liikuntajärjestöjen toimintaa sekä lasten- ja nuorten kulttuuria mahdollistetaan harrastuksia sellaisille väestöryhmille, jotka kohtaavat erityisiä sosiaalisia, taloudellisia tai kulttuurisia esteitä.

VASTUUTAHO: OKM

OKM on jakanut vuonna 2013 valtakunnallisille nuorisojärjestöille, nuorisotyön palvelujärjestöille sekä muille valtakunnallisille nuorisojärjestöille vuosiavustuksina yli 14 miljoonaa euroa. Valtakunnallisten lajiliittojen avustusperusteet on uudistettu vuonna 2013, jolloin painopisteeksi (55 %:n painotus) nostettiin harraste-liikunta. Lisäksi liikunta- ja urheiluseuroille on jaettu kohdennettua seuratukea, jossa on huomioitu sosio-ekonomisten erojen kaventamisen tavoite. Seuratuen saamisen yhtenä kriteerinä on ollut, ettei harrastus saa maksaa yli 50 euroa kuukaudessa. Vuonna 2013 seuratukea jaettiin yhteensä 3,85 miljoonaa euroa (5 milj. e/2014). OKM myös uudisti vuonna 2013 lastenkulttuurikeskusten avustusehdot. Uusittujen ehtojen mukaisesti avustusten saamisen edellytyksenä on, että tavoitteena on edistää lasten tasavertaista osallistumista taiteeseen ja kulttuuriin. Vuonna 2013 lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman toimeenpanoon varatusta määrä-

rahasta avustetuista hankkeista yli kolmannes liittyi jollakin tapaa nuorten vapaa-ajanviettomahdollisuuksien kehittämiseen. STM:n hallinnonalalla lasten ja nuorten harrastusmahdollisuuksia on tuettu Raha-automaattiyhdistyksen jakamien avustusten kautta.

OKM vahvistaa valtionavustuspolitiikalla maahanmuuttaja- ja kotouttamistyötä tekevien järjestöjen toimintaedellytyksiä.

VASTUUTAHO: OKM

OKM on tukenut vuosittain valtionavustuksin maahanmuuttajanuorten omien järjestöjen ja muiden monikulttuurista nuorisotoimintaa ja kotoutumista edistävien järjestöjen toimintaa. Avustuksia on myönnetty sekä yhdistysten perustoimintaan että erillisiin hankkeisiin mm. valtakunnallisten nuorisojärjestöjen tukemiseen ja lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman toimeenpanoon tarkoitettuista avustuspäämäärärahoista. Lisäksi alueellista ja paikallista teemaan liittyvää toimintaa on tuettu AVI:en kautta lasten ja nuorten paikalliseen harrastustoimintaan osoitetusta määrärahasta.

Maahanmuuttajien kotoutumisessa hyödynnetään suomalaisen liikuntakulttuurin moniarvoisuutta ja keskinäisen kunnioituksen periaatetta.

VASTUUTAHO: OKM

Maahanmuuttajien kotouttaminen liikunnan avulla -kehittämisohjelmaan sisältyen OKM on jakanut kunnille ELY-keskusten kautta vuosina 2011–2013 yhteensä 2,5 miljoonaa euroa. Hanketta jatketaan vuosina 2014–2015 osana liikunnan yhdenvertaisuushankkeita. Lisäksi OKM kertoo maahanmuuttajanuorten, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten ja vammaisten nuorten kansalaistoimintaa sekä heidän parissaan tehtävää työtä tuetun läpäisevästi osana nuoriso- ja liikuntapolitiikkaa.

Edistetään erityisesti nuoriso- ja vapaa-ajan tilojen sekä päiväkotien, koulujen ja oppilaitosten esteettömyyttä ja saavutettavuutta.

VASTUUTAHO: OKM

OKM on edistänyt liikuntapaikkojen rakentamisen ja peruskorjaamisen yhteydessä esteettömyyttä informaatio-ohjauksella, minkä lisäksi on järjestetty esteettömyyteen liittyvää koulutusta. Esteettömän liikuntarakenta-

...misen kysymyksissä OKM:n liikuntayksikkö on tehnyt yhteistyötä eri toimijoiden kanssa (mm. ympäristöhallinto, Kynnys ry:n, Metsähallitus). Yhteistyön tuloksena on syntynyt esteettömän liikuntapaikkarakentamisen opaskirjoja. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuun "Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja" sisältyy suuntaviivoja myös esteettömyyteen liittyen. Suositusten mukaan valtionavustuksen hakijaa pyydetään liittämään hakemukseen hanketta koskeva esteettömyys selvitys ja peruskorjausten osalta esteettömyyskartoitus. Ministeriö on myös tukenut VAU:n ja Kynnyn asianajajien tekemää laajaa selvitystä urheiluopistojen esteettömyyden edistämiseksi, jonka perusteella joillakin opistoilla suunnitellaan jo peruskorjauksia. Suomessa on myös koulutettu syksyn 2012 aikana 17 esteettömyyskartoittajaa, jotka ovat erikoistuneet liikuntarakentamisen kartoituksiin ja korjausesitysten tekoon.

Lasten ja nuorten kulttuurikompetenssista huolehditaan mm. lisäämällä taide- ja kulttuuriperintökasvatusta, vahvistamalla taito- ja taideaineiden opetusta perusopetuksen tuntijakouudistuksella sekä edistämällä taiteenperusopetuksen saavutettavuutta ja monipuolisuutta. OKM jatkaa Taikalamppu -lastenkulttuuriverkoston kehittämistoiminnan tukemista ja vuodesta 2014 alkaen verkoston tuottaminen taidekasvatusmenetelmien ja -osaamisen levittämistä. Laaditaan vuosille 2013–2017 lastenkulttuuripoliittinen ohjelma, jolla edistetään tasavertaisia mahdollisuuksia kulttuuriosallistumiseen.

VASTUUTAHO: OKM

OKM uudisti vuonna 2013 lastenkulttuurikeskusten avustusehdot. Uusittujen ehtojen mukaisesti avustusten saamisen edellytyksenä on, että tavoitteena on edistää lasten tasavertaista osallistumista taiteeseen ja kulttuuriin. OKM:n lastenkulttuurikeskusten verkostolle myöntämisen edellytyksenä on, että verkosto on avoin kaikille Suomessa toimiville lastenkulttuurikeskuksille. OKM:ssä on valmisteltu perusopetuksen tuntijakouudistus, jossa lisätään itseilmaisuuksiin liittyvien taideaineiden sekä historian ja yhteiskuntaopin opetuksen määrää. Taikalamppu-lastenkulttuuriverkoston jäsenyhteisöjen toimintaa on tuettu yhteensä 1,2 miljoonalla eurolla vuonna 2013. Lastenkulttuuripoliittinen ohjelmaehdotus (2014–2018) luovutettiin 14.2.2014. Ohjelmaehdotus sisältää seitsemän toimenpide-ehdotusta, joilla edistetään lasten ja nuorten tasavertaista osallistumista taiteeseen ja kulttuuriin, vahvistetaan lastenkulttuuria sekä lisätään lasten ja nuorten hyvinvointia. Lastenkulttuuripoliittisen ohjelmaehdotuksen toteuttaminen käynnistyy hankkeilla, joilla lisätään lasten osallistumista taiteeseen ja kulttuuriin ja luodaan uusia tapoja antaa lapsille tietoa ja kokemuksia taiteen aloista ja kulttuuriperinnöstä. Tulevia vuosia varten ministeriö valmistelee toimeenpano-ohjelman.

Lasten ja nuorten liikunnan kehittämisohjelman 2012–2015 avulla liikunnallistetaan varhaiskasvatuksen ja koulun toimintakulttuuria, lisätään liikuntaharrastuksen saavutettavuutta ja harrastusmahdollisuuksien tasa-arvoa kaikille lapsille. Lisäksi ohjelman yhtenä painopisteinä on kaventaa sosioekonomisia eroja harrastuksissa.

VASTUUTAHO: OKM

Lasten ja nuorten liikunnan kehittämisohjelman 2012–2015 määräraha myönnetään kehittämisavustusta hankkeisiin, jotka tukevat lasten ja nuorten fyysistä aktiivisuutta (3,3 miljoonaa e v. 2013, 2,8 miljoonaa e v. 2014). Valtakunnallisten lajiliittojen avustusperusteet on uudistettu vuonna 2013, jolloin painopisteeksi (55 %:n painotus) nostettiin harrasteliikunta. Lisäksi liikunta- ja urheiluseuroille on jaettu kohdennettua seuratukeyä, jossa on huomioitu sosioekonomisten erojen kaventamisen tavoite. Seuratuen saamisen yhtenä kriteerinä on ollut, ettei harrastus saa maksaa yli 50 euroa kuukaudessa. Vuonna 2013 seuratukeyä jaettiin yhteensä 3,85 miljoonaa euroa (5 milj. e/2014). Valtakunnallisen liikuntaorganisaatio Valo ry:n koordinoimana on rakennettu valtakunnallista varhaiskasvatuksen liikkumis- ja hyvinvointiohjelmia, jonka tavoitteena on uudistaa varhaiskasvatuksen rutiineja sekä lisätä lasten liikkumisen määrää. Ohjelman toimenpiteinä on ollut laaja-alainen verkostotyö, pilotoinnit, tutkimustyö sekä työkalujen tuottaminen. Lisäksi ministeriö on rahoittanut selvityksiä, joissa tarkastellaan sosioekonomisten tekijöiden vaikutuksista lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuuteen, harrastamisen hinnan kehitystä sekä hyviä käytäntöjä hinnan alentamiseksi. Tutkimuskooste "Mikä maksaa?" on julkaistu valtion liikuntaneuvoston julkaisusarjassa (2014:2).

Lasten ja nuorten liikkumista on myös tuettu poikkiallinnollisen Liikkuva koulu -ohjelman toimeenpanolla. Ohjelman toimeenpanolla lisätään peruskoululaisten fyysistä aktiivisuutta sekä edistetään terveyttä, hyvinvointia ja oppimista liikunnallistamalla toimintakulttuuria kouluympäristössä. Ohjelman tavoitteena on levittää aiemman hankkeen (2010–2012) hyviä käytäntöjä, toteutetaan tutkimusta, seuranta ja arviointia, implementoidaan peruskoululaisten fyysisen toimintakyvyn seurantajärjestelmä sekä avustetaan paikallisia hankkeita. Vuonna 2013 ohjelman toimeenpanoon varattu määräraha oli 2 miljoonaa euroa (3 milj. e/2014).

2.3 Lasten ja nuorten oma toiminta

OKM kehittää yhdessä muiden toimijoiden kanssa toimia, joilla lisätään ymmärtämystä lasten ja nuorten julkisissa tiloissa oleskelua ja toimintaa kohtaan.

VASTUUTAHO: OKM

Lanuken toimeenpanoon varatusta määrärahasta on tuettu hankkeita, joissa nuorisotyötä on tehty muissa kuin perinteisissä nuorisotyön tiloissa (kauppakeskukset, huoltoasemat) ja kehitetty työhön soveltuvia menetelmiä. Lasten ja nuorten vapaa-ajanviettopaikoja on selvitetty Nuoran, Nuorisotutkimusseuran ja Valtion liikuntaneuvoston toteuttamassa Nuoria liikkeellä! -nuorten vapaa-aikatutkimuksessa (2013).

OKM tukee lähiliikuntapaikkojen rakentamista.

VASTUUTAHO: OKM

Liikuntapaikkarakentamiseen on myönnetty 28 miljoonaa euroa sekä vuonna 2011 että 2012 painottuen laajoille käyttäjäryhmille suunnattuihin liikuntapaikkoihin, kuten uima- ja jäähalleihin, liikuntasaleihin ja -halleihin sekä lähiliikuntapaikkoihin ja -kenttiin.

Tuetaan nuorten mahdollisuuksia osallistua taiteen tekemiseen omista lähtökohdistaan käsin. Edistetään taiteen ja kulttuurin soveltavaa käyttöä nuorten sosiaalisessa vahvistamisessa ja syrjäytymisen ehkäisyssä.

VASTUUTAHO: OKM

OKM tukee mm. Myrsky-hanketta, jossa 12–29-vuotiaat nuoret pääsevät itse tekemään taidetta omista lähtökohdistaan käsin taiteen ammattilaisten ohjaamina. Mukana ovat kaikki taiteenalat teatterista sarjakuvan kautta sirkukseen ja elokuvaan. Myrskyn tavoite on tarjota nuorille mahdollisuus etsiä taiteen avulla omaa identiteettiään, kasvattaa itseluottamustaan ja saada syviä yhteisöllisyyden kokemuksia. Myrsky tukee projektirahoituksella nuorten taideprojekteja Suomessa.

Tuetaan verkossa tapahtuvan nuorten oman toiminnan organisoitumista. Hyödynnetään verkon mahdollisuuksia nuorten oman toiminnan edistämiseksi.

VASTUUTAHO: OKM

OKM on myöntänyt vuosittain miljoona euroa nuorten tieto- ja neuvontapalveluiden sekä verkkomedioiden käyttöön. Vuonna 2013 määrärahalla avustettiin 38 hanketta. Verkkonuorisotyötä on tuettu avustamalla Verkeä (valtakunnallinen verkkonuorisotyön kehittämiskeskus).

2.4 Kansalaisjärjestöt

Vahvistetaan lasten- ja nuorten kulttuurin asemaa ja toimintaedellytyksiä. OKM tukee valtionavustuksin kulttuuri-, liikunta- ja nuorisojärjestöjen ja nuorisotyötä

tekevien järjestöjen toimintaa sekä nuorisotyön valtakunnallisten kehittämis- ja palvelukeskusten kautta lasten ja nuorten vapaa-ajan toimintaa.

VASTUUTAHO: OKM

OKM on jakanut vuonna 2013 valtakunnallisille nuorisojärjestöille, nuorisotyön palvelujärjestöille sekä muille valtakunnallisille nuorisotyötä tekeville järjestöille vuosiavustuksina yli 14,5 miljoonaa euroa. Lisäksi 13 valtakunnallista nuorisotyön kehittämis- ja palvelukeskusta kehittää alallaan nuorisotyötä. Valtakunnallisten lajiliittojen avustusperusteet on uudistettu vuonna 2013, jolloin painopisteeksi (55 %:n painotus) nostettiin harrasteliikunta. Lisäksi liikunta- ja urheiluseuroille on jaettu kohdennettua seuratukeyä, jossa on huomioitu sosioekonomisten erojen kaventamisen tavoite. Vuonna 2013 seuratukeyä jaettiin yhteensä 3,85 miljoonaa euroa (5 milj. e/2014). Lasten ja nuorten liikkumista on tuettu myös poikkihallinnollisen Liikkuva koulu -ohjelman toimeenpanolla. Lasten ja nuorten liikunnan kehittämisohjelman 2012–2015 määrärahasta myönnetään kehittämisavustusta hankkeisiin, jotka tukevat lasten ja nuorten fyysistä aktiivisuutta (3,3 miljoonaa e v. 2013, 2,8 miljoonaa e v. 2014).

Vuonna 2013 lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman toimeenpanoon varatusta määrärahasta avustetuista hankkeista yli kolmannes liittyi jollakin tapaa nuorten vapaa-ajanviettomahdollisuuksien kehittämiseen. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla lasten ja nuorten harrastusmahdollisuuksia on tuettu Raha-automaattiyhdistyksen jakamien avustusten kautta.

STM tukee ja ohjaa järjestöjä ja yhdistyksiä suuntaamaan toimintaansa erityisesti kaikkein heikoimmassa asemassa olevien henkilöiden ja ryhmien tukemiseen.

VASTUUTAHO: STM

STM:n hallinnonalalla lasten ja nuorten harrastusmahdollisuuksia on tuettu Raha-automaattiyhdistyksen jakamien avustusten kautta.

UM tukee kansainväliseen vastuuseen kasvamista.

VASTUUTAHO: UM

UM on tukenut järjestöjen kouluvierailutoimintaa yleisen kehitystietoisuuden edistämiseksi. UM on tehnyt yhteistyötä järjestöjen ja opetusviranomaisten kanssa ulkoministeriön resursoiman kouluyhteistyön laadun kehittämiseksi.

3 Nuoret työllistyvät ja nuorten työllisyysaste paranee

3.1. Nuorten työpajatoiminta ja etsivä nuorisotyö osana yhteiskuntatakuun toteuttamista

Valmistellaan yhteiskuntatakuun toteuttaminen työ- ja elinkeinoministeriön johtamassa työryhmässä.

VASTUUTAHO: TEM, STM, OKM

Työ- ja elinkeinoministeriön asettama eri hallinnonalojen ja sidosryhmien edustajista koostunut työryhmä on asetettu syksyllä 2011 ja se on valmistellut esitykset nuorten yhteiskuntatakuun toteuttamisesta, esitysten budjettivaikutuksista sekä mahdollisista säädösmuutoksista. Nuorisotakuu käynnistyi vuoden 2013 alussa ja se lupaa jokaiselle alle 25-vuotiaalle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikan kolmen kuukauden kuluttua työttömäksi jäämisestä.

Tehdään yhteiskuntatakuumalli tutuksi nuorille, heidän vanhemmilleen sekä nuorten parissa työskenteleville.

VASTUUTAHO: TEM, STM, OKM

TEM on tiedottanut nuorisotakuun toimeenpanosta, rahoituksesta ja hakumenettelystä avoimesti ja läpinäkyvästi mm. mainoskampanjoiden, nuorisotakuu.fi-sivuston sekä lukuisten tilaisuuksien välityksellä. Nuorisotakuun ensimmäisen vuoden toteutusta arvioineen selvityksen mukaan nuoret ja työnantajat tietävät yleensä nuorisotakuun olemassaolosta, mutta tuntevat harvemmin sen sisältöjä. Toimijoiden keskuudessa koulutustakuun tavoitteiden toteutusta on pidetty helpommin toteuttavana kuin muita nuorisotakuun osia.

Toteutetaan yhteiskuntatakuumallia korostamalla erityisesti niiden nuorten mahdollisuuksia, jotka eivät käytä perinteisiä osallistumisen keinoja.

VASTUUTAHO: TEM, STM, OKM

TEM:n arvion mukaan noin 300 000 nuorta on osallistunut toimenpiteisiin syksyyn 2014 mennessä. Osana nuorisotakuuta toteutetaan keväällä 2015 tiedotuskampanja, jolla pyritään tavoittamaan paremmin NEET-nuoret. Kampanja on osa Euroopan komission aloitetta, jossa Suomi toimii yhdessä Portugalin, Latvian ja Romanian kanssa pilottimaana. Kampanjaa on valmisteltu syksyn 2014 aikana. Jos kampanjasta saatavat kokemukset ovat positiiviset, jalkautetaan se käsittämään kaikki EU:n jäsenmaat syksyn 2015 aikana.

Resurssoidaan nuorten työpajatoimintaa ja etsivää nuorisotyötä sekä niiden toiminnan laajentamista.

VASTUUTAHO: OKM

Osana nuorten yhteiskuntatakuuta OKM on resurssoinut sekä laajentanut nuorten työpajatoimintaa ja etsivää nuorisotyötä. Vuosina 2012–2014 rahoitusta nuorten työpajatoimintaan on varattu 13 milj./vuosi. Etsivään nuorisotyöhön myönnetty avustukset oli 10,3 milj. (2012) ja 11,9 milj. (2013). Nuorten työpajatoiminnan sekä etsivän nuorisotyön osalta osallistuneiden kuntien, nuorten sekä etsivää nuorisotyötä tekevien määrät ovat kasvaneet vuosina 2012–2013.

Ohjataan toteuttamaan kunnissa nuorisolain mukaista monialaista yhteistyötä nuorille suunnattujen palveluiden parantamiseksi.

VASTUUTAHO: eri ministeriöt

Vuoden 2011 alusta voimassa olleen nuorisolain 7 a § mukaan kunnassa on oltava nuorten ohjaus- ja palveluverkosto paikallisten viranomaisten monialaisen yhteistyön kehittämistä varten. Verkostoon tulee kuulua edustajat opetus-, sosiaali-, terveys- ja nuorisotoimesta sekä työ- ja poliisihallinnosta. Selvityksen mukaan keväeseen 2014 mennessä verkosto oli 90 % Manner-Suomen kunnista. Kaikkia laissa mainittujen toimialojen edustajia, erityisesti työ- ja poliisihallinnon edustajia, ei ole kuitenkin vielä mukana verkostoissa. Useissa tapauksissa verkoston tavoitteet, tehtävät, rooli tai toimintapa eivät ole vielä täysin selkiytyneet. Kuntien monialaisen yhteistyön ohjaus on tähän asti toteutunut pääasiassa aluehallintoviranomaisten kautta (ELY/AVI). Paikallistason ohjaus ei ole tähän mennessä ollut yhtenäistä. Lisätoimia ohjauksen osalta tarvitaan.

Asetetaan työryhmä selvittämään tarvetta uudistaa eri lainsäädäntöjä työelämäosallisuuden tukemisen sekä lainsäädännön ja toiminnan sisältöjen kehittämisen näkökulmasta.

VASTUUTAHO: STM

STM:n asettama työryhmä (01/2012-06/2014) on selvittänyt sosiaalihuollon työelämäosallisuutta tukevan lainsäädännön ja palvelujärjestelmän uudistamistarpeita. Työryhmä on luovuttanut muistionsa lokakuussa 2014 ja se ehdottaa, että vaikeasti työllistyvien toimintakyvyn ja osallisuuden tukemista tulee tehostaa. Työryhmä mm. esittää sosiaalihuollon lainsäädäntöä

uudistettavaksi siten, että luovuttaisiin erillisistä palveluista vammaisille ja vammattomille henkilöille työelämäosallisuutta edistävissä sosiaalihuollon palveluissa. Samoin luovuttaisiin työttömyyden kestoon liittyvistä edellytyksistä päästä palveluihin. Sosiaalihuolto keskittyisi uuden lainsäädännön myötä heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden sosiaaliseen kuntoutukseen, joka jakautuisi työelämävalmiuksia edistävään ja osallisuutta edistävään sosiaaliseen kuntoutukseen. Kyseiset sosiaalihuollon palvelut perustuisivat asiakkaiden yksilöllisiin palvelutarpeisiin. Työryhmä ehdottaa, että asiakkaiden palveluihin osallistumisesta saamia korvauksia yhdenmukaistettaisiin ja palveluiden järjestämisedellytyksiä etenkin ilman ansiotarkoitusta suoritettavien työtehtävien osalta selkiytettäisiin.

Varmistetaan, että nuoriso- ja sosiaalialan oppilaitoksissa etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta tulevat opiskelijoille tutuksi.

VASTUUTAHO: OKM

OKM:stä saadun tiedon mukaan eri toimijat ovat tiedottaneet sekä käyneet puhumassa niin etsivän nuorisotyöhön kuin työpajatoimintaan liittyen alan opiskelijoille ja oppilaitoksille. Lanuke-rahoituksella on tuettu esim. HUMAK:n järjestämää etsivän nuorisotyön täydennyskoulutusta Turussa ja Helsingissä. Hankkeen päätyttyä etsivä nuorisotyö ei ole ollut näkyvässä roolissa oppilaitoksen opetuksessa, mutta opiskelijoilla on ollut mahdollisuus perehtyä etsivään nuorisotyöhön kehittämisprojekteissa ja opinnäytetyössä. Selvitystä siitä, kuinka hyvin oppilaitokset ja itse oppilaat tosiasiaa tietävät ko. asioista, ei ole olemassa.

3.2. Työmarkkinoiden muutostrendien vaikutukset

TEM ja STM käynnistävät poikkihallinnollisen selvityshankkeen työmarkkinoiden muutostrendien vaikutuksista, jossa huomioon otetaan erityisesti nuoret työntekijät ja opiskelijat. OKM osallistuu hankkeeseen näkökulmina mm. osaamistarpeiden pitkän aikavälin ennakointi, sukupolvien välinen tasa-arvo, sosiaalinen kestävyys ja liikkuvuuden edistäminen.

VASTUUTAHO: TEM, STM, OKM

TEM:n asettama työryhmä (10/2011–03/2012) on selvittänyt työmarkkinoiden ja yritystoiminnan muutostrendejä ja rakennemuutoksia sekä arvioinut niiden vaikutuksia työn tekemisen muotoihin, työvoiman käytötapoihin ja työaikaakysymyksiin. Työryhmässä ei ole ollut OKM:n edustajaa, joten kehittämisohjelmassa esitetyt nuorisoa liittyvät näkökulmat ovat pitkälti jääneet huomioimatta. Työryhmän väliraportti on luovutettu 05/2012 ja siinä nostetaan kuitenkin nuoret useaan

otteeseen esille, mutta ei kuitenkaan fokusoidusti tai erityisesti painottaen. TEM on päättänyt jatkaa työryhmän toimikautta hallituskauden loppuun asti. Toimikautensa loppupuoliskolla työryhmän raportoi selvitys- ja kehitystyönsä tuloksista kokonaisuutena. TEM:stä saadun tiedon mukaan heillä ei ole ollut tiedossa, että työryhmässä nuorten työntekijöiden ja opiskelijoiden priorisointi olisi tullut olla keskiössä tai että OKM:n olisi kuulunut osallistua hankkeeseen.

3.3. Erilaiset oppimis- ja työllistymispolut

Edistetään lainsäädännöllä, ohjauksella ja rahoituksella koulutuksen ulkopuolella opitun tunnistamista ja tunnustamista. Edistetään tutkintojen osaamisperusteista määrittelyä.

VASTUUTAHO: OKM

OKM on mm. asettanut 02/2012 ohjaus- ja työryhmän ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmän kehittämistä varten (TUTKE2). Lakiesitys Ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmän uudistamisesta on vahvistettu 10/2014 ja säädös- ja määräysmuutokset tulevat voimaan 08/2015. Lakimuutoksen myötä ammatillinen koulutus muuttuu aiempaa työelämälähtoisemmäksi, osaamisperustaisemmaksi, joustavammaksi ja yksilölliset opintopolut mahdollistavammaksi. Uudistamisen myötä tutkinnot määritellään osaamisperusteisesti, ja ne muodostuvat tutkinnon osista, joiden ammattitaitovaatimukset ja osamistavoitteet perustuvat työelämän osaamistarpeisiin ja toimintakokonaisuuksiin. Perustutkinnoissa siirrytään siis opintoviikoista osaamispisteet. Osaamisperusteisuuden vahvistaminen ja tutkinnon osiin perustuva rakenne tukee joustavien ja yksilöllisten opintopolkujen rakentamista ja edistävät aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista sekä ehkäisevät näin tarpeetonta päällekkäistä koulutusta. Muutosten ansiosta ammatillinen koulutus pystyy reagoimaan aiempaa ketterämmin työelämässä ja yhteiskunnassa tapahtuviin muutoksiin. Non-formaaliin oppimiseen ja sen tunnustamiseen liittyviä kehittämistarpeita käsitellään osana nuorisolakiuudistusta, joka on käynnistynyt vuonna 2014. Tavoitteena on, että laki valmistuu vuoden 2015 aikana ja astuu voimaan vuonna 2016.

Parannetaan mahdollisuuksia joustavien opintopolkujen rakentamiseen ja tutkintojen osien suorittamiseen. Parannetaan mahdollisuuksia tuetun oppisopimuksen käyttöön.

VASTUUTAHO: OKM

Osana nuorisotakuun toimia on käynnistetty nuorten oppisopimuskoulutuksen ja työssä oppimisen toimenpideohjelma (2014-2016). Ohjelma pyrkii lisäämään oppisopimuskoulusta sekä kehittämään malleja, joissa

yhdistyvät oppilaitos- ja oppisopimusmuotoinen koulutus. Toimenpideohjelman kohderyhmänä ovat ne alle 25-vuotiaat nuoret, joilla ei ole perusasteen jälkeistä tutkintoa. Ohjelman viisi painopisteenä vuonna 2014 ovat olleet: oppisopimuskoulutuksen ennakkokajko, työpaikkaohjaajien koulutus, korotettu koulutuskorvaus työnantajille, tuetun oppisopimuskoulutuksen kehittäminen, työpaikalla tapahtuvan oppimisen edistäminen sekä työn ja koulutuksen joustava yhdistäminen. Hankkeiden myötä saadaan tietoa siitä, millaiset toimintamallit suomalaisen koulutusjärjestelmään soveltuvat ja tuottavat parhaita tuloksia. Toimenpiteille on kohdennettu resursseja vuonna 2014 yht. 22,8 miljoonaa, 2015 18,8 milj. euroa ja vuonna 2016 23,7 milj. euroa.

Edistetään nuorten yrittäjyyttä yrityshautomo- ja yrityskehittämö-toiminnan avulla. Otetaan nuorten omat yrittäjyys-yhteisöt mukaan koulutukseen ja yrittäjyystoiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen. Hyödynnetään uudet, paikalliset toimivat käytännöt ja toimintamallit valtakunnallisesti yhteiseen käyttöön.

VASTUUTAHO: TEM

TEM on edistänyt nuorten yrittäjyyttä osana nuorisotakuuta. Vuonna 2011 nuorille suunnatun kyselyn tulosten pohjalta (Nuorten ääni kuuluviin -kysely, mol.fi) on kehitetty nuorisotakuun yrittäjyyspajan toimintamallia. Työpajapilottiin (2013-) ovat osallistunut Uudenmaan ELY-keskus, Uudenmaan TE-toimisto sekä Aalto Yliopiston Pienyrityskeskus. Malli on saanut positiivista huomiota osakseen. Ensimmäiseen pilottiin osallistuvista nuorista 55 % on aloittanut yritystoiminnan ja 20 % on aloittelemassa. Koulutuksen sisältö on koettu onnistuneeksi ja tarkoituksenmukaiseksi ja sitä lähdetään levittämään eri puolille Suomea. Ministeriö on antanut pajan valtakunnallistamisesta ohjeen TE-toimistoille ja ELY-keskuksille. Samalla ministeriö on tuonut esille TE-hallinnolle, että sen asiakaspalvelussa olisi hyvä tunnistaa aiempaa useammin nuorten yrittäjyyspotentiaali ja tuoda yrittäjyysvaihtoehto esille.

4 Yhdenvertaisuus toteutuu

4.1. Rasismi, syrjintä ja suvaitsemattomuus

Säädetään uusi yhdenvertaisuuslaki, jonka valmisteluun tuodaan mukaan lapsi- ja nuorisonäkökulma.

VASTUUTAHO: OM

Yhdenvertaisuuslainsäädännön uudistamista koskeva hallituksen esitys on annettu eduskunnalle 04/2014 ja laki on astunut voimaan 1.1.2015. Lainsäädäntö kattaa entistä selkeämmin kaikki syrjintäperusteet, mukaan luettuna ikä.

Tuetaan maahanmuuttajataustaisten ja maahanmuuttajalasten ja -nuorten kotoutumista.

VASTUUTAHO: TEM (SM), OKM, STM

Kotouttaminen on osa monen viranomaisen työtä valtiolla ja kunnissa. Maahanmuuttajien kotouttamisasioiden valmistelu on siirtynyt vuonna 2012 sisäministeriöstä työ- ja elinkeinoministeriön vastuulle. Osana STM:n ja OKM:n toimia on rahoitettu mm. maahanmuuttajajärjestöjen kotoutumista tukevia hankkeita. THL on toteuttanut yhteistyössä eri toimijoiden kanssa useita tutkimushankkeita, joilla on kerätty tietoa maahanmuuttajien hyvinvointiin ja kotoutumisen palveluntarpeisiin liittyen (mm. Maahanmuuttajien terveys- ja hyvinvointitutkimus – Maamu; Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimus). Erityisesti maa-

hanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten terveyttä ja hyvinvointia on tarkasteltu Etnokids ja Nuorten kotoutumisen indikaattorit -hankkeessa sekä syksyllä 2014 julkaistussa ”Maahanmuuttajataustaisten 8. ja 9.-luokkalaisten hyvinvointi -Kouluterveyskysely 2013”. Vuonna 2013 uudistetun Äitiysneuvolaoppaan osana annetaan toimitasuosituksia myös kahden kulttuurin sekä monikulttuuristen perheiden parissa toimiville terveydenhuollon ammattilaisille. Useissa tehdyissä selvityksissä todetaan lisätiedon tarve mm. paremman seurannan kehittämiseksi.

Ohjataan avustuspolitiikalla nuorisojärjestöjä, nuorisotyötä tekeviä järjestöjä sekä nuorison palvelujärjestäjä toimimaan nuorisolain arvojen mukaisesti.

VASTUUTAHO: OKM

OKM:n avustamien valtakunnallisten nuorisojärjestöjen on toteutettava nuorisolain tarkoitusta. Nuorisolain tarkoitus on tukea nuorten kasvua ja itsenäistymistä, edistää nuorten aktiivista kansalaisuutta ja nuorten sosiaalista vahvistamista sekä parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja. Tämän tavoitteen toteuttamisessa lähtökohdina ovat yhteisöllisyys, yhteisvastuu, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, monikulttuurisuus ja kansainvälisyys, terveet elämäntavat sekä ympäristön ja elämän kunnioittaminen. Rahoituspäätöksiä tehtäessä ministeriössä arvioidaan jatkuvasti, täyttävätkö järjestöt nuorisolain tarkoituksen.

Tehostetaan eri syrjintäperusteiden tapahtuvan häirinnän sekä kiusaamisen torjuntaa mm. sisäisen turvallisuuden ohjelman avulla.

VASTUUTAHO: Useat eri ministeriöt

Useat sisäisen turvallisuuden ohjelmassa mainitut syrjinnän, häirinnän sekä kiusaamisen vastaiset toimet ovat toteutuneet. Esimerkiksi OM:n alainen oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on kehittänyt uuden kansallisen rikosuhritutkimuksen (KRT), joka on tarkoitettu toistaa vuosittain ja jonka otokseen sisältyvät myös maahanmuuttajat. OKM:n päävastuuna ollut koulukiusaamista ehkäisevä KivaKoulu on otettu käyttöön kattavasti ja se on noin 2500 koulussa, mikä on noin 90 % kaikista peruskouluista. Hankkeen tuloksista on toteutettu vaikuttavuustutkimuksia, joiden mukaan KivaKoulu-toiminta on erityisen vaikuttavaa alakouluissa. PLM: Joukko-osastojen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmissa on huomioitu varusmiehet ja monikulttuurisuustekijät (Yleinen Palvelusohjesääntö 2009 ja Sotilaan käsikirja). SM:n koordinoima Yhdenvertaisuus etusijalle (YES) -hanke on kansallinen syrjinnän vastainen toimintaohjelma. Hankkeen tavoitteena on kasvattaa tietoisuutta ja valmiuksia yhdenvertaisen kohtelun ja syrjimättömyyden toteutumiseksi sekä edistää monimuotoisuuden hyväksymistä yhteiskunnassa.

OKM käynnisti Ei-vihapuheelle kampanjan 03/2013. Ei vihapuheelle -liike on osa yhteiseurooppalaista No Hate Speech Movementia, jossa on mukana 40 Euroopan neuvoston jäsenmaata. Suomen Plan International koordinoi vuosina 2013–2014 toteutettua kampanjaa. Ei vihapuheelle -liike on nuorten liike, joka pureutuu verkon vihapuheeseen ja pyrkii edistämään ihmisoikeuksia ja sananvapautta sekä yhteiskunnan moniäänisyyttä ja moniarvoisuutta. Liike haluaa edistää kunnioitettavaa keskustelukulttuuria niin verkossa kuin muualla yhteiskunnassa.

Tehostetaan uhrien avunsaantia. Kehitetään viranomaisten toimintaa helpommin lähestyttävämmäksi lapsille ja nuorille. Tuotetaan matalan kynnyksen palveluja syrjintää ja rasismia kokeneille sekä syrjintävaarassa oleville lapsille ja nuorille.

VASTUUTAHO: Useat eri ministeriöt

Uusi yhdenvertaisuuslaki ja sen myötä perustettava uusi yhdenvertaisuusvaltuutettu selkeyttävät syrjinnän uhrien avunsaantia. Valtion kotouttamisohjelman mukaan (2012–2015) erityistoimia kohdistetaan väkivaltaa kokeneiden maahanmuuttajanaisten ja heidän lastensa kotoutumisen tukemiseen (STM, TEM). STN, SM ja OM ovat käynnistäneet laajassa yhteistyössä toteutettavan Lastenasiointi-hankkeen, jonka tavoitteena on tuottaa poikkihallinnollinen erityispalvelu alle 18-vuotiaille

lapsille ja nuorille, joiden epäillään kokevan fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa. Voidaan sanoa, että laillisuusvalvojat ja kaikki ministeriöt toimialansa mukaisesti kehittävät viranomaistoimintaa, mikä tekee yhteistyöstä koordinoimatonta sekä palveluista pirstalaista.

4.2. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt sekä sateenkaariperheet

Lisätään tutkimustietoa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin sekä sateenkaariperheisiin kuuluvien hyvinvoinnista ja edistetään rakenteiden aiheuttamien riskien tunnistamista. Lisäksi kehitetään kolmannen sektorin osaamista ja käytäntöjen kehittämistä.

VASTUUTAHO: OKM, STM

OKM on tukenut SETA ry:n nuorisotoiminta ja erillisiä hankkeita sekä mm. Sateenkaariperheet ry:n hankkeita, jotka tuottavat tietoa eri ryhmiin kuuluvien nuorten hyvinvoinnista. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmasta on rahoitettu mm. Nuorisotutkimusseuran ja Setan yhteistä laajaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten hyvinvointia kartoittavan kyselytutkimuksen sekä Sateenkaariperheet ry:n ja Väestöliiton yhteistä suomalaisten sateenkaariperheiden lasten hyvinvointia selvittävää hanketta. THL on laatinut Seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistämisen toimintaohjelma 2014–2020, jossa nostetaan esille mm. koulujen seksuaalikasvatuksen rooli yhdenvertaisuuden lisääjänä.

4.3. Alueellinen yhdenvertaisuus

Tavoitellaan peruskoulun alueellisten erojen puolittamista osana koulutuksellista tasa-arvon ohjelmaa

VASTUUTAHO: OKM

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa (KESU) vuosille 2011–2016 on asetettu useita tavoitteita tasa-arvon edistämiseksi koko koulutusjärjestelmässä. Osana KESU:a OKM on asettanut työryhmän, joka on laatinut ehdotuksen valtioneuvoston strategiaksi koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseksi (12/2012). Ehdotuksessa esitetään toimenpiteitä kaikille koulutusasteille varhaiskasvatuksesta aikuiskoulutukseen sekä eri asteiden välisiin nivelvaiheisiin. Kunnianhimoisina tavoitteina on puolittaa koulujen ja alueiden väliset erot, sukupuolten osaamistasoero sekä sosiaalisen ja etnisen taustan selitysosuus perusopetuksen oppimistuloksista vuoteen 2020 mennessä. OKM on mm. jakanut valtion erityisavustusta koulutuksellista tasa-arvoa edistäviin toimenpiteisiin peruskoulujen perusopetuksessa (vuosina 2013–2014: 23 milj. euroa) 107 kunnalle, kaupungille tai muulle toimijalle. Lisäksi OKM on vuodesta 2010 lähtien osoittanut valtion erityisavustusta perusopetuksen opetusryhmien pienentämiseen. Vuonna 2013 ra-

hoitusta myönnettiin kaikkiaan 60 miljoonaa euroa 239 opetuksen järjestäjälle, rahoituksen aiemmin ollessa 30 milj. euroa vuositasolla. Toimenpiteillä on selvityksen mukaan pienennetty varsinkin suurten opetusryhmien osuutta, jotta yhdenvertaisuus opetuksessa pystyttäisiin turvaamaan koko maassa. OKM:n tekemän selvityksen mukaan 7.-9. luokkien opetusryhmien koko on vuosina 2010-2013 pienentynyt yhtä maankuntaa lukuun ottamatta.

Osallistetaan opiskelijoita oppilaitosverkoston kehittämisessä ja oppilaitosten määrän mahdollisessa vähentämisessä.

VASTUUTAHO: OKM

Ei tiedossa.

Kehitetään sähköisiä järjestelmiä, kuten verkkonuorisotyötä.

VASTUUTAHO: OKM

Verkkonuorisotyön kehittäminen on OKM:n nuorisotyön ja -politiikan vastuualueella ja sitä on käytännössä tehty myöntämällä toiminta-avustusta Verkkonuorisotyön valtakunnalliselle kehittämiskeskukselle (Verke), joka on yksi opetus- ja kulttuuriministeriön elokuussa 2010 nimeämistä nuorisotyön valtakunnallisista palvelu- ja kehittämiskeskuksista. Verken tehtävänä on tarjota koulutus- ja tukipalveluita kunnille ja järjestöille, jotka tekevät verkkonuorisotyötä. Verken toimintaa koordinoi Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskus. Lisäksi OKM on vuosittain jakanut avustuksia verkkonuorisotyön hankkeille.

Kehitetään sähköisiä opintojen ohjauspalveluita osana Oppijan verkkopalveluita.

VASTUUTAHO: OKM

Oppijan verkkopalvelut -kokonaisuus (2011-2016) on osa VM:n koordinoimaa Sähköisen asioinnin ja demokratian vauhdittamisohjelmaa (SADe-ohjelma), joka tuo sähköisen asioinnin palvelut kansalaisten sekä viranomaisten ulottuville. Oppijan verkkopalvelut -hanke on opetustoimen kehittämä sähköisen asioinnin verkkopalvelukokonaisuus, jossa on tarkoitus tuottaa opiskelua ja siihen hakeutumista sekä oppimista ja urasuunnittelua tukevia palveluita. Palvelu on tarkoitettu mm. koulutuk-

seen hakeutujille, opiskelijoille, oppilaitoksille ja koulutuksen järjestäjille. Osana kokonaisuutta on rakennettu uutta koulutuksen tieto- ja hakupalvelua (OPINTOPOL-KU), jolla pyritään mm. vastaamaan nuorisotakuun velvoitteeseen hakeutua perusopetuksesta koulutukseen. Seuraavaksi valmistuvia palveluita ovat mm. työkalu henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laatimiseen (eHO-PS), yleissivistävän koulutuksen opetussuunnitelmien perusteiden sekä ammatillisen koulutuksen tutkintojen perusteiden sähköistäminen, kartta- ja koulumatkareititipalvelu (esim. lähin ammatillisen koulutuksen järjestäjä). Lisäksi toteutetaan mahdollisuus siirtohakujen hallintaan Opintopolussa, jonka nähdään vähentävän ammatillisen koulutuksen keskeyttämisiä ja lisää koulutuksellista tasa-arvoa. Väärälle oppimispolulle päätenyt opiskelija voi ilman hukattuja vuosia tai kuukausia siirtyä koulutuksesta toiseen hallitusti Opintopolun avulla. Alan vaihtajat saavat jo suoritettuja opintoja hyväksi luettua siirtotilanteissa.

Osana kuntauudistuksen toteutusta huolehditaan, että lasten ja nuorten alueellinen yhdenvertaisuus paranee.

Tässä vaiheessa on vaikea arvioida, kuinka lasten ja nuorten alueellinen yhdenvertaisuus tulee tosiasiassa huomioiduksi osana rakenneuudistuksia. Eduskunnan käsittelyssä oleva uusi kuntalaki (HE 268/2014) velvoittaisi kuntia asettamaan nuorisovaltuuston tai vastaavan nuorten vaikuttajaryhmän (26 §), mikä lisäisi nuorten alueellista yhdenvertaisuutta osallisuuden näkökulmasta. Samalla kuitenkin on esitetty huolta nuorten tosiasiallisista vaikuttamismahdollisuuksista kaikissa nuoria koskevissa asioissa erityisryhmät huomioiden. Kuntauudistuksen rinnalla sote-uudistus tulee muuttamaan julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennetta. Tässä uudistusprosessissa jää nähtäväksi, mikä on kuntien nuorisovaltuustojen rooli ja ylipäänsä nuorten mahdollisuus tosiasialliseen vaikuttamiseen sosiaali- ja terveydenhuollon päätöksenteossa. VM on ilmoittanut kannustavansa kuntia lapsivaikutuksien arviointiin rakenneuudistuksia tehtäessä. Se on julkaissut yhdessä lapsiasiavaltuutetun kanssa esitteen Kuntauudistus on lasten ja nuorten asia (2013), jonka valmistelussa toteutettiin seminaari/keskustelutilaisuus, jossa nuoret saivat esittää näkemyksiään hallinto- ja kuntaministerille. Lapsiasiavaltuutettu on aktiivisesti myös muilla toimillaan nostanut esiin lasten ja nuorten asioiden merkityksen osana kuntaratkaisuja (esim. Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2012 Lasten ja nuorten kunta luo hyvinvointia).

5 Tyttöillä ja pojilla on tasa-arvoiset oikeudet ja mahdollisuudet

5.1 Harrastusten sukupuolittuneisuus

Sukupuolen mukaan joko tyttöjä tai poikia kiinnostavien harrastusten julkisia tukia jaettaessa kiinnitetään huomiota tuen tasapuoliseen kohdentumiseen. OKM huolehtii, että toimeenpanossa toteutuvat erityisesti tyttöjen harrastusmahdollisuudet.

VASTUUTAHO: OKM

Opetus- ja kulttuuriministeriö on vuoden 2014 alusta lähtien lisännyt avustusten kirjaamisen yhdeksi perusteeksi sukupuolten tasa-arvon/tyttö- tai poikatyön nuorisotoiminnan tukemista koskeissa harkinnanvaraisissa valtionavustuksissa. Tämä mahdollistaa entistä paremman asiaa koskevan seurannan.

Tasa-arvon edistäminen otetaan hakukriteeriksi vuodesta 2012 alkaen terveystä edistävän liikunnan sekä lasten ja nuorten liikunnan kehittämisavustuksissa.

VASTUUTAHO: OKM

Sukupuolten välisen tasa-arvon näkökulma on otettu huomioon lasten ja nuorten liikunnan sekä aikuisten terveystä edistävän liikunnan hankehauissa. Hakujulistuksissa mainitaan molemmissa tasa-arvo.

5.2 Sukupuolivaikutusten arviointi lapsia ja nuoria koskevassa toiminnassa

Lapsiin ja nuoriin liittyvissä lainsäädäntö- ja muissa hankkeissa, kuten koulutusta uudistettaessa tehdään sukupuolivaikutusten arviointia. Informaatio-ohjauksella vaikutetaan yhteiskunnan eri toimijoihin, kuten järjestöihin ja kuntiin.

VASTUUTAHO: OM, OKM, STM

OKM:ssä sukupuolivaikutusten arviointia tehdään ja on tehty useissa lakihankkeissa: liikuntalakia uudistettaessa, oppivelvollisuuden pidentämisestä koskevassa lakihankkeessa, ns. tutkintouudistuksessa eli TUTKE-laissa (Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi ammatillisesta koulutuksesta annetun lain ja ammatillisesta aikuis-koulutuksesta annetun lain muuttamisesta sekä eräiksi niihin liittyviksi laeiksi) ja viimeisimmäksi nuorisolakia uudistettaessa.

STM on levittänyt sukupuolivaikutusten arviointia muille yhteiskunnan toimijoille nettisivuillaan sekä julkaisemalla käsikirjan Sukupuolisilmälasit käytössä - käsikirja mi-

nisteriöiden tasa-arvotyön tueksi. STM:n internetsivuilla on sukupuolisilmälasit -kokonaisuus, jonka materiaali on kaikkien toimijoiden käytössä. STM:n alaisuudessa toimii Tasa-arvotiedon keskus Minna, jonka internetsivut (minna.fi) sisältävät paljon sukupuolivaikutusten arviointia helpottavaa materiaalia. STM:n valtakunnallisilla ESR-rahoilla on tuettu kuntien valtavirtaistamistyötä. Lisäksi STM on tehnyt yhteenvedon sukupuolivaikutusten arvioinnista hallituksen esityksissä. Yhteenvedossa todetaan, että noin 12 prosentissa vuonna 2013 annetuista hallituksen esityksestä arvioidaan sukupuolivaikutuksia jollain tavoin.

5.3 Fyysinen ja psyykinen koskemattomuus

Varmistetaan lasten ja nuorten oikeus fyysiseen ja psyykkiseen koskemattomuuteen mm. edistämällä lasten ja nuorten omaa tietoisuutta oikeudesta koskemattomuuteen.

VASTUUTAHO: SM, PLM, OKM, LVM, STM

SM:n Sisäisen turvallisuuden ministeriryhmä käsittelee säännöllisesti oppilaitosten turvallisuustilannetta. Sisäasiainministeriössä on myös käynnissä EU-hanke ”Right to Choose”, jossa lisätään tyttöjen ja nuorten naisten kykyä tunnistaa ja siten olla joutumatta seksuaalisen häirinnän ja seksuaalirikosten kohteeksi. Hankkeen kohderyhmänä ovat 15-25-vuotiaat naiset.

Puolustusministeriöllä on käynnissä lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseen tähtäävä koulutus varusmiehille ja heidän kouluttajilleen yhteistyössä Väestöliiton kanssa. Lisäksi Puolustusvoimissa on käytössä kiusaamisen nollatoleranssi.

STM on lisännyt tietoisuutta lapsen oikeuksista. THL:n Kouluterveyskyselyyn on lisätty kysymyksiä seksuaalisesta väkivallasta, minkä johdosta se on tullut näkyviin entistä paremmin. Lisäksi STM on tehnyt perhesurmaselvityksiä. Lastensuojelussa säädetään lailla ilmoitusvelvollisuus, jonka mukaan myös pahoinpitelypäilyistä olisi tehtävä ilmoitus poliisille. STM:n ohjaamalla THL:lä on lasten ja nuorten tietoisuutta oikeudesta koskemattomuuteen lisäävä kampanja ”Mun kroppa mä päätän”. Lisäksi on tuotettu Turvataito-opas nuorille. Myös STM:ssä toimivalla tasa-arvovaltuutetulla on ”Ei meidän koulussa!” -kampanja seksuaalista häirintää vastaan.

Liikenne- ja viestintäministeriöstä on edustus Kansallisen audiovisuaalisen instituutin mediakasvatus- ja kuvaohjelmayksikön (MEKU) neuvottelukunnassa.

6 Nuorilla on mahdollisuus asua ja elää itsenäisesti

6.1 Nuorten asuminen

Itsenäistyvien nuorten asunto-olojen parantamiseksi huolehditaan investointiavustusten riittävydestä ja säilytetään vähintään niiden nykyinen taso. Painopisteenä on nuorten asunnottomuuden ja syrjäytymisen ehkäisy sekä sosiaalinen vahvistaminen.

VASTUUTAHO: YM

Vuosina 2012 ja 2013 investointiavustuksia on myönnetty opiskelija-asuntokohteille yhteensä n. 12 miljoonaa euroa. Osana hallituksen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishanketta vuosille 2012–2015 toteutetaan Nuorten asunnottomuuden ennaltaehkäisy -hanketta. Hankkeen koordinoinnista vastaa NAL. RAY kohdentaa järjestöille toiminta- ja kehittämisavustuksia nuorten asunnottomuuden ennaltaehkäisytyöhön. Asunnottomuutta ja syrjäytymistä torjuvia asumisneuvontaa ja tukea arjen hallintaan lisätään ainakin 500 nuorelle, ja nuorisoasuntokantaa rakennetaan ainakin 600 asuntoa YM:n ja RAY:n tukemana. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishankkeeseen kytkeytyy myös mielenterveyskuntoutujien asumisen kehittäminen, mihin liittyy YM toteuttaa yhdessä muiden toimijoiden kanssa vuosina 2012–2015 mielenterveyskuntoutujien asumisen kehittämishankkeen.

Opiskelija-asuntojen saatavuutta parannetaan alkaen niistä paikkakunnista, joissa tilanne on heikoin.

VASTUUTAHO: YM, OKM

Valtioneuvoston asuntopoliittinen toimenpideohjelma vuosille 2012–2015 sisältää hallituksen asuntopoliittian keskeiset toimenpiteet ja siinä keskitytään erityisesti asuntotuotannon lisäämiseen sekä erityistä tukea tarvitsevien ryhmien asumisolojen parantamiseen. Ohjelmaan on kirjattu myös monia nuorten asumista koskevia toimenpiteitä. Valtaosa toimenpiteistä on jo toteutettu, loppuosa on vielä kesken. Vuosina 2012 ja 2013 on myönnetty investointiavustuksia opiskelija-asuntokohteille yhteensä noin 12 milj. euroa ja tällä summalla on rakennettu tai peruskorjattu noin 1 800 opiskelija-asuntoa. Opiskelija-asuntojen saatavuutta parannettiin myös alentamalla kesällä 2014 korkotukilainoituksen omavastuukorkoa 1 prosenttiin. Asuntorakentamisen lyhytrajoinen korkotuki on toteutunut. Korkotukimallilla oli tarkoitus vauhdittaa kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen rakentamista.

Jatketaan ja kiirehditään kehitysvammaisten henkilöiden, erityisesti nuorten asumisen ohjelman toteutusta.

VASTUUTAHO: YM, STM

Ohjelman määrälliset tavoitteet on saavutettu ja ohjelma mennyt eteenpäin. Kehas-ohjelmassa asetettiin tavoitteeksi, että vuosina 2010–2015 rakennetaan 470 uutta asuntoa ja perusparannetaan 60 asuntoa vuosittain ARAn tuella. Esimerkiksi 2013 rakennettiin 412 asuntoa ja perusparannettiin 39 asuntoa. Lisäksi ohjelmakaudella pitäisi rakentaa tai hankkia noin 130 tukiasuntoa vuosittain RAY:n tuella. Tältä osin on kuitenkin päästy vuositasolla vain 40–50 asuntoon. Laitoshoidon suunta ollut laskeva.

Oppilaitosten asuntoloissa kiinnitetään huomiota asuntoloiden turvallisuuden, viihtyisyyden sekä vapaa-aikatoiminnan ja muun nuorten tarvitseman ohjauksen kehittämiseen.

VASTUUTAHO: OKM, YM, OPH

Osana ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamisohjelmaa (2011–2014) toteutetaan Fiilistä asumiseen -hanketta, joka kehittää turvallista ja viihtyisää asuntolatoimintaa. Yhteistyökumppaneina hankkeessa on kuusi isoa ammatillisen koulutuksen järjestäjää eri puolilta maata. Hankkeessa on tuotettu myös asuntolatoiminnan käsikirja, jota voivat soveltaa käytäntöön kaikki koulutuksen järjestäjät, joilla on asuntolatoimintaa. Fiilistä asumiseen-hankkeesta levitetään hyviä käytäntöjä ja toimivia malleja koko läpäisyn tehostamisohjelman yhteisissä seminaareissa, www-sivustolla ja valtakunnallisilla asuntolaohjaajien päivillä. Keväällä 2015 käynnistyy läpäisyn tehostamisohjelman levityshanke, jonka kautta tehostamisohjelman tuloksia jaetaan laajasti kentän toimijoiden käyttöön.

6.2 Oman talouden hallinta

Opetuksessa ja koulutuksessa tehostetaan valmiuksien antamista oman talouden hallintaan. Tehostetaan nuorten oman talouden hallinnan osaamista mm. kuluttajaviraston, järjestöjen, seurakuntien ja elinkeinoelämän yhteistyöllä.

VASTUUTAHO: TEM, OKM, Kuluttajavirasto

TEM:ssä toimiva Taloudenhallinnan neuvottelukunta lanseerasi nuorten oman talouden hallintaa tukevat raha-asiat.fi -sivuston sekä kalliitkulissit.fi -sivuston, joiden ylläpitäminen on kuitenkin lopetettu.

PLM on järjestänyt varusmiehille velkaneuvontaa yhdessä STM:n ja velkaneuvontaa toteuttavien järjestöjen kanssa. Velkaneuvontaa toteuttavat joukko-osastojen sosiaalikuraattorit ja suunnitteilla on So-tilaskotiliiton ja Marttaliiton yhteishanke varusmiesten talousneuvonnasta.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto on vaikuttanut OPS 2016 laadintaan antamalla lausuntoja tuntijakoon, opetuksen sisältöihin ja tavoitteisiin sekä olemalla mukana kotitalouden oppiaineen perusteasiakirjan laadinta työryhmässä. Tavoitteena on ollut oman talouden hallinnan taitojen sisällyttäminen mahdollisimman laajasti ja oppijalähtöisesti opetussuunnitelmiin ja koulun toimintaan. Kilpailu- ja kuluttajavirasto on myös laatinut opetuksen tavoitteet ikäkaudenmukaiselle talouskasvatukselle osana laajempia kuluttajakasvatuksen tavoitteita. Se on jatkoa 2009 laaditulle kuluttajakasvatuksen strategialle, joka puolestaan laadittiin OECD:n kuluttajakasvatuksen suositusten mukaisesti. Nämä toimenpiteet on tehty yhteistyönä pohjoismaisvirolaisen kuluttajakasvatuksen työryhmän kanssa. Kilpailu- ja kuluttajavirasto on myös kehittänyt talouskasvatuksen pedagogiikkaa ja opetusteknologian käyttöä Helsingin yliopiston kanssa. Talouskasvatus on ollut teemana vuodesta 2010 alkaen vuosittain kuluttajaoikeuksien päivänä järjestettävässä ”Rajapajassa”, joka on yhteistyöhanke opettajankoulutuksen (kotitalousopettajien koulutus) ja kuluttajaekonomian laitoksen kanssa. Oppimisaineistoja tarjotaan KKV:n opettajille suunnatuilla sivuilla. Lisäksi opettajilla on käytössä mm. Raha-asioiden selko opas, joka uusittiin 2013, lisäksi oppaat raha-asioihin jaetaan verkossa sekä paperituotteena talous- ja velkaneuvojen kautta. Kilpailu- ja kuluttajavirasto on myös avannut YouTube kanavan, jonka ensimmäiset videot (4 kpl) käsittelevät talousasioita. Lisäksi Kilpailu- ja kuluttajavirasto on aktiivisesti kouluttanut opettajia ja toiminut talouskasvatuksen verkostoissa, kuten Mun talous-verkostossa.

Opetushallitus on opetussuunnitelman perusteiden uudistamistyössä linjannut, että yhteiskuntaopin opetus aloitettaisiin 4. luokalla ja historian opetus viim. 5. luokalla. Yhteiskuntaopin sisältöihin alaluokille tulee tavoite tukea oppilasta ymmärtämään oman rahankäytön ja kulutusvalintojen perusteita sekä harjoittelemaan niihin liittyviä taitoja.

Kiristetään pikalainoituksen lainsäädäntöä.

VASTUUTAHO: OM

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kuluttajansuojalain 7 luvun, eräiden luotonantajien rekisteröinnistä annetun lain sekä korkolain 2 §:n muuttamisesta (HE 78/2012 vp) annettiin maaliskuussa 2013. Esityksen mukaisesti pikalainoihin asetettiin korkokatto. Korkokatolla pyritään hillitsemään pikavippien synnyttämiä velkaongelmia. Korkokatto tuli voimaan lainsäädännössä 1.6.2013.

Lisätään toimia, joilla siirretään nuorten uhkapelaamisen aloittamisikää myöhäisemmäksi ja ehkäistään uhkapelaamisen haittoja sekä lisätään peliongelmaisten tukea.

VASTUUTAHO: STM/THL, OKM

Sosiaali- ja terveysministeriö on strategiassaan linjannut, että rahapelihaittojen vähentämisen tavoitteet ovat peliriippuvuuden vähentäminen, uuden teknologian mahdollistamien uusien riippuvuuksien tunnistaminen, niiden hoidon parantaminen, pelaamisen aloittamisien nostaminen ehkäisevillä toimilla ja ongelmien kasautumisen vähentäminen.

Pelaamisesta aiheutuvia haittoja pyritään ehkäisemään suomalaisella pelilupajärjestelmällä. Peliluvan haltijat vastaavat sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen mukaan niistä yhteiskunnallisista kustannuksista, jotka aiheutuvat rahapelitoiminnasta. THL tutkii ja kehittää rahapeliongelmaisten tukea ja palveluja STM:n ohjaamana.

STM käynnisti rahapelien toimeenpanoa koskevien haittariskien ja haittojen arvioinnin vuonna 2014. Rahapelaamista on systemaattisesti integroitu alkoholi- ja tupakkatuotteiden ehkäisevän työn ja valvonnan yhteyteen esimerkiksi Pakka-mallilla. Rahapelihaittojen ehkäisy on osa uutta ehkäisevän päihdetyön lakia, josta hallitus antoi esityksen eduskunnalle joulukuussa 2014 (HE 339/2014). Vuonna 2010 lainsäädännöllä (arpajaislaki) asetettiin kaiken rahapelaamisen ikärajaksi 18 vuotta. Erityisesti nuoriin kohdistuvan ehkäisevän työn osalta STM yhteistyötä on tehnyt yhteistyötä nuorten pelaa- mista käsittelevien järjestöjen kanssa (www.pelitaito.fi ja www.pelituki.fi).

7 Kaikilla lapsilla ja nuorilla on lähtökohdistaan riippumatta mahdollisuus saada itselleen korkeatasoinen koulutus

7.1 Sosioekonomisen taustan vaikutus koulutukseen osallistumiseen

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman 2011–2016 mukaisesti valmistellaan ja käynnistetään Koulutuksellisen tasa-arvon toimenpideohjelma.

VASTUUTAHO: OKM

”Ehdotus valtioneuvoston strategiaksi koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseksi” julkaistiin vuonna 2012. Koulutuksellisen tasa-arvon toimenpideohjelmaa ei kuitenkaan ole käynnistetty. Useita ehdotuksessa olleita toimenpiteitä on kuitenkin toteutettu erillisesti.

OKM on jakanut valtionavustuksia koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseksi (26 miljoonaa vuonna 2014) vuodesta 2012. Tavoitteena on koulujen välisten erojen kaventaminen. Esiopetus on säädetty velvoittavaksi vuoden 2015 alusta. Valmistavien ja valmentavien koulutusten kokonaisuutta on yhtenäistetty. Lukion, ammatillisen perus- ja lisäkoulutuksen sekä vapaan sivistystyön rakenteita tiivistetään ja rahoitusta uudistetaan vuosina 2014–2016. Nuorten työssäoppimisen ja oppisopimuskoulutuksen uudistamiseksi on käynnistetty toimenpideohjelma vuonna 2013. Toimenpiteet kohdennetaan alle 25-vuotiaille, vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa oleville nuorille.

OKM jakoi myös nuorten oppisopimuskoulutuksen ja työpaikalla tapahtuvan oppimisen vahvistamiseksi 20,6 miljoonaa euroa valtionavustuksia vuonna 2014. Ammatillisen perusopetuksen ohjaus- ja tukipalvelujen uuden organisointi on vahvistanut palvelujen moniammatillisuutta. Opettajien ja ohjaajien täydennyskoulutuksen toteuttamisessa on mukana sukupuolitietoinen opetus ja ohjaus. Säädös- ja määräysmuutoksilla on vahvistettu ammatillisten tutkintojen osaamisperusteisuutta ja tutkintojen rakentumista työelämän työ- ja toimintakokonaisuuksiin pohjautuvista tutkinnon osista. Lisäksi säädös- ja määräysmuutoksilla on lisätty valinnan mahdollisuuksia tutkinnoissa. Korkeakoulujen koulutusrakenteita kehitetään korkeakoulutarjonnan monipuolistamiseksi mm. selvittämällä tarvetta korkeakoulututkintoja suuremmille opintokokonaisuuksille. Myös korkeakoulujen markkinointia erityisesti maahanmuuttajataustaisille opiskelijoille on tehostettu.

7.2 Perusopetuksen päättävien nuorten ohjaus

OKM kannustaa järjestöjä ja kuntia tekemään yhteistyötä kieli- ja muihin vähemmistöihin kuuluvien oppilaiden koulunkäynnin tukemisessa. Tuetaan toimintaa toteuttavia.

VASTUUTAHO: OKM

Opetushallitus on vuonna 2014 hyväksynyt hyvän ohjauksen kriteerit perusopetukseen ja toiselle asteelle. Perusopetuksen osalta hyvän ohjauksen kriteerejä ovat mm. se, että verkosto- ja työelämäyhteistyö on suunniteltua ja aktiivista. Ohjaus toteutetaan tavalla, joka edistää oppilaan luottamusta omiin tasavertaisiin mahdollisuuksiinsa koulutuksessa ja työelämässä. Oppilasta tuetaan tiedostamaan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden merkitys valinnoissaan. Ohjaussuunnitelma on tehty yhteistyössä oppilaiden, huoltajien ja sidosryhmien kanssa.

Tavoitteena on, että erilaisten teknisten järjestelmien avulla voidaan helposti seurata nuorten sijoittumista opiskeluihin niin peruskoulun jälkeen kuin myöhemmin erityisesti toisen asteen opintojen keskeytyessä.

VASTUUTAHO: OKM

Syksyllä 2013 otettiin käyttöön opintopolku.fi -haku- ja valintapalvelu, jonka kautta mm. perusopetuksen päättäneet nuoret voivat hakeutua toisen asteen koulutukseen. Palvelu on Opetushallituksen ylläpitämä. Palvelun kautta opiskelijavalintarekisteriin tallennetaan tiedot perusopetuksen päättävistä nuorista ja heidän hakeutumisestaan sellaiseen koulutukseen, jossa opiskelijavalinta suoritetaan kyseisen valintarekisterin kautta. Rekisteriin ei toistaiseksi tallenneta tietoja opintojen keskeyttämisestä. Keskeyttämistieto saadaan ainoastaan välillisesti siinä tilanteessa, että rekisteriin tallennetaan tieto uuden opiskelupaikan vastaanottamisesta.

7.3 Opintotukijärjestelmä

Opintoraha sidotaan hallitusohjelman mukaisesti kansaneläkeindeksiin 1.9.2014 lukien. Opintotuen rakkenteellisia epäkohtia korjataan yhdessä opiskelijajärjestöjen kanssa. Korjataan toisen asteen opiskelijoiden opintotukeen liittyvät epäkohdat. Tarkastellaan perheellisten opiskelijoiden asemaa. Maahanmuuttajille tarkoitettu lukiokoulutukseen valmistava koulutus otetaan opintotuen piiriin syyslukukauden 2014 alusta lähtien.

VASTUUTAHO: OKM

Opintotuki uudistui 1.8.2014 lukien. Osana uudistusta toteutuivat tavoitteet opintotuen indeksisidonnaisuudesta, eräiltä osin toisen asteen opintotuen epäkohtien korjaamisesta (vanhempien tulojen huomioonottamista lievennetään vaiheittain täysi-ikäisten itsenäisesti asuvien osalta) sekä maahanmuuttajille tarkoitettun valmistavan koulutuksen ottamisesta opintotuen piiriin.

8 Ennaltaehkäisevillä toimilla ylläpidetään lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä

8.1. Terveelliset elämäntavat

Tuetaan liikunta-, nuoriso- sekä muita järjestöjä lasten ja nuorten terveyttä edistävien elämäntapojen, mukaan lukien ravinto, päihteettömyys ja liikunta, vahvistamiseksi.

VASTUUTAHO: OKM, STM, MMM

OKM:n Lasten ja nuorten liikunnan kehittämisohjelmassa 2012-2015 tuetaan lasten ja nuorten fyysistä aktiivisuutta lisääviä toimenpiteitä erityisavustuksin (yhteensä 2013: 3,3 M€; v. 2014: 2,8 M€) sekä informaatio-ohjauksella. Valtakunnallisen liikuntaorganisaatio Valo ry:n koordinoimana on rakennettu valtakunnallista varhaiskasvatuksen liikkumis- ja hyvinvointiohjelmia, jonka tavoitteena on uudistaa varhaiskasvatuksen rutiineja sekä lisätä lasten liikkumisen määrää (verkostotyötä, pilotointeja, tutkimusta). Valtakunnallisten lajiliittojen avustusperusteet uudistettiin vuonna 2013. Painopisteeksi nostettiin harrasteliikunta. Sosioekonomisten erojen kaventaminen on huomioitu liikunta- ja urheiluseuroille kohdennetun seuratuksen jakamisessa. Seuratuksen yhtenä kriteerinä on, ettei harrastus saa ylittää yli 50 euroa kuukaudessa. Vuonna 2013 seuratuksia jaettiin 3,85 miljoonaa yhteensä 309 hankkeelle. Vuonna 2014 jaossa on 5 miljoonaa euroa.

MMM on vuosina 2012-2014 rahoittanut useita hankkeita koskien erityisesti lasten ja nuorten ravitsemusta ja terveyttä. Rahoituksen yhtenä painoalueena on usein ollut tasapainoiseen ruokavalioon liittyvät hankkeet. Esim. vuosia 2012 ja 2013 koskevissa hankehaussa yhtenä painopisteinä oli mm. lisätä erityisesti nuorten tietämystä ruokaketjusta ja sen vaikutuksista työllisyyteen, huoltovarmuuteen, ympäristöön ja ruoan laatuun. Rahoitetuissa hankkeissa on lisätty nuorten arvostusta kouluruokailua kohtaan, lisätty musiikin keinoin lasten kasvutietoisuutta sekä vaikutettu lapsiperheiden ruokahävikin vähentämiseen.

Tuetaan laadukkaita ja laajoille käyttäjäryhmille suunnattujen liikuntapaikkojen rakentamista ja peruskorjaamista.

VASTUUTAHO: OKM

Liikuntapaikkarakentamisen tuki on keskeinen osa valtion liikuntapoliittisia toimia. OKM myönsi liikuntapaikkarakentamiseen vuonna 2013 avustuksia 28 milj. euroa painotuksen ollessa laajoille käyttäjäryhmille suunnatuissa liikuntapaikoissa kuten uimahallit, liikuntasalit ja -hallit, jäähallit sekä lähiliikuntapaikat ja kentät. Valtion

liikuntaneuvosto on asettanut rakentamisjaoston syksyllä 2011. Rakentamisjaoston tehtäväksi määriteltiin liikuntapaikkarakentamisen strategisten linjausten valmistelu. Valtion liikuntaneuvoston on laatinut suunta-asiakirjan (2014:4), joka on luonteeltaan katsaus liikuntapaikkarakentamisen nykytilaan. Lisäksi VLN on toteuttanut arvioinnin valtion liikuntatoimen määrärahojen kasvun tuloksista hallituskaudella 2007–2011 (2013:8).

Edistetään liikuntapaikkojen esteettömyyttä rakentamis- ja peruskorjausvaiheessa informaatio-ohjauksella sekä järjestämällä esteettömyyteen liittyvää koulutusta.

VASTUUTAHO: OKM

OKM on edistänyt liikuntapaikkojen esteettömyyttä rakentamis- ja peruskorjausvaiheessa informaatio-ohjauksella. Myös esteettömyyteen liittyvää koulutusta on järjestetty. Esteettömän liikuntarakentamisen kysymyksissä OKM:n liikuntayksikkö on tehnyt hyvin pitkään yhteistyötä eri toimijoiden kanssa (mm. ympäristöhallinto, Kynnys ry:n, Metsähallitus). Yhteistyön tuloksena on syntynyt esteettömän liikuntapaikkarakentamisen opaskirjoja. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuun ”Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja” sisältyy suuntaviivoja myös esteettömyyteen liittyen. Suositusten mukaan valtionavustuksen hakijaa pyydetään liittämään hakemukseen hanketta koskeva esteettömyys selvitys ja peruskorjausten osalta esteettömyyskartoitus. Ministeriö on myös tukenut VAU:n ja Kynnys ry:n asiantuntijoiden tekemää laajaa selvitystä urheilupuistojen esteettömyyden edistämiseksi, jonka perusteella joillakin opistoilla suunnitellaan jo peruskorjauksia. Suomessa on myös koulutettu syksyn 2012 aikana 17 esteettömyyskartoitajaa, jotka ovat erikoistuneet liikuntarakentamisen kartoituksiin ja korjausesitysten tekoon.

Tuetaan kouluja terveelliseen ja aktiiviseen elämäntapaan esim. Liikkuva koulu ja Terve Koululainen -toimintamallien mukaisesti.

VASTUUTAHO: OKM, STM

Liikkuva koulu -ohjelman 2012–2015 avulla lisätään peruskoululaisten fyysistä aktiivisuutta sekä edistetään terveyttä, hyvinvointia ja oppimista liikunnallistamalla toimintakulttuuria kouluympäristössä. Ohjelman käytännön toteutusta koordinoi Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES. Määräraha ohjelmalle oli 2 miljoonaa euroa vuonna 2013 ja vuonna 3 miljoonaa euroa vuonna 2014. Osana Liikkuva koulu -hanketta on kehitetty mm. perusopetuksen 5. ja 8. vuosiluokkien

oppilaille tarkoitettu tiedonkeruu- ja palautejärjestelmä (Move!), joka kannustaa oppilaita huolehtimaan omasta toimintakyvystään ja tukee koululaisten laajoja terveys-tarkastuksia. STM:n Muutosta liikkeellä! -valtakunnalliset yhteiset linjaukset terveyttä ja hyvinvointia edistävään liikuntaan 2020 asettavat tavoitteita läpi elämänkaaren, myös lapsille ja nuorille.

Tuetaan perheitä liikunnallisen elämäntavan ja terveellisen ruokailutottumusten muodostamisessa.

VASTUUTAHO: STM, OKM

STM koordinoi perheliikuntaverkostoa.

Vaikutetaan varusmiesikäluokan elämäntapavalintoihin ja sitä kautta elämänhallintaan

VASTUUTAHO: PLM

Puolustusvoimat on toimeenpannut lukuisia nuorten miesten hyvinvointiin ja terveyteen vaikuttavia liikunta- ja terveyskampanjoita. Esimerkiksi "MarsMars.fi -inttikuntoon kolmessa kuukaudessa" on sosiaalisessa mediassa toimiva kuntokampanja, jolla kannustetaan kutsuntaikäisiä ja palveluksen tulossa olevia nuoria kunnon kohentamiseen. Lisäksi varusmiesten vapaa-ajan liikuntakerhotoiminta tukee varusmiesten kunnon kehittymistä ja tuo toimintaa sekä yhdessäoloa vapaa-ajalle. "Tupakoimattomuuden edistäminen Puolustusvoimissa" –hanke toteutetaan vuosina 2013-2016. Hanke toteutetaan Puolustusvoimien, keuhkoterveysjärjestö Filha ry:n ja Suomen Syöpäyhdistys ry:n yhteistyönä Raha-automaattiyhdistyksen rahoittamana. Hankkeen lähestymistapa on kokonaisvaltainen ja moniulotteinen ja sillä pyritään valtakunnalliseen vaikuttavuuteen. Hankkeen kohderyhmänä ovat sekä varusmiehet että puolustusvoimien henkilökunta. Hankkeen tavoitteet on mm. varusmiesten tupakkatuotteiden (ml. nuuska) käytön vähentäminen vähintään 20 % nykytilanteeseen verrattuna. Varusmiesten ja kantahenkilökunnan asenne tupakkatuotteiden käyttöön muuttuu vähemmän sallivaksi. Puolustusvoimien sisäiset ohjeet ja käytännöt tupakkatuotteiden käytön suhteen tarkentuvat. Tietoisuus tupakoinnin lopettamisen tuen mahdollisuuksista ja lopettamisen tuen saatavuus paranee.

8.2. Oppilas- ja opiskelijahuolto

Kehitetään moniammatillista oppilas- ja opiskelijahuoltoa. Kavennetaan opiskeluhoollon alueellisia ja kuntakohtaisia eroja. Kiinnitetään huomiota toisen asteen opiskelijoiden ja amk-opiskelijoiden terveyspalveluiden ja opiskelijahuollon kehittämiseen.

Kiinnitetään huomiota toisen asteen opiskelijoiden ja amk-opiskelijoiden terveyspalveluiden ja opiskelijahuol-

lon kehittämiseen. Kiinnitetään huomiota toisen asteen opiskelijoiden ja amk-opiskelijoiden terveyspalveluiden ja opiskelijahuollon kehittämiseen

VASTUUTAHO: OKM, STM

OKM ja STM ovat yhdessä valmistelleet oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013), joka on astunut voimaan 08/2014. Laki kattaa lapset ja nuoret esiopetuksesta toisen asteen loppuun. Laki tuo psykologi- ja kuraattoripalvelut myös toiselle asteelle ja painottaa ehkäisevää toimintaa. Laki edistää yhteisöllistä opiskeluhoolltoa kaikkien koulussa toimivien tehtävänä sekä monialaista yhteistyötä. Kiinnitetään erityistä huomiota toisen asteen opiskelijoiden sekä ammattikorkeakouluopiskelijoiden terveyspalvelujen ja opiskelijahuollon kehittämiseen. Koulun tai oppilaitoksen sijaintikunta vastaa näiden kuten myös opiskeluterveydenhuollon palveluiden järjestämisestä. Lain tavoitteena on vahvistaa ennaltaehkäisevää ja yhteisöllistä opiskeluhoolltoa.

8.3. Kiusaaminen

Kehitetään ja otetaan käyttöön menetelmiä korkeakouluissa tapahtuvan kiusaamisen ehkäisemiseksi.

VASTUUTAHO: OKM

Ei tiedossa.

Varmistetaan, että lasten ja nuorten kanssa toimivien koulutukseen sisältyy tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja ihmisoikeuksia käsitteleviä oppisisältöjä.

VASTUUTAHO: OKM

Opetushallituksen myöntämässä täydennyskoulutukseen liittyvässä valtionavustuksessa on painopistealueina ollut mm. tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja ihmisoikeuskasvatus. Esimerkiksi opetustoimen henkilöstökoulutuksen yhtenä tavoitteena vuonna 2014 on ollut edistää henkilöstön elinikäistä oppimista ja mahdollisuuksia kehittää ammatissa tarvittavaa osaamista yhteensä reilulla 20 miljoonalla. Opetustoimen henkilöstökoulutuksen painopistealueena on mm. ollut turvallinen koulu- ja oppilaitosyhteisö sekä lisäksi mm. vahvistaa opettajien monikulttuurisessa opetustyössä tarvitsemia pedagogisia ja muita valmiuksia. OKM on rahoittanut kaikissa yliopistojen opettajankoulutusta antavissa yksiköissä toteutetun Tasa-arvo- ja sukupuolietietoisuus opettajan koulutuksessa –hankkeen. Hanke ajoittui vuosille 2008-2011, mutta sen toimia jatkui vielä 2012 puolelle. OKM asetti 2013 kolme selvityshenkilöä, joiden tehtävänä oli laatia selvitys demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen tilasta yliopistojen ja ammatillisten opettajakorkeakoulujen antamassa opettajankoulutuksessa ja tehdä kehittämissuosituksia. Selvitystyöstä tuli erittäin laaja,

koska se toteutuksessa käytiin opettajankoulutusta ja siihen liittyvää harjoittelua monipuolisesti läpi haastatelu- ja kyselyin. Selvitykseen liitettiin myös yhteistyö sidosryhmien kanssa seminaari- ja kirjallisten kuulemisten avulla. Selvitystyöstä ja siinä olevista suosituksista valmistui raportti kesäkuussa 2014. Raportista käy ilmi tarkemmin toimenpiteet, sisällöt ja suositukset, joita on käsitelty alan tilaisuuksissa.

Kiinnitetään lasten ja nuorten harrastustoimintaa järjestävien huomiota kiusaamisen ehkäisyyn.

VASTUUTAHO: OKM, MMM, STM, SM

STM:n mukaan kaikissa kouluterveydenhuollon terveystarkastuksissa kiinnitetään huomiota oppilaan kokeuksiin: onko oppilas ollut kiusaajana tai kiusattuna. Oppilas- ja opiskelijahuoltolain edellyttämään opiskeluhoitosuunnitelmaan on kirjattava suunnitelma opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Kiusaamisen vähentäminen ja ehkäisy ovat tärkeä osa yhteisöllistä opiskeluhoitoa. STM:n alueella ei varsinaisesti ole lähestytty järjestötoimijoita. OKM:n lasten ja nuorten paikallisen harrastustoiminnan avustamisen tavoitteena on lasten ja nuorten harrastusmahdollisuuksien lisääminen. Avustusta voidaan suunnata myös syrjäytymistä ehkäisevään toimintaan ja monikulttuuriseen harrastustoimintaan paikallisen tarpeen mukaan. Vuonna 2015 2,2 miljoonaa euroa tukea. Kriteerinä tai painopisteenä ei ole kiusaamisen ehkäisy.

Puututaan sosiaalisessa mediassa tapahtuvaan kiusaamiseen mm. verkkonuorisotyön ja nettipoliisin toiminnan keinoin.

VASTUUTAHO: OKM, SM

Helsingin nettipoliisin toiminta kattaa koko maan ja sitä pidetään EU-tasoisena hyvänä käytäntönä. Kiusaamista ei olla teemana nostettu esiin OKM:n verkkonuorisotyön avustuskriteereissä. Se on kuitenkin esillä kohtaavassa verkkonuorisotyössä, kuten esim. Netarissa. Nuorisotyön kautta annetaan myös kasvatuksellista ohjausta liittyen myös kiusaamiseen.

8.4. Vanhemmuuden tuki

Laajennetaan perhekeskustoimintaa perheiden, kuntien, järjestöjen ja muiden toimijoiden yhteistyönä.

VASTUUTAHO: STM, OKM

Perhekeskustoimintaa on kehitetty ja laajennettu osana Kaste-ohjelman Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluja uudistetaan -osaohjelmaa 2012-2015 usean toimenpiteen avulla. THL on koonnut perhekeskuskehittämistyöstä julkaisun Perhekeskukset Suomessa, palvelut,

yhteistoiminta ja johtaminen (2012). Yksi osaohjelman neljä säännöllisesti kokoontuvasta oppimisverkostosta on Perhekeskus-oppimisverkosto. Oppimisverkosto toimii yhteiskehittämisen areenana. Asiantuntijapuheenvuoroja on pidetty Suomessa ja Pohjois-maissa. Perhekeskukset Suomessa -yhteistyökokouksia on järjestetty vuodesta 2013. Mukana suurimmat järjestöt, seurakunta, ammattikorkeakoulut, RAY:n Emma & Elias ohjelma, perhekeskusverkosto, alueelliset ohjelmapäälliköt, Lasten Kaste projektien johtajat, STM & THL. Tässä työssä mallinnetaan perhekeskustoimintaa Suomessa. Vuonna 2014 hahmotettiin, miten järjestöt voivat parhaalla tavalla osallistua perhekeskustoimintaan. Vuonna 2015 mukaan tulee julkisten palvelujen edustajia. Kaste I-ohjelmassa kehitetyt käytännöt on kuvattu kokonaisuudeksi julkaisussa Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistaminen - Lasten Kaste -kehittämistyöstä pysyväksi toiminnaksi. Näitä käytäntöjä hyödynnetään perhekeskustoiminnassa. Kaste II-ohjelmassa on kaksi hanketta, joissa erityisesti keskitytään perhekeskustoimintaan: Hyvinvoiva lapsi ja perhe – hanke (Länsi-Suomi) ja Pohjois-Suomen Lasten Kaste –hanke. Kaste I-ohjelman aikana perhekeskustoimintaa kehitettiin useassa hankkeessa. Meneillään on myös yhteistoimintaa ammattikorkeakoulujen kanssa työntekijöiden osaamisen parantamiseksi perhekeskustoiminnassa. Lisäksi perhekeskustoiminta sisältyy STM:n sote-uudistuksen mukaiseen kehittämistyöhön, jossa lasten, nuorten ja perheiden palveluja uudistetaan kokonaisuutena.

Kehitetään ja lisätään lapsiperheiden kotipalveluja ja matalan kynnyksen palveluja, samoin lastensuojelun ennaltaehkäisevää toimintaa.

VASTUUTAHO: STM

Sosiaalihuoltolain uudistuksessa osa lastensuojelun avo- huollon tukitoimista siirtyy sosiaalihuoltolain mukaisiksi palveluiksi. Tavoitteena on madaltaa tuen hakemisen kynnystä ja turvata tarvittava tuki perheille oikea-aikaisesti ilman lastensuojelun asiakkuutta. Lisäksi kunnan tulee järjestää lapsiperheille välttämätön kotipalvelu.

Tasavallan presidentti vahvisti lain 30.12.2014. Uudistukset tulevat voimaan asteittain: kotipalvelua koskeva uudistus vuoden 2015 alusta ja muu lainsäädäntö pääosin huhtikuussa 2015. Lastensuojelun kiireellistä sijoitusta koskevat lastensuojelulain muutokset tulevat voimaan vuoden 2016 alusta.

Tarjotaan vanhemmille enemmän mahdollisuuksia työajan lyhentämiseen ja osa-aikatyöhön.

VASTUUTAHO: STM, TEM

Sairausvakuutuslain mukaista isyys- ja vanhempainrahaa koskevia säännöksiä muutettiin siten, että isän

osuutta vanhempainvapaista lisättiin. Isyysvapaa on yhteensä 54 arkipäivää, joista enintään 18 arkipäivää voidaan pitää yhdessä äidin kanssa. Isän vapaa on lapsikohtainen, ja se voidaan pitää joustavasti siihen asti, kunnes lapsi täyttää 2 vuotta. Voimassa olevan lain mukainen kytkös vanhempainvapaaseen poistettiin. Vanhempainpäivärahojen kustannusten jako säilyi ennallaan. Uudistus astui voimaan vuoden 2013 alusta. Uudistuksen vaikutuksia ja tavoitteiden saavuttamista tarkastellaan 2 vuoden kuluttua sen voimaan saattamisesta. Asiaa koskeva hallituksen esitys annettiin eduskunnalle 17.9.2012 (HE 111/2012). Laki astui voimaan 1.1.2013 (903 - 905/2012).

8.5. Päihteet ja mielenterveys

Tuetaan lasten ja nuorten päihteettömiä, yhteisöllisiä harrastuksia, esim. kulttuurin, liikunnan ja nuorisojärjestöjen kautta.

VASTUUTAHO: OKM

OKM on tukenut liikunta-, nuoriso- sekä muita järjestöjä lasten ja nuorten terveyttä edistävien elämäntapojen, mukaan lukien ravinto, päihteettömyys ja liikunta, vahvistamiseksi.

Resurssoidaan ennaltaehkäisevän päihdetyön tekemistä ja kehittämistä nuorisotyön muotona. Levitetään tietoa toteutuneesta kehittämistyöstä ja siten edistetään hyvin käytäntöjen ja menetelmien käyttöönottoa.

VASTUUTAHO: OKM

OKM on tukenut päihde- ja mielenterveystyötä tekeviä ja tukevia järjestöjä vuonna 2012, 360 000 € ja vuonna 2013, 355 000 €. OKM:n tukemien nuorisokeskusten Nuottavalmennus -toiminta sisältää myös mielenterveys- ja päihdetyötä. Preventiimi on yksi palvelu- ja kehittämiskeskuksista, jonka toimintaa tuetaan. Preventiimin keskeisin tehtävä on kehittää ja kouluttaa nuorisotyötä ja nuorten parissa työtä tekeviä. Lisäksi se ylläpitää monialaista verkostoa, joka edistää ehkäisevää päihdetyötä. Myös Music against drugs -järjestö, jonka nuorisotyötä on tuettu (OKM+RAY), tekee monialaisessa yhteistyössä päihteiden vastaista ennaltaehkäisevää toimintaa.

Kehitetään ja tuetaan ennaltaehkäisevää mielenterveystyötä käyttämällä mm. monipuolisesti nuorisotyön menetelmiä.

VASTUUTAHO: OKM

OKM on tukenut päihde- ja mielenterveystyötä tekeviä ja tukevia järjestöjä 360 000 eurolla vuonna 2012 ja 355 000 eurolla vuonna 2013. OKM:n tukemien nuorisokeskusten Nuottavalmennus -toiminta sisältää mie-

lenterveys- ja päihdetyötä. Rahoituksella on tuettu myös mm. Mielenterveysseuran ”Mielenterveys voimavaraksi nuorisotyössä” -hanketta, jossa on tehty monialaista yhteistyötä mm. Preventiimin, oppilaitosten ja muiden toimijoiden kanssa. Näkökulmana on nuoren hyvinvoinnin edistäminen ja sen näkeminen voimavarana. Hankkeessa on mm. tuotettu oppimateriaalia (esim. Mielenterveys voimaksi. Käsikirja nuorisotyön ammattilaisille. 2013). Lisäksi SETA:n nuorisotyön tukeminen on yksi osa mielenterveystyön tukemista -esim. itsemurhien määrä seksuaalivähemmistöjen osalta ovat korkeat.

Tarjotaan päihteiden käytön riskiryhmille, erit. nuorille miehille mahdollisuus päihteettömiin vaihtoehtoihin.

VASTUUTAHO: OKM

Etsivän nuorisotyön ja työpajatoiminnan piirissä tehdään toimenpiteitä ehkäisevän päihdetyön osalta. Nuorisokeskusten Nuotta-valmennuksessa tarjotaan työpajojen ja etsivän nuorisotyön hankalille ryhmille erimittaisia jaksoja (sisältää seikkailukasvatusta ja elämyskasvatusta), joiden aikana päästään irti hankalasta elämän tilanteesta. Tällä on nähty olevan useita tervehdyttäviä vaikutuksia. Nuotta-valmennuksessa ohjaajat ovat mm. nuorisotyön tekijöitä. Pyritään pidempikestoisiin vaikutuksiin.

Tehostetaan toimia lasten ja nuorten suojelemiseksi alkoholin, tupakan, huumausaineiden ja rahapeliongelmien aiheuttamilta haitoilta mm. mainontaa rajoittamalla.

VASTUUTAHO: STM, LVM

Alkoholin julkinen mainonta on kielletty lukuun ottamatta urheilutilaisuuksia, festivaaleja ja muita vastaavia tilaisuuksia. Lisäksi tv-mainontaa on rajoitettu. Laki on astunut voimaan 2014 syksyllä. Nuorten rahapeliongelmien on otettu huomioon uudessa laissa ehkäisevästä päihdetyöstä, joka on eduskunnan käsittelyssä. STM on yhdessä THL:n kanssa käynnistänyt vuonna 2014 Vaikutavat mielenterveysinterventiot osana opiskeluterveydenhuoltoa -hankkeen nuorten perustason mielenterveystyön kehittämiseksi. Hankkeen kohteena ovat opiskeluterveydenhuoltoon sisältyvät perustason mielenterveys- ja päihdepalvelut. Tavoitteena on konkreettisesti luoda ohjeistus tai malliehdotukset siitä, minkälaisia palveluja tarjotaan oppilaitoskontekstin ja opiskeluterveydenhuollon eri tasoilla ja edelleen tarjota konkreettisia menetelmiä vaivattavaksi mielenterveys- ja päihdetyön toteuttamiseksi.

Ennaltaehkäistään vanhempien päihteiden käytön lapsille aiheuttamia haittoja sekä kiinnitetään huomiota vanhempien mielenterveyden ylläpitämiseen.

VASTUUTAHO: STM

Vanhemmuuden tukeminen on neuvolan ja kouluterveydenhuollon laajojen terveystarkastusten keskeistä sisältöä. Lakisääteisiä laajoja terveystarkastuksia on tehty vuoden 2011 alusta. Vuonna 2012 THL julkaisi ohjeistuksen niiden tekemisen tueksi (THL Opas 22, 2012). Laajoissa terveystarkastuksissa seurataan ja tuetaan koko perheen ja kaikkien perheenjäsenten hyvinvointia. Tehtävänä on mm. selvittää vanhempien hyvinvointia mukaan lukien päihteiden käyttö ja mielenterveys. Vuonna 2014 julkaistun seurannan mukaan laajoja terveystarkastuksia tehdään lähes sataprosenttisesti. Lähes kaikissa äitiys- ja lastenneuvoloissa ja puolessa kouluterveydenhuolloista käytetään vanhempien alkoholinkäytön selvittelyyn Audit-lomaketta. Vanhempien alkoholinkäyttö ja mielenterveysongelmat tunnistetaan erityistä tukea tarvitsevinä tilanteina, ja vanhempia kuten myös lapsia ohjataan tarvittaessa tuen ja avun piiriin.

Ehkäisevä perhetyö on lisääntynyt kunnissa. Uuden sosiaalihuoltolain mukaan se on lakisääteistä vuoden 2015 keväästä lähtien. Ehkäisevään mielenterveystyöhön ja vanhempien alkoholinkäyttöön kiinnitetään huomiota uudessa Äitiysneuvolaoppaassa (THL 2013). Oppaassa ohjataan tunnistamaan ko ongelmat ja ohjaamaan tarvittaessa tuen ja hoidon piiriin.

Tehostetaan päihde-ehkäisyn viranomaisyhteistyötä.

VASTUUTAHO: STM, SM, PLM, OKM

Hallitus on antanut esityksen uudesta ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä koskevasta laista eduskunnalle 11.12.2014. Esityksen mukaan kunta vastaisi nykyiseen tapaan omalla alueellaan ehkäisevän päihdetyön organisoinnista. Kunnan tehtävänä olisi seurata päihteiden käyttöä, järjestää valistusta ja neuvontaa sekä kehittää päihdehaittoja ehkäisevää työtä yhteistyössä järjestöjen kanssa. Tällä hetkellä ongelmana on, että päihteiden aiheuttamat haitat sekä niiden ehkäisyyn käytettävät resurssit vaihtelevat eri kunnissa. Uuden lain tavoitteena olisikin lisätä terveyden ja hyvinvoinnin tasa-arvoa alueellisesti ja paikallisesti. Lain on tarkoitus tulla voimaan vuoden 2015 loppupuolella.

Poikkihallinnollisen huumekoordinaatioryhmän (Tulli, Poliisi, STM, THL, OKM, OM) yhteistyö on tiivistä ja se on toiminut jo hyvin pitkään. Ryhmän tehtävänä on vaihtaa tietoa sekä kehittää yhteistyön eri muotoja. Ryhmässä ennaltaehkäisevä näkökulma on keskeinen. Huolen aiheena mm. nuorten lisääntyneet kannabiskokeilut ja kasvatus sekä muuntohuumeiden nettikauppa.

9 Lasten, nuorten ja perheiden asioita hoidetaan osaavasti ja hyvässä yhteistyössä

9.1 Lasten, nuorten ja perheiden asioiden koordinaatio

Ohjataan kuntia tekemään lastensuojelulain (12 §) mukaiset lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat niin, että ne sisältävät myös kuntien nuorisolain (4 §) mukaisen nuorisopolitiittisen ohjelmatyön ja terveydenhuoltolain mukaisen terveys- ja hyvinvointikertomuksen. Ohjataan kuntia selvittämään lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmia varten lasten ja nuorten omia mielipiteitä hyvinvoinnistaan ja käyttämistään palveluista. Ohjataan kuntia käyttämään lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmia työvälineenä.

VASTUUTAHO: STM, OKM

THL arvioi yhteistyössä Kuntaliiton kanssa hyvinvointisuunnitelman valmistelun ohjaustarvetta kunnissa. THL tukee olemassa olevan indikaattoritiedon entistä systemaattisempaa hyödyntämistä hyvinvointisuunnitelmien laadinnassa, seurannassa ja arvioinnissa sekä päätöksenteossa. THL tukee prosessia, jonka mukaan lapsia ja nuoria koskevaa tietoa (terveys, hyvinvointi ja toimintatieto) hyödynnetään kuntien hyvinvointikertomuksissa. Työssä hyödynnetään mm. THL:n Kohdusta

aikuisuuteen -tutkimushankkeen ja Kouluterveyskyselyn tuloksia. Kuntien kehittämistyössä huomioidaan, että lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma tukee palveluiden kehittämistä, toteuttamista ja päätöksen tekoa sekä opiskeluhoitolain toimeenpanoa. Kuntia kannustetaan ottamaan käyttöön sähköinen hyvinvointikertomus. STM:n KASTE II -ohjelman väliarvioinnissa arvioidaan, että kuntien ohjaus on tältä osin toteutunut.

Valtioneuvosto asettaa OKM:n esityksestä johtoryhmän lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman toteuttamisen johtamista varten. Johtoryhmään kuuluvat edustajat seuraavista ministeriöistä ja alaisesta hallinnosta: OKM, STM, OM, TEM, SM, YM, PLM, VM sekä THL ja OPH. Hyödynnetään THL:n asiantuntijuutta koordinaatio- ja kehittämistoiminnassa.

VASTUUTAHO: OKM

OKM on asettanut työryhmän Lanuken toteuttamista varten 11.10.2012. Työryhmän tehtävinä on 1) seurata ja kehittää Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman toimeenpanoa 2012–2015, 2) seurata ja kehittää toimeenpanoon liittyviä indikaattoreita ja muita seuranta-

tietoja, 3) seurannan perusteella suunnitella ja valmistella seuraavaa lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaa vuosiksi 2016–2019. Työryhmä koostuu eri ministeriöiden edustajista ja asiantuntijajäsenistä.

STM selkiyttää lapsiasioita käsittelevien neuvottelukuntien kokonaisuutta.

VASTUUTAHO: STM

Suunnitelmassa lapsi-, nuoriso-, ja perheasioiden koordinaatiosta valtioneuvostossa kirjataan, että ”tarkastellaan lasten ja nuorten asioita käsittelevien neuvottelukuntien tehtäviä ja tilannetta”. Neuvottelukuntia ovat tällä hetkellä lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunta, lapsiasianeuvottelukunta, nuorisoasiain neuvottelukunta ja varhaiskasvatuksen neuvottelukunta. Suunnitelma on luonnos, joka on päivätty 13.10.2014.

Hyödynnetään yhteistyötä erityisesti Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman ja KASTE II Lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevan osaohjelman kanssa.

VASTUUTAHO: OKM, STM

STM on 28.11.2014 pitänyt ministeriöiden ja valtioneuvoston kanslian välisen kokouksen, jossa on neuvoteltu siitä, kuinka lapsi-, nuoriso-, ja perheasioiden koordinaatiota voidaan edistää valtioneuvostossa. Kokouksen pohjalta jatketaan koordinaation parantamista.

9.2 Lasten, nuorten ja perheiden parissa toimivien osaaminen

Lasten ja nuorten kanssa toimivien lisä- ja täydennyskoulutuksen teemoina ovat erityisesti vuorovaikutustaidot, lasten ja nuorten osallisuus ja vaikuttamismahdollisuudet, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, mielenterveyshäiriöiden varhainen tunnistaminen, kestävä kehitys sekä globaalikasvatus. Myös muutoksessa oleva toimintaympäristö ja sen edellyttämät esim. tietotekniset valmiudet on saatettava kuntoon. Lasten ja nuorten kanssa toimivien ammatillisen koulutuksen tutkintorakennetta kehitettäessä varmistetaan, että uudistuksessa tulevat

huomioon otetuiksi lasten ja nuorten osallisuus ja vaikuttamismahdollisuudet, demokratiakasvatus ja yhdenvertaisuus ja tasa-arvokasvatus. Niin sanotun kunniovälikivallan samoin kuin pakkoavioliittojen kohteeksi joutumisen riskien tunnistamista tehostetaan, viranomaisille suunnataan koulutusta ja kehitetään varhaisen puuttumisen malleja.

VASTUUTAHO: OKM, OM, PLM, STM

OPH järjestää vuosittain maksullista lyhyttä koulutusta opettajille ja muille koulutuksen parissa työskenteleville ajankohtaisista aiheista. Lanukessa mainitut aiheet ovat esillä eri alojen ammatillisille opettajille järjestävissä koulutuksissa, vaihdellen alan mukaan. Eniten aiheet ovat esillä sosiaali- ja terveysaloilla sekä humanistisella ja kasvatusalalla, joissa koulutetaan asiantuntijoita toimimaan lasten ja nuorten parissa. Kaikkien ammatillisten perustutkintojen perusteita uudistamisessa (marraskuu 2014) kiinnitettiin erityistä huomiota osallisuuden lisäämiseen, demokratiakasvatukseen, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvokasvatukseen ja osaamistavoitteita lisättiin. OPH lisäksi kutsui koolle kansalaisjärjestöjen ja muiden yhteiskunnallisten vaikuttajien edustajia keskustelemaan yhteistyöstä järjestöjen ja ammatillisten oppilaitosten välillä. Sosiaali- ja terveysalan sekä humanistisen kasvatustutkintojen perusteisiin on lisätty ammattitaitovaatimuksia perheväkivallan mahdolliseen havaitsemiseen ja apuun ohjaamiseen.

Oikeusministeriö on valmistellut lasten ja nuorten kuulemisen tietokortit yhdessä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa osana avoimen hallinnon ohjelmaa.

Puolustusvoimissa on toteutettu vuodesta 2013 alkaen Kaveria ei jätetä -toimintamallia, johon on liittynyt myös joukko-osastojen henkilöstön koulutus mielenterveydenhäiriöiden varhaiseen tunnistamiseen.

OKM on tukenut Suomen mielenterveysseuran monivuotista hanketta, jonka tavoitteena on kohottaa nuorisotyön ammattilaisten osaamista nuorten mielenterveyteen liittyvissä asioissa.

Seurantaindikaattorit

1. Lapset ja nuoret kasvavat aktiivisiksi ja yhteiskuntavastuuta kantaviksi kansalaisiksi

TUNNUSLUKU	2011	2012	2013	2014	LÄHDE
Peruskoulun 8. ja 9. luokkalaiset, joiden mielestä oppilaiden mielipiteet huomioidaan koulutyön kehittämisessä (%)	52	-	58	-	THL: Kouluterveyskysely ⁸¹
Lukion 1. ja toisen vuoden opiskelijat, joiden mielestä oppilaiden mielipiteet huomioidaan koulutyön kehittämisessä (%)	65	-	71	-	THL: Kouluterveyskysely
Ammattikoulun 1. ja toisen vuoden opiskelijat, joiden mielestä oppilaiden mielipiteet huomioidaan koulutyön kehittämisessä (%)	67	-	71	-	THL: Kouluterveyskysely
Nuorisovaltuustojen määrä (% kunnista)	-	73	75	-	Nuva ry.
15–29-vuotiaat, jotka ovat olleet mukana vapaaehtoistoiminnassa kahden viimeisen vuoden aikana (%)	-	37	-	-	Nuorisobarometri
15–29-vuotiaat, jotka osallistuvat vapaa-ajallaan johonkin ryhmään tai yhteisöön (%)	-	-	40	-	Nuorisobarometri
15–29-vuotiaat, jotka osallistuvat johonkin yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen tähtäävän järjestön tai kansalaisliikkeen toimintaan (%)	-	-	-	20	Nuorisobarometri

2. Lapset ja nuoret voivat osallistua tasavertaisesti kulttuuri- ja liikunta- ja vapaa-ajantoimintaan

TUNNUSLUKU	2011	2012	2013	2014	LÄHDE
7–29-vuotiaat, joilla on vähintään yksi harrastus (%)	-	-	85	-	Nuorten vapaa-aikatutkimus
10–29-vuotiaat, jotka kuuluvat jäsenenä johonkin järjestöön, seuraan, kerhoon tai vastaavaan (%)	-	-	53	-	Nuorten vapaa-aikatutkimus
10–29-vuotiaat, jotka kokevat, että rahanpuute rajoittaa vapaa-ajanviettomahdollisuuksia (%)	-	-	49	-	Nuorten vapaa-aikatutkimus
7–29-vuotiaat, jotka liikkuvat yksin tai omatoimisesti päivittäin (%)	-	-	41	-	Nuorten vapaa-aikatutkimus
7–29-vuotiaat, jotka viettävät aikaansa kavereiden kanssa nuorisotiloilla kuukausittain tai useammin (%)	-	-	9	-	Nuorten vapaa-aikatutkimus
7–29-vuotiaat, jotka viettävät aikaansa kavereiden kanssa ostoskeskuksissa tai kauppakeskuksissa kuukausittain tai useammin (%)	-	-	24	-	Nuorten vapaa-aikatutkimus
7–29-vuotiaat, jotka viettävät aikaansa kavereiden kanssa netissä kuukausittain tai useammin (%)	-	-	63	-	Nuorten vapaa-aikatutkimus

⁸¹ Kouluterveyskyselyn vuoden 2011 tiedot yhdistettyjä tietoja vuosilta 2010–2011. Kouluterveyskyselyä ei tehty lainkaan vuonna 2012. Vuodesta 2013 lähtien Kouluterveyskysely tehdään joka toinen vuosi.

3. Nuoret työllistyvät ja nuorten työllisyysaste paranee

TUNNUSLUKU	2011	2012	2013	2014	LÄHDE
Nuorten työttömyysasteen vuosikeskiarvo	20,1 (EU28: 21,6)	19,0 (EU28: 23,1)	19,9 (EU28: 23,6)	20,5 (EU28: -)	Eurostat
Etsivää nuorisotyötä tekevien kuntien määrä	247	287	285	289	Etsivä nuorisotyö 2013 tilastoraportti
Etsivän nuorisotyön toimenpiteisiin osallistuneiden nuorten määrä	10 041	14 614	16 627	-	Etsivä nuorisotyö 2013 tilastoraportti
Nuoret, joihin etsivä nuorisotyöntekijä on ollut yhteydessä ⁸²	15 054	20 408	27 117	-	Etsivä nuorisotyö 2013 tilastoraportti
Nuorten työpajatoimintaan osallistuneiden alle 29-vuotiden määrä	12 990	14 260	14 720	-	Työpajatoiminta 2013. Valtakunnallisen työpajakyselyn tulokset 11/2014
Nuorten yrittäjyyshalukkuus: 18–24-vuotiaat, jolla on aikomuksia ryhtyä yrittäjäksi seuraavan kolmen vuoden aikana (%)	12,4	13,0	13,2	-	Global Entrepreneurship Monitor, Turun yliopisto

4. Yhdenvertaisuus toteutuu

TUNNUSLUKU	2011	2012	2013	2014	LÄHDE
Epäiltyjen rasististen rikosten määrä, joissa asianomistajana 15–24 -vuotiaat	364	260	302	-	Poliisiammattikorkeakoulu
15–29-vuotiaat, jotka ovat kokeneet jossain elämänsä vaiheessa joutuneensa syrjityiksi (%)	-	-	-	55	Nuorisobarometri
15–29-vuotiaat, joiden kokema syrjintä on ollut jatkuvaa (% syrjintää kokeneista)	-	-	-	30	Nuorisobarometri
15–29-vuotiaat, jotka ovat itse olleet mukana syrjimässä muita (%)	-	-	-	31	Nuorisobarometri

⁸² Yhteydessä olemisella tarkoitetaan, että nuori ja etsivä nuorisotyöntekijä ovat tavanneet toisensa tai olleet yhteydessä toisiinsa joko puhelimitse, sähköpostitse tai netin välityksellä ja etsivällä nuorisotyöntekijällä on nuoren yhteystiedot.

5. Tytöillä ja pojilla on tasa-arvoiset oikeudet ja mahdollisuudet

TUNNUSLUKU	2011	2012	2013	2014	LÄHDE
Peruskoulun 8. ja 9. luokkalaiset, jotka harrastavat hengästyttävää liikuntaa korkeintaan tunnin viikossa (%)	 35,4 32,6	-	 32,4 31,3	-	THL: Kouluterveyskysely
Lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijat, jotka harrastavat hengästyttävää liikuntaa korkeintaan tunnin viikossa	 33,8 31,3	-	 30,3 28,9	-	THL: Kouluterveyskysely
Ammattikoulun 1. ja 2. vuoden opiskelijat, jotka harrastavat hengästyttävää liikuntaa korkeintaan tunnin viikossa	 52,5 42,9	-	 49,9 43,8	-	THL: Kouluterveyskysely
Poliisin tietoon tulleet perheväkivaltatapaukset, jossa uhri alle 14-vuotias	 648 730	 827 946	 689 709	-	Tilastokeskus
Poliisin tietoon tulleet perheväkivaltatapaukset, jossa uhri 15–29-vuotias	 1352 455	 1211 430	 391 1084	-	Tilastokeskus
Poliisin tietoon tulleet väkivaltarikokset, joissa asianomistaja alle 14-vuotias	 1082 2174	 1296 2287	 1196 2007	-	Tilastokeskus
Poliisin tietoon tulleet väkivaltarikokset, joissa asianomistaja 15–29-vuotias	 6213 11386	 5715 10302	 5386 9353	-	Tilastokeskus
Peruskoulun 8. ja 9. luokkalaiset jotka ovat kokeneet seksuaalista väkivaltaa joskus tai toistuvasti	-	-	 20 9	-	THL: Kouluterveyskysely
Lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijat, jotka ovat kokeneet seksuaalista väkivaltaa joskus tai toistuvasti	-	-	 23 6	-	THL: Kouluterveyskysely
Ammattikoulun 1. ja 2. vuoden opiskelijat, jotka ovat kokeneet seksuaalista väkivaltaa joskus tai toistuvasti	-	-	 33 11	-	THL: Kouluterveyskysely

6. Nuorilla on mahdollisuus asua ja elää itsenäisesti

TUNNUSLUKU	2011	2012	2013	2014	LÄHDE
Asunnottomien alle 25-vuotiaiden määrä 10 suurimmassa kaupungissa	1045	1620	1524	1200	ARA
Alle 25-vuotiaiden osuus kaikista hakijoista kuntien asuntojonoissa	31,1	31,4	28,7	-	ARA
18–24-vuotiaiden pienituloisuusaste	26,5 (EU28: 21,8)	24,9 (EU28: 23,1)	22,5 (EU28: 22,7)	-	Eurostat
Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneiden 18–24-vuotiaiden osuus ikäryhmästä	2,9	3,1	3,4	-	THL: Sotkanet
Maksuhäiriömerkinnän saaneiden 18–29-vuotiaiden osuus ikäryhmästä	8,2	8,7	8,7	-	Suomen Asiakastieto

7. Kaikilla lapsilla ja nuorilla on lähtökohdistaan riippumatta mahdollisuus saada itselleen korkeatasoinen koulutus

TUNNUSLUKU	2011	2012	2013	2014	LÄHDE
Työllisten opiskelijoiden osuus, kaikki koulutusasteet yhteensä (%)	56,9	53,7	-	-	Tilastokeskus
Opintotukea saavien määrä (opintoraha, asumislisä ja opintolaina yhteensä)	336 231	330 537	327 039	-	Kela
20–24-vuotiaat, joilla ei ole perusasteen jälkeistä tutkintoa (%)	19,3	19,0	18,4	-	Tilastokeskus
25–29-vuotiaat, joilla ei ole perusasteen jälkeistä tutkintoa (%)	16,5	16,6	16,3	-	Tilastokeskus
20–24-vuotiaat, joilla on korkea-asteen tutkinto (%)	5,3	5,4	6,0	-	Tilastokeskus
25–29-vuotiaat, joilla on korkea-asteen tutkinto (%)	31,2	31,3	31,8	-	Tilastokeskus
Early leavers from education and training (%)	9,8 (EU28: 13,4)	8,9 (EU28: 12,7)	9,3 (EU28: 12)	-	Eurostat
Opetussuunnitelmaperusteisen ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijoiden sukupuolijakauma (%)	 46,9	 46,6	 46,8	-	Tilastokeskus
	 53,1	 53,4	 53,2		
AMK-tutkintoon johtavan nuorten koulutuksen uusien opiskelijoiden sukupuolijakauma (%)	 52,4	 54,3	 53,5	 53,0	Tilastokeskus
	 47,6	 45,7	 46,5	 47,0	
Yliopistojen alemman korkeakoulututkinnon uusien opiskelijoiden sukupuolijakauma (%)	-	 57,0	 56,5	-	Tilastokeskus
		 43,0	 43,5		

8. Ennalta ehkäisevillä toimilla ylläpidetään lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä

TUNNUSLUKU	2011	2012	2013	2014	LÄHDE
Peruskoulun 8. ja 9. luokan oppilaat, jotka juovat itsensä tosi humalaan 1–2 kertaa kuussa tai useammin	15,5	-	12,0	-	THL: Kouluterveyskysely
Lukion 1. ja 2. vuoden oppilaat, jotka juovat itsensä tosi humalaan 1–2 kertaa kuussa tai useammin	24,3	-	20,0	-	THL: Kouluterveyskysely
Ammattikoulun 1. ja 2. vuoden oppilaat, jotka juovat itsensä tosi humalaa 1–2 kertaa kuussa tai useammin	39,4	-	35,0	-	THL: Kouluterveyskysely
Peruskoulun 8. ja 9. luokan oppilaat, jotka ovat kokeilleet kannabista tai marihuanaa ainakin kerran	8,0	-	7,0	-	THL: Kouluterveyskysely
Lukion 1. ja 2. vuoden oppilaat, jotka ovat kokeilleet kannabista tai marihuanaa ainakin kerran	13,0	-	13,0	-	THL: Kouluterveyskysely
Ammattioppilaitoksen 1. ja 2. vuoden oppilaat, jotka ovat kokeilleet kannabista tai marihuanaa ainakin kerran	20,0	-	20,0	-	THL: Kouluterveyskysely
Peruskoulun 8. ja 9. luokan oppilaat, jotka tupakoivat päivittäin	15,0	-	13,0	-	THL: Kouluterveyskysely
Lukion 1. ja 2. vuoden oppilaat, jotka tupakoivat päivittäin	10,7	-	8,0	-	THL: Kouluterveyskysely
Ammattioppilaitoksen 1. ja 2. vuoden oppilaat, jotka tupakoivat päivittäin	39,7	-	36,0	-	THL: Kouluterveyskysely
Peruskoulun 8. ja 9. luokan oppilaat, jotka kokevat terveydentilansa erittäin tai melko hyväksi	84,0	-	84,0	-	THL: Kouluterveyskysely
Lukion 1. ja 2. vuoden oppilaat, jotka kokevat terveydentilansa erittäin tai melko hyväksi	83,0	-	84,0	-	THL: Kouluterveyskysely
Ammattioppilaitoksen 1. ja 2. vuoden oppilaat, jotka kokevat terveydentilansa erittäin tai melko hyväksi	78,0	-	78,0	-	THL: Kouluterveyskysely

8. Ennalta ehkäisevillä toimilla ylläpidetään lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä

TUNNUSLUKU	2011	2012	2013	2014	LÄHDE
Peruskoulun 8. ja 9. luokan oppilaat, joiden mielestä terveydenhoitajan/lääkärin/kuraattorin/psykologin vastaanotolle on melko vaikea tai vaikea päästä	25,0	-	20,0	-	THL: Kouluterveyskysely
Lukion 1. ja 2. vuoden oppilaat, joiden mielestä terveydenhoitajan/lääkärin/kuraattorin/psykologin vastaanotolle on melko vaikea tai vaikea päästä	35,0	-	25,0	-	THL: Kouluterveyskysely
Ammattioppilaitoksen 1. ja 2. vuoden oppilaat, joiden mielestä terveydenhoitajan/lääkärin/kuraattorin/psykologin vastaanotolle on melko vaikea tai vaikea päästä	20,0	-	17,0	-	THL: Kouluterveyskysely
Peruskoulun 8. ja 9. luokan oppilaat, joita on koulukiusattu vähintään kerran viikossa	7,6	-	6,9	-	THL: Kouluterveyskysely
Lukion 1. ja 2. vuoden oppilaat, joita on koulukiusattu vähintään kerran viikossa	1,4	-	1,2	-	THL: Kouluterveyskysely
Ammattioppilaitoksen 1. ja 2. vuoden oppilaat, joita on koulukiusattu vähintään kerran viikossa	4,7	-	4,5	-	THL: Kouluterveyskysely
Helsingin nettipoliisin toimenpiteeseen johtaneet ilmoitukset	246	314	-	-	Helsingin nettipoliisi
15–29-vuotiaiden määrä, jotka ovat saaneet Kelalta korvausta lääkkeisiin psykoosin tai muun vaikean mielenterveyden häiriön perusteella	9097	8992	9950		Kela
Kuntoutuspalveluja mielenterveyden tai käyttäytymisen perusteella saaneiden 16–24-vuotiaiden määrä	2823	4114	4548	-	Kela
Itsemurhan tehneiden 15–29-vuotiaiden määrä per 100 000 vastaavan ikäistä nuorta	18,1	18,0	18,3	-	Tilastokeskus

9. Lasten, nuorten ja perheiden asioita hoidetaan osaavasti ja hyvässä yhteistyössä

TUNNUSLUKU	2011	2012	2013	2014	LÄHDE
Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman tehneet kunnat (%)	-	80	-	-	Kuntaliitto
Kunnat, joissa on monialainen yhteistyöverkosto (%)	-	-	-	90	OKM

TIIVISTELMÄ

LAPSI- JA NUORISOPOLITIIKAN kehittämisohjelmassa (Lanuke) 2012–2015 esitetyt toimenpiteet ovat pääosin toteutuneet kaavaillusti. 87 toimenpiteestä 49 on toteutunut ja 29 on hyvässä vauhdissa. Seitsemän toimenpidettä on aloitettu, mutta niiden toteutuminen on vielä selvästi kesken. Kahden toimenpiteen toteutuminen ei ole tiedossa tai sitä ei ole aloitettu.

LASTEN JA NUORTEN osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia on ohjelmakaudella kehitetty valtionhallinnon taholta monin tavoin. Muodolliset osallistumis- ja vaikuttamiskanavat, kuten nuorisovaltuusto- ja oppilaskuntatoiminta, ovat vakiinnuttamassa paikkansa lakimuutosten myötä. Yhteiskunnallisen kasvatuksen, arvokasvatuksen ja ympäristökasvatuksen asemaa on vahvistettu peruskoulun tuntijakouudistuksen myötä. Kokonaisuutena lasten ja nuorten osallistumismahdollisuuksien edistäminen valtionhallinnossa luonnehtii kuitenkin pirstaleisuus ja tarve laajemmille ja vakiintuneemmille käytännöille. Samoin on huomattava, että muodollisten vaikuttamiskanavien luominen ei yksin riitä, vaan ne tarvitsevat ympärilleen tukea, toimivia rakenteita ja yhteisöllistä toimintakulttuuria.

MYÖS lasten ja nuorten mahdollisuuksia osallistua tasavertaisesti harrastuksiin ja vapaa-ajan toimintaan on tuettu ohjelmakaudella useilla toimenpiteillä. Esimerkiksi sosioekonomisten erojen kaventaminen on huomioitu niin liikunnan kuin kulttuurin avustusperusteissa. Nuorisotyötä on kehitetty yhä helpommin kaikkien nuorten saavutettavaksi. Liikuntapaikkarakentamisessa on ohjattu esteettömyyteen. Tulevalla ohjelmakaudella perheiden mahdollisuudet maksaa lasten ja nuorten harrastuksista ja vapaa-ajan toiminnoista saattavat taloudellisen taantuman johdosta heiketä entisestään, mikä tulisi huomioida lapsi- ja nuorisopoliittisessa päätöksenteossa. Esteettömyyden lisäksi vammaisten lasten ja nuorten mahdollisuudet osallistua harrastuksiin ovat riippuvaisia riittävästä henkilökohtaisesta avusta. Myös tieto siitä, että ulkomaalaistaustaiset lapset ja nuoret raportoivat harrastusten kontekstissa selvästi muita useammin väkivaltakokemuksia tulee ottaa vakavasti, mikäli yhdenvertaisuutta halutaan edistää.

HALLITUSKAUDEN toimenpiteet nuorten työllistämiseksi ovat keskittyneet nuorisotakuun ympärille, joka käynnistyi vuoden 2013 alussa. Nuorisotakuu lupaa jokaiselle alle 25-vuotiaalle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikan kolmen kuukauden kuluttua työttömäksi jäämisestä. Nuorisotakuu on TEM:n arvion mukaan tavoittanut vuoden 2014 syksyyn mennessä noin 300 000 nuorta. Etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta ovat olleet tuloksellisia. Huolimatta merkittävistä nuorisotakuuseen liittyvistä toimenpiteistä, nuorten työttömyys on kuluvalle hallituskaudella kasvanut Suomessa. Nuoret myös tuntevat nuorisotakuun melko heikosti.

YHDENVERTAISUUDEN ja syrjimättömyyden tukeminen on ollut ohjelmassa tavoitteena ennen kaikkea sellaisten erityisryhmien osalta, jotka ovat lasten ja nuorten joukossa vähemmistöinä. Yhdenvertaisuutta koskevan tavoitteen perustelutekstissä huomioidaankin hyvin ne ryhmät, joiden kohdalla yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys ovat vaarassa jäädä toteutumatta (esim. romanit, vammaiset ja saamelaiset), mutta heitä koskevat toimenpideehdotukset ovat varsin kapea-alaisia ja osin puutteellisia. Kaikkien maahanmuuttajaryhmien sekä muiden haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien osalta aito ja yhdenvertainen osallisuus yhteiskunnassa ei toteudu arkitodellisuudessa.

SUKUPUOLINÄKÖKULMA on otettu ohjelmakaudella melko hyvin huomioon hallinnossa niin lainsäädäntöhankeissa kuin avustuksia jaettaessa. Tutkimusten mukaan sukupuolten väliset erot liikunta-aktiivisuudessa ovat kaventuneet. Nuorten kuulemistilaisuuksissa nousi kuitenkin esiin näkemys, että sukupuoli ja sukupuolia kiinnostavat harrastukset määritellään ohjelmassa stereotyyppisesti. Lisähuomiota vaatii myös lasten ja nuorten oikeus fyysiseen ja psyykkiseen koskemattomuuteen, jonka edistämiseen liittyvät toimenpiteet on kirjattu ohjelmaan hyvin niukasti.

NUORILLE on luotu entistä parempia mahdollisuuksia itsenäiseen asumiseen esimerkiksi investointiavustuksin ja asumisen tukea lisäämällä. Ohjelman painopisteenä

on ollut nuorten asunnottomuuden ehkäisy ja sosiaalinen vahvistaminen. Myös erityisryhmille, kuten vammaisille nuorille on rakennettu lisää itsenäisen asumisen kohteita. Nuorten asunnottomuus onkin ohjelmakaudella kääntynyt laskuun ja kehitysvammaisten laitosasuminen vähentynyt. Uudistuksia on kuitenkin jäänyt myös puolitiehen. Esimerkiksi asuntorakentamisen lyhytrajoinen korkotuki, jolla oli tarkoitus vauhdittaa kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen rakentamista, jäänee toteutumatta.

OMAN talouden hallinnan taitojen opetus tullaan jatkossa aloittamaan yhä varhemmin, mikä luonee tuleville ikäluokille aiempaa paremmat valmiudet itsenäiseen elämään. Ohjelmakaudella on myös puututtu nuorten lisääntyneisiin maksuhäiriöihin lainsäädännössä asetetulla korkokatolla sekä hillitty rahapelaamisen haittoja. Nuorten rahapelaaminen on vähentynyt merkittävästi juuri ennen ohjelmakauden alkua voimaan tulleen 18-vuoden ikärajan myötä. Vuosittain huolestuttavan moni nuori saa kuitenkin yhä maksuhäiriömerkinnän.

OHJELMAKAUDELLE on tehty useita koulutuksellista tasa-arvoa edistäneitä toimenpiteitä, vaikka ohjelmassa kaavailtu Koulutuksellisen tasa-arvon toimenpideohjelma jäänee toteutumatta. Perusasteen jälkeistä tutkintoa vailla olevien osuus on laskenut ja oppisopimuskoulutuksen ja työssäoppimisen asemaa on vahvistettu. Jatkossa koulutuksellista tasa-arvoa edistettäessä tulisi painottaa alueellisen yhdenvertaisuuden lisäksi maahanmuuttajanuorten tukemista koulunkäynnissä. Kouluterveyskyselyn mukaan maahanmuuttajanuoret kokevat muita selvästi enemmän avun puutetta koulunkäynnissä, koulu-uupumusta ja vaikeuksia päästä kouluterveydenhoitajalle tai -kuraattorille.

TUTKIMUSTEN mukaan valtaosa suomalaisnuorista voi hyvin ja he ovat terveitä. Viimeisimmän Kouluterveyskyselyn mukaan lasten ja nuorten elintavat ovat muuttuneet terveellisemmiksi. Lasten ja nuorten hyvinvointia, terveyttä ja terveellisiä elämäntapoja edistäviä toimia tuetaan valtion sekä paikallistason toimesta varsin paljon. Vaikka nuorten enemmistö voi hyvin, pienelle osalle nuorista ongelmat kasaantuvat. Huomiota tulisi kiinnittää

erityisesti toisen asteen opiskelijoiden väliin eroihin niin elämäntavoissa kuin väkivaltakokemuksissa. Niin ikään terveyseroja on sekä eri maahanmuuttajaryhmien välillä että suhteessa kantaväestöön.

JATKOSSA nuorisopolitiikassa tulisi tehdä selkeämpi ero yleisen, hallituskauden ylittävän nuorisoon liittyvän tavoitteen ja sille asetettavien tavoitteiden ja konkreettisen, hallituskaudella toteutettavan politiikan välillä. Uuden ohjelman valmistelu on tehtävä avoimesti ja laajasti eri toimijat jo varhaisessa vaiheessa mukaan ottaen. Ohjelman tulee olla luonteeltaan poikkeuksellinen ohjelma, jota toteutetaan yhteistyössä laajasti eri toimijoiden kanssa. Ohjelman tulee sisältää mitattavia päämääriä ja tavoitteita, joiden avulla pystytään parantamaan lasten ja nuorten elinoloja ja hyvinvointia ja seuraamaan, miten tässä onnistutaan.

LAPSI-, NUORISO- JA PERHEPOLITIIKAN koordinaatiota tulee parantaa valtioneuvostossa. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman yhteyttä muihin ohjelmiin tulee selkiyttää. Ohjelman sisällöstä, vastuista, seurannasta ja arvioinnista tiedottamista tulee lisätä. Ohjelman onnistuneen jalkauttamisen kannalta olisi olennaista tarjota paikallistasolle, mukaan lukien kunnille suosituksia ja konkreettisia työvälineitä ohjelman tavoitteiden edistämiseksi.

NYKYISESSÄ OHJELMASSA (2012–2015) esitetyt tavoitteet ja kehittämistarpeet ovat suurelta osin edelleen ajankohtaisia. Esimerkiksi nuorten työllisyyden parantaminen, terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen sekä moniperusteisen syrjinnän ehkäisy tulee nostaa keskiöön myös uudessa ohjelmassa. Tulevalla ohjelmalla tulisi pyrkiä laaja-alaisesti puuttumaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin polarisoitumiseen. Samoin aiempaa enemmän tulisi huomioida kansainvälisyys osana lasten ja nuorten elämää.

SAMMANDRAG

ÅTGÄRDERNA som framlagts i barn- och ungdomspolitiska utvecklingsprogrammet 2012–2015 har till största delen genomförts enligt planerna. Av 87 åtgärder har 49 genomförts och 29 genomförs som bäst. Sju åtgärder har påbörjats, men arbetet är ännu långt från avslutat. Genomförandet av två åtgärder är oklart eller har inte påbörjats.

BARN och ungas möjligheter att delta och påverka har under programperioden utvecklats av statsförvaltningen på många sätt. De formella kanalerna för delaktighet och påverkan, som till exempel ungdomsfullmäktige- och elevkårsverksamhet, befäster sin ställning i och med lagändringar. Den samhälleliga fostrans, värdefostrans och miljöfostrans ställning har stärkts i och med reformen av timfördelningen i grundskolan. Som helhet ter sig statsförvaltningens strävanden att främja barns och ungas möjligheter att delta dock osammanhängande och karaktäriseras av ett behov av mer omfattande och etablerade förfaringsätt. Det måste också läggas märke till att det inte är tillräckligt att enbart skapa formella kanaler för påverkan, kanalerna behöver även omges av stöd, fungerande strukturer och en samhällelig verksamhetskultur.

BARN och ungas möjligheter att likvärdigt delta i hobbyer och fritidsverksamhet har under programperioden också stötts med ett flertal åtgärder. Socioekonomiska skillnader har man till exempel försökt minska i kriterierna för beviljande av understöd både inom idrott och kultur. Ungdomsarbetet har utvecklats så att alla unga lättare ska ha tillgång till det. Vid byggande av idrottsanläggningar har ministeriet anvisat om att hinderlöshet beaktas. Under nästa programperiod kan det på grund av den ekonomiska nedgången bli ännu svårare för familjer att betala barnens och ungdomarnas hobbyer och fritidsaktiviteter, vilket borde beaktas i det barn- och ungdomspolitiska beslutsfattandet. Förutom hinderlöshet är handikappade barns och ungas möjligheter att delta i hobbyverksamhet även beroende av tillräcklig personlig assistans. Även vetskapen om att barn och unga med utländsk bakgrund klart oftare än andra meddelat sig uppleva våld i anslutning till hobbyer ska tas på allvar om vi vill främja likvärdighet.

UNDER regeringsperioden har åtgärderna för att sysselsätta unga främst gällt ungdomsgarantin som infördes i början av 2013. Ungdomsgarantin lovar att alla unga under 25 år och alla nyutexaminerade under 30 år får en arbets-, praktik-, studie-, verkstads- eller rehabiliteringsplats inom tre månader efter att de blivit arbetslösa. Enligt ANM:s bedömning har ungdomsgarantin fram till hösten 2014 utnyttjats av cirka 300 000 unga. Det uppsökande ungdomsarbetet och verkstadsverksamheten har gett goda resultat. Trots de betydande åtgärderna i anslutning till ungdomsgarantin har arbetslösheten bland unga ökat i Finland under den nuvarande regeringsperioden. Ungdomarna känner dessutom ganska dåligt till ungdomsgarantin.

ATT stöda likvärdighet och icke-diskriminering har varit ett av målen i programmet framför allt beträffande sådana specialgrupper som utgör minoriteter bland barn och unga. I motiveringstexten för målet som rör likvärdighet beaktas bra de grupper för vilka likvärdighet och icke-diskriminering riskerar att inte förverkligas (t.ex. romer, handikappade och samer), men åtgärdsförslagen som gäller dem är mycket snäva och delvis bristfälliga. En genuin och likvärdig delaktighet i samhället förverkligas inte beträffande alla invandrargrupper och andra sårbara grupper.

KÖNSASPEKTEN har beaktats ganska bra i förvaltningen under programperioden både i lagstiftningsprojekt och vid beviljande av understöd. Enligt undersökningar har skillnaderna mellan könen beträffande motionsaktivitet minskat. Av samtalen med unga framgick det dock att programmet innehåller en stereotyp definition av kön och vilka hobbyer som intresserar könen. Ytterligare uppmärksamhet kräver också barns och ungas rätt till fysisk och psykisk integritet. Programmet innehåller mycket begränsat med åtgärder för att främja detta.

ALLT bättre möjligheter har skapats för unga att bo självständigt, till exempel genom investeringsunderstöd och genom att öka bostadsstödet. Tyngdpunkten i programmet har varit att förebygga hemlöshet bland unga och stärka de unga socialt. Även för särskilda grupper, till

exempel handikappade unga, har det byggts fler bostäder där de kan bo självständigt. Ungdomars hemlöshet och handikappades institutionsvård har minskat. Vissa reformer är dock ofullbordade. Till exempel förverkligas knappast det kortvariga räntestödet för bostadsbyggande, som enligt planerna skulle sätta fart på byggandet av hyresbostäder till rimligt pris.

UNDERVISNINGEN i färdigheten att hantera den egna ekonomin kommer i fortsättningen att inledas allt tidigare, vilket torde ge framtida åldersklasser bättre förutsättningar för ett självständigt liv. Under programperioden har man också ingripit i de ökade betalningsstörningarna bland unga genom att ett räntetak har fastställts i lagstiftningen. Nackdelarna med samt penningspelande bland unga har minskat betydligt i och med att åldersgränsen 18 år trädde i kraft strax före programperiodens början. Oroväckande många unga får fortfarande årligen anteckningar om betalningsstörningar.

UNDER programperioden har ett flertal åtgärder vidtagits för att främja utbildningsmässig jämställdhet även om Åtgärdsprogrammet för utbildningsmässig jämställdhet som föreslagits i programmet inte torde genomföras. Andelen unga utan examen efter grundskolenivån har minskat och läroavtalsutbildning och inläring i arbetet har fått en starkare ställning. Då utbildningsmässig jämställdhet främjas framöver borde man förutom regional likvärdighet även satsa på att stöda unga invandrades skolgång. Enligt enkäten Hälsa i skolan upplever unga invandrare klart mer än andra brist på hjälp i skolgången, skoltrötthet och svårigheter att få tid till skolhälsovården eller -kuratorn.

ENLIGT undersökningar mår största delen av de finländska ungdomarna bra och är friska. Enligt den senaste Hälsa i skolan-enkäten har barns och ungas levnadsvanor blivit sundare. Åtgärder som främjar barns och ungas välbefinnande, hälsa och sundare levnadsvanor stöds i stor omfattning både av staten och på lokal nivå. Även om majoriteten av de unga mår bra hopar sig problemen för en liten del av dem. Uppmärksamhet borde fästas särskilt vid skillnaderna mellan studerandena på andra

stadiet både i fråga om levnadsvanorna och upplevelserna av våld. Hälsoskillnader finns likaså både mellan olika invandrargrupper och i förhållande till urbefolkningen.

I FORTSÄTTNINGEN borde man i ungdomspolitiken göra en klarare distinktion mellan å ena sidan de allmänna strategiska ungdomsrelaterade målen som överskrider regeringsperioden jämte målen som ställts upp för perioden och å andra sidan den konkreta politiken under regeringsperioden. Det nya programmet måste beredas öppet och brett och olika aktörer måste involveras redan i ett tidigt skede. Programmet bör till sin natur vara ett tväradministrativt program som genomförs i brett samarbete med olika aktörer. Programmet bör innehålla mål som kan mätas och mål som hjälper oss att förbättra barns och ungas levnadsförhållanden och välbefinnande samt att följa upp hur väl vi lyckas med denna uppgift.

SAMORDNANDET av barn-, ungdoms- och familjepolitiken i statsrådet bör förbättras. Barn- och ungdomspolitiska utvecklingsprogrammets förhållande till andra program bör förtydligas. Informationen om programmets innehåll, ansvar, uppföljning och utvärdering bör ökas. För att programmet ska kunna förankras på ett ändamålsenligt sätt skulle det vara viktigt att ge lokala aktörer, kommunerna inberäknade, rekommendationer och konkreta verktyg för att främja målen i programmet.

MÅLEN och utvecklingsbehoven i det nuvarande programmet (2012–2015) är till stor del fortfarande aktuella. Att förbättra sysselsättningen bland unga, främja hälsa och välbefinnande samt förebygga multipel diskriminering är uppgifter som bör placeras i centrum även i det nya programmet. Nästa program borde sträva efter att i bred utsträckning motarbeta polariseringen av barns och ungas välbefinnande. Likaså borde man mer än tidigare beakta internationalismen som en del av barns och ungas liv.

ABSTRACT

THE MEASURES proposed in the Child and Youth Policy Programme (Lanuke) have mainly gone ahead as planned. Of the 87 measures, 49 have been accomplished and 29 are making speedy progress. Seven measures have been initiated, but their implementation is evidently incomplete. It is unknown as to whether two are complete or have even been initiated.

THE OPPORTUNITIES for children and young people to participate and have an influence have been developed in a variety of ways by the Government over the programme period. Formal channels for participation and influence, such as youth councils and student body activities, have been and are becoming established with changes to the law. The position of education in the areas of civic responsibility and values, and environmental education, has been strengthened with the reform in the distribution of lessons in basic education. Overall, however, the Government's promotion of the opportunities for children and young people to participate is fragmentary in nature and there is a need for more comprehensive and established practices. Similarly, it needs to be realised that the creation of formal channels of influence are not in themselves enough: they need support from various quarters, viable structures and a communal operating culture.

THE OPPORTUNITIES that children and young people have to pursue hobbies, interests and leisure time activities on equal terms have also benefited from various measures during the programme period. For example, the criteria for granting subsidies for sport and culture have acknowledged the importance of narrowing socio-economic differences. Youth work has been developed to make it even easier to reach out to young people. The building of sports facilities has been guided by the importance of accessibility. During the forthcoming programme period, because of the economic recession, families might now find it harder to pay for their children's hobbies and leisure time activities, and this should be taken into account when decisions are being taken in the context of policy on children and youth. Another issue, besides accessibility, is the opportunity for disabled children and young people to pursue their hobbies, which is dependent on personal assistance. Furthermore, the fact that children and young people with a foreign background

report experiences of violence in the context of hobbies and pastimes more frequently than others must be taken seriously, if non-discrimination is to be promoted.

MEASURES during the government term to find employment for young people have focused around the Youth Guarantee, which was begun at the start of 2013. The Youth Guarantee promises each young person under 25 and recent graduates under 30 a job, on-the-job training, a study place or a period in a workshop or rehabilitation within three months of becoming unemployed. According to the Ministry of Employment and the Economy, the Youth Guarantee had reached around 300,000 young people by autumn 2014. Outreach youth work and workshop activities have produced results. But despite the crucial measures associated with the Youth Guarantee, youth unemployment has increased in Finland during this present government term. Young people also only have a fairly hazy idea of what the Youth Guarantee is.

SUPPORT for equality and non-discrimination has been the aim in the programme mainly regarding special groups who represent minorities among children and young people. The text justifying the aim regarding equality focuses very much on groups at risk of unequal treatment and discrimination (e.g. Roma, the disabled and Sámi), but the proposals for measures relating to them are very narrow in scope and somewhat inadequate. The genuine and equal participation in society of all immigrants and those in a vulnerable position is not reflected in everyday reality.

DURING the programme period, the gender perspective has been fairly well taken account of by the administration, both in terms of legislative projects and the distribution of subsidies. Studies suggest that differences between the genders in sports and fitness activities have narrowed. The point has been made at youth consultation sessions, however, that gender and the types of pastime that typically interest one gender or another are determined stereotypically in the programme. More attention also needs to be paid to the right that children and young people have to physical and psychological integrity, since there has been very little recorded in the programme on any steps taken to promote this issue.

THERE are now better opportunities for young people to live independently, thanks to more investment subsidies and housing allowances, for example. One of the priorities of the programme has been to prevent homelessness among adolescents and to improve their social empowerment. More centres for independent living have also been built for special groups, such as disabled young people. Youth homelessness has in fact been reduced over the programme period, and institutional living among the disabled has decreased. Some of the reforms have nevertheless not fully gone ahead. For example, the restricted interest subsidy for house building, which was meant to expedite the construction of affordable rented accommodation, will probably not go ahead.

LEARNING the skills needed to manage one's finances will in future start earlier, which should give future generations a better chance to live independently. During the programme period, something has also been done about the growing number of cases of payment defaults among the young, with statutory interest rate caps, and to lessen the harm caused by gambling. Gambling among the young has gone down dramatically with the introduction of the age limit of 18 just before the beginning of the programme period. However, yearly an alarmingly large number of young people receive payment default records.

SEVERAL measures have been adopted in the programme period to foster equal opportunities in education, although the Action Plan on Educational Equality planned for the programme will probably not go ahead. The number of those with no qualifications beyond comprehensive school has fallen, and the status of apprenticeship training and on-the-job learning has been solidified. The promotion of equal opportunities in education should in future lay the emphasis not just on regional equality but also support for young immigrants in school attendance. According to the School Health Survey, young immigrants feel they lack assistance far more than others when it comes to school attendance, school burnout and difficulties approaching school nurses or welfare officers.

STUDIES show that the majority of Finnish youth are doing well and are healthy. According to the most recent School Health Survey, the lifestyles pursued by children

and young people have changed for the better. Much is being done by the state and at local level to promote their well-being and health, and a healthy way of life. Although the majority of young people are coping well, however, the problems faced by some are piling up. Attention needs to be paid in particular to differences between upper secondary school students, both as regards lifestyle and experiences of violence. There are also differences in states of health both between immigrant groups and compared with the native population.

IN THE FUTURE, there should be a clearer difference in youth policy made between general targets for youth that span the government term and the objectives set for it, and a realistic policy that is implemented during the government term. The new programme must be drawn up transparently and comprehensively and include the contributions of the various actors involved at an early stage. The programme must be cross-sectoral in nature and accomplished in broad collaboration with the various relevant actors. It must contain measurable targets and objectives to be able to improve the living conditions and well-being of children and young people and monitor how well this succeeds.

THE GOVERNMENT needs to improve the coordination of child, youth and family policy. It must be made clearer how the Child and Youth Policy Programme is linked to other programmes. There has to be more information on the programme's content, responsibilities, monitoring and evaluation. If the programme is to be implemented successfully, it is essential to make recommendations and provide realistic tools to promote its goals, at local level, including local authorities.

THE AIMS and needs for development in the current programme (2012-2015) are largely still relevant. For example, greater levels of employment among youth, the promotion of health and well-being, and the prevention of multiple discrimination must also lie at the heart of the new programme. The forthcoming programme should be a way to try to intervene in the polarisation of the well-being of children and young people. Similarly, internationalism should be given more recognition as an element in the lives of children and young people.

RAPORTIN sivuilla olevat valokuvat ovat työpajatoiminnassa mukana olevien tai aiemmin mukana olleiden nuorten ottamia.

Kannen kuva: Linnea Kejonen

NUORISOASIAIN NEUVOTTELUKUNTA

VALTION nuorisoasiain neuvottelukunta on valtioneuvoston asettama lapsi- ja nuorisopolitiikan asiantuntijaelin, johon valtioneuvosto kutsuu jäseniksi lasten ja nuorten kasvu- ja elinoloihin perehtyneitä henkilöitä.

Neuvottelukunnan lakisääteisinä tehtävinä ovat vuosittainen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman toimeenpanon arviointi, osallistuminen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman valmisteluun ja lasten ja nuorten näkökulman tuominen päätöksentekoon.

Keskeisinä välineinä neuvottelukunnalla ovat nuorten arvoja ja asenteita seuraavat Nuorisobarometrit, nuorten hyvinvoinnin indikaattorit sekä muu tietotuotanto.

Neuvottelukunta toimii asiantuntijana lasten ja nuorten kasvu- ja elinoloihin liittyvissä kysymyksissä. Neuvottelukunta pyrkii nostamaan lapsia ja nuoria koskettavia asioita yleiseen keskusteluun antamalla kannanottoja ja laatimalla toimenpideohjelmia.

VALTIONEUVOSTO hyväksyy joka neljäs vuosi nuorisopolitiikan kehittämisohjelman. Ohjelmaa kutsutaan lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaksi (LANUKE) sen sisältäessä nuorisolain mukaisesti tavoitteet alle 29-vuotiaiden kasvu- ja elinolojen parantamiseksi. Ohjelma sisältää hallituskauden valtakunnalliset lapsi- ja nuorisopoliittiset tavoitteet sekä suuntaviivat alueelliselle ja paikalliselle ohjelmatyölle.

NUORA

 WWW.TIETOANUORISTA.FI

 [@TIETOANUORISTA](https://twitter.com/TIETOANUORISTA)

 [FB.COM/TIETOANUORISTA](https://fb.com/TIETOANUORISTA)